

És un extracte de substància de Classicisme".⁵⁰ Quan això escriu, la preocupació per establir una contrafigura del personatge "bohemi", que abundà entre els cercles modernistes, és el mòbil de les seves aclamacions. Era l'any 1906, tot just quan s'anunciava el programa arbitrarista. A partir de llavors, l'al·lusió a diversos dandis de celebritat és una constant glossada amb reiterades crides a la "normalitat" del personatge, tot un "tipus clàssic" vivent: Brummel, Barbey d'Aurevilly, D'Annunzio, Whistler, Wilde, Baudelaire, Boulanger, ...⁵¹ D'aquest comenta que -en veure'l per primera vegada i adonar-se de la seva "... fina flor de selecció humana"- li recordava quan veié París per primer cop i quan conegué, també per primera volta, l'estatuària grega del Vaticà: "Impressió de cosa graciosa i continguda. Impressió de cosa perfecta (...) Només es pensava en fruir de l'encís d'aquell màgic elegant, com d'una música regalada".⁵² Ell mateix s'havia presentat en el Glos. com un "dandy delicat",⁵³ i el 1911, en un intent de compendiar breument la seva "Ètica", escriu que la "màxima primera" d'aquesta és l'"Elegància".⁵⁴ Ara, el dandi no pot presentar-se "ubriac de dandisme", sinó "amb acabada consciència de la pròpia superfluïtat", allò que constitueix la seva "impressió d'intel·ligència" que tothora ha de donar als altres.⁵⁵ El tarannà d'aquest dandi és, doncs, més estoic que hedonista, i més grau que frívol: el que importa és l'estil precisament inhibidor de l'escàndol. És per això que s'acosta més a la imperturbabilitat del gentleman anglès que a la procacitat irònica del soi-disant "dandy" francès, encara que, en el fons, és producte de

la mateixa angoixa que menà la conducta rebel d'aquests i de tots els altres dandis decimonònics: l'horror a l'industrialisme productiu.⁵⁶ La "ironia" -ironia de fet- revestia aquesta vivència punyent; gràcies a ella, i a la predilecció mostrada ben aviat per Prat de la Riba vers el model educatiu de la gentry,⁵⁷ el dandisme català permetè, insòlitàment, la participació política dels moralment diferenciats.⁵⁸

L'ètica del "civilisme": el bon servei de la "simulació moral"

La campanya literària empresa per D'Ors en favor del valor de la "Civilitat", un imperatiu ètic que trascendeix l'individu, es pot dir que segueix -i en certa manera es correspon amb ella- la situació, a cada moment, de les relacions polítiques catalanes. Així, veiem que els anys més forts d'aquella predicació, del 1906 al 1909, són els que segueixen la formació de Solidaritat Catalana, "... tan harmoniosa, tan bella i tan noble com una simfonia", la qual servirà per a descobrir l'"estètica del moviment urbà" i amb ella aquella "idea-mare", diu, que és per a un poble la "Civilitat".⁵⁹ Les institucions i els actes polítics que consagren l'"harmonia" i l'"elegància" de la cohesió social, com ara unes eleccions o el domini de la llei, afegeix D'Ors, garanteixen l'efectivitat d'aquella "idea-mare" que els inspira i alhora els justifica.⁶⁰ És precisament quan falten o fallen aquells termes efectors que la "civilitat" és encara més urgent, configurant-se com una provisòria "lluïta civil".⁶¹ Aquest és el cas del ra-

dicàlisme civilista detentat per D'Ors després de les revoltes de la Setmana Tràgica, en el període comprés entre les darreries del 1909 i el començament del 1911, i que preluïà -o tot just preparà- l'hegemonia cultural dels noucentistes. El Glos. és aleshores presentat pel seu autor com un "Almanac Civil".⁶² I ara, doncs, ^{la} "regeneració social", de la burgesia contra el proletariat -així ho demostra el "Cicle de Conferències sobre Educació Civil", organitzat per D'ors i els noucentistes immediatament després del juliol de 1909...⁶³-, prendrà decididament, en els cercles il·lustrats de la classe en el poder, la capciosa nomenclatura d'"Educació Civil". L'"Ordre", la "Jerarquia" i la "Intervenció" que aquesta hauria de desvetllar contra el "crim anarquista",⁶⁴ són valors invocats també, sota la mateixa consigna o la de la idea de "civilitat", contra la burgesia industrial atemptadora de la "Intel·ligència" i de la "unitat" de la cultura. És la directriu que governa ideològicament el Glos. a partir del 1914 i fins al seu final, amb la recrudescència subsegüent que significà la crisi social del 1917.

L'"obra civilista" fou ja reivindicada per l'Ors anterior al Glossari, abans de conjuminar-la teòricament amb la doctrina nacionalista de Prat de la Riba.⁶⁵ Així, escrivia el 1905:

"Més que res, ens manté separats encara dels pobles de civilització aquesta profunda normalitat del viure seu; aquesta indisciplina, aquesta continuada improvi-

sació de malventurosa persistència en el nostre... En les ciutats del món, tot home, en fer endavant a la vida, trepitja ciutat; i és bona, i alegre, i dolça cosa això de 'trepitjar ciutat'. Nosaltres gairebé no en tenim de ciutats. Barcelona mateixa és, avui, per dintre, poca cosa més que un... campament. Sort de l'imperial record de la glòria passada! Sort de la imperial visió de la glòria futura! En som ^(ben)lluny encara de la dolça vida civil...! (...) L'obra civilista, l'acció per a assolir la plena vida civil, perilla gravíssimament a Espanya."⁶⁶

Després, i des del primer any del Glos., D'Ors escriurà que l'home, en abstracte, té un caràcter, àdhuc una "naturalesa" "civil".⁶⁷ L'"esperit civil" actuarà en ell com una "emoció religiosa"⁶⁸ que determinarà feliçment la seva obra de "civilització" o d'"educació en ciutadania".⁶⁹ Aquesta, per tant, és impossible des de la "sàtira" o la "indiferència" amb què es disting^ueixen -escriu D'Ors el 1909- els adversaris del Noucentisme.⁷⁰ Alhora, per al teòric noucentista, "... l'acció civilista en què tenim posats el coll i el cor, és essencialment inseparable d'una estètica "clàssica", com escriu des d'un bell començament en el Glossari.⁷¹ "Quan la pedra ha devingut marbre, i quan el marbre comença a adquirir consciència que és marbre, neix la Civilitat", escriu en exaltar el valor de la "consciència profunda" que té l'"home civil" de la seva específica qualitat.⁷² La "civilitat" és, a la fi, el "valor suprem" per als noucentistes: "... la cobejança d'aquest valor -afirmà D'Ors en la inauguració de la Biblioteca de l'I.E.C., el 1914- és la que ens agita tant i dóna sentit a la nostra vida".⁷³

El "civilisme" orsià, emanat dia a dia i durant anys seguits amb el suport de les institucions de la burgesia nacionalista, actuà donant un caire ideològic constituent al nou estatisme de la dreta catalanista. Així suplia també el buit teòric del nacionalisme des de la publicació, l'any 1906, de La Nacionalitat Catalana, de Prat de la Riba. Però si aquest es regia per la idea alemanya de la "Kulturkampf", D'Ors, en canvi, operà sobre el model conceptiu de la "Civilisation" francesa. Sovint, doncs, advertia que Alemanya no era una nació "civil". Trencava així la tradició del reformisme educatiu peninsular, des de Sanz del Río i Milà i Fontanals fins a Ortega y Gasset i Prat de la Riba, per a la qual la idea de cultura no va associada amb la de civilització.⁷⁴ "Assemblar-se" a "París" era ja, per a D'Ors, assemblar-se a "Atenes".⁷⁵

Ben aviat confessà D'Ors el seu afrancesament reflexiu i "prospectiu", com recull el seu epistolari amb Maragall⁷⁶ i el seu article "És la França!", del 1905, que conclou: "Tots els pobles tenen ses genialitats, la seva originalitat, la seva força... Però tots els civilitzats porten al front un petó de la mare Grècia i als llavis un petó -furtiu acàs- de l'aimada França".⁷⁷ Adhuc els seus classicisme i llatínisme es volen de filiació francesa. França és la "ironia", la "intel.ligència", l'"art", la "gràcia",... la "Raça". és "bella, veritable i bona", escriu axiomàticament el 1913, tot argumentant que ho és "... per son culte genuí de la jerarquia i de l'ordre, de l'autoritat i de la tradició, de la sociabilitat perfecta

i de l'elegància [i per això] havia sabut guanyar-se per-
formadora sobirania sobre tots els esperits ben nats".⁷⁸
La "menestraleria" i el "provincianisme" denunciats ja
el 1904,⁷⁹ com l'"isolament ferèstec" del comerciant
blasmat el 1905⁸⁰ o el "pintoresquisme" retret des dels
primers moments del Glos.,⁸¹ es reduïrien en el desig del
seu autor per la força d'aquell influx civilitzatori que
ajudarà a veure la "sublimitat" en les coses "normals i
tranquil·les".⁸² La "civilització" francesa ens ensenya,
segons D'Ors, que la conducta civilitzada es coneix "...
en la capacitat de fer ironia sobre les coses que es res-
pecten".⁸³ I encara, com escriu el 1917:

"És característica de l'home finament civi-
litzat la disposició a donar tota la serie-
tat, tota la cura, tot l'escrúpol a les
coses lleugeres; i en canvi, molt de lleu-
geresa, de despreocupació i de gràcia a les
coses greus".⁸⁴

Gairebé tots els noucentistes compartiren l'afecte
per la fórmula civilista orsiana, aplicada a l'"heroic"
esforç -així se'l qualificà- d'educar la burgesia i la
menestralia en la "normalitat" civil i ciutadana que des
de ben antic -s'opinava- es podia observar a les nacions
europees.⁸⁵ Aquest ideal col·lectiu, defensat paral·le-
lament per autors al marge del Noucentisme com Gabriel
Alomar, Pere Corominas i Joan Maragall, entroncava així
amb el corrent secularitzador del catalanisme iniciat pels
positivistes, sobretot amb Valentí Almirall, i continuat
després per Prat de la Riba, que tot demanant per al nou
estatisme "una més alta civilització",⁸⁶ s'apartava de la

concepció catòlica d'un catalanisme "regionalista" ("na-
tural" i "cristià") oposat expressament a un catalanisme
"civilista" ("positivista" i "pagà"),⁸⁷ tal com havia anat
insistent Torras i Bages.

L'ètica civilista es fixarà més en les seves regles
i valors morals positius, i evidentment en les aplicacions
d'aquests en el camp de les conseqüències pràctiques, que,
altrament, en la reflexió sobre la naturalesa i possibili-
tat dels seus propis principis filosòfics. L'objectiu del
seu portantveu, el Glos., era, com s'ha dit, "generar una
sensibilitat moderna", en paraules del seu autor. Mes
aquesta operació no es fa a través de cap inculcació intel-
lectual demostrativa i argumentada, sinó mitjançant
l'exhortació a imitar una conducta, el patró de la qual,
impartit subreptíciament i persuassiva, resta indemostrat.
És el principi del costum, subsegüent a la compulsió re-
petida dels actes morals, ^{aquell} que marcarà l'ètica d'aquests,
i no la meditació anticipada de la seva plausibilitat: la
"posa" o "simulació moral", qualificades per D'Ors com
un "triomf de la intel.ligència", són la millor iniciació
a la conducta que "demana" la nova sensibilitat.⁸⁸ La
ficció serà el millor estímulo del comportament que, tot
indefinit, s'imposa. D'Ors al.ludirà a ella com a doctri-
na de l'"origen perifèric" de la conducta, tot apel.lant,
en un intent de legitimació, la psicologia de William
James.⁸⁹ L'"atenció" desvetllarà l'"interès" -no a l'inre-
vés- en qualsevol aprenentatge, segons l'autor del Glos.,
així com el "gest" derivarà l'"actitud" en l'execució dels

actes.⁹⁰ La "Reforma espiritual" propugnada havia d'avesar-se tant al "continent" com al "contingut", a les "maneres" com a les "idees": "Ai de l'educació -escrivia el 1910- que sacrifiqui l'esperit -el continent- a les idees -el contingut! La seva lluita serà de fruita buida, farcida de cendra".⁹¹ També Ortega y Gasset, en la defensa apassionada, com D'Ors, d'un idíllic classicisme, i contra el perill d' "africanización de España", escrivia en aquella data:

"Frente a todo esto, opongamos la clásica ironía y finjámonos europeos, defensores de las ficciones bien fundadas a lo largo de la solidaridad histórica: la lógica, la ética, la estética y la bonne compagnie. Después de todo nada se pierda con probar. Como la función crea el órgano, el gesto crea el espíritu y una postura digna facilita la dignidad. La materia no es nada; el orden, la medida, la ficción, lo convencional, la postura, son todo. Debemos exclamar como una vez Renan: 'Me gusta ponerme de rodillas delante de nada'".⁹²

D'Ors, per la seva banda, adjuntarà que igualment en la "vida moral" "la forma és el fons veritable":⁹³ "... és de fora a dins -reitera el 1913-, i no de dins a fora, com la vida espiritual floreix".⁹⁴ La intersubjectivitat necessària per a bastir la moral pública del "civilisme", portà el "pudor" de què parlàvem més amunt fins a aquest extrem en que la simulació de la virtut precedeix la seva imitació, amb la distintiva i dramàtica peculiaritat, però, que no es tractava d'un simple joc d'aparences.

4. L'ARQUETIP ÈTIC COL·LECTIU: LA "SANTA CONTINUITAT"

La fortuna de l'anti-industrialisme i la idea de Cultura

La reacció contra el desenvolupament de la industrialització creà, entre els artistes i els literats del segle anterior, la consciència de l'Art i de la Cultura, respectivament, com a institucions legítimes i garantidores, per oposició al maquinisme, de l'"Esperit" o la "Bellesa" que aquest dissolia. El trajecte cultural-estètic que, iniciat amb el romanticisme, conclou en els modernismes europeus (Arts and Crafts, Werkbund, Sezession, Art Nouveau, Liberty) i en el nostre Noucentisme -restaurador, seguint la pauta inicial del Modernisme, dels "Bells Oficis"-, tots ells sostinguts per aquell epígon romàntic que fou la poètica simbolista, és una derivació directa de la reacció anti-industrial operada entre aquells que, a partir d'ara, s'autodenominaran ja artistes o estetes, escriptors o intel·lectuals. Primerament es donà la contestació estrictament antimaquinista i anticientificista que, inherent al romanticisme, distingí als autors del "pessimisme de l'art": Blake, Burke, Coleridge, Newman, Pugin o Carlyle, a Anglaterra, Goethe, Schiller, Hegel i tants d'altres idealistes, a Alemanya. Després es presentà la reacció contra la societat de masses i la ideologia liberal-utilitarista, atribuïdes fatalment a l'industrialisme, distintiva dels autors de la "crisi de la fe en el progrés": Morris, Ruskin, Matthew Arnold, els Luddites i Pre-Raphaelists, Wilde, Beardsley, Pater, Crane, Ashbee, Swinburne i tots els "Victorian rebels", a Anglaterra, Nietzsche, a Alemanya, D'Annunzio, a

Itàlia, els parnassians i els simbolistes, a França, els casticistes espanyols i els modernistes i noucentistes catalans,... "Esteticistes", "decadents", "moderns" tanmateix, continuaven la lluita dels romàntics per a la preservació del lloc de l'art "poètic" i de la "Bellesa" contra l'amençant escalada del prosaisme i de la "Lletjor" del món industrial.

La direcció adoptada pels noucentistes diferí de la seguida anteriorment en el marc hispànic pels modernistes catalans i els anti-industrialistes de la "generació del 98" -Valle, Baroja, Unamuno, Azorín.¹ Compromesos amb el nou estatisme burgès, llur opció, com es veurà amb més de detall, ja no és la individualista i anarquitzant, sinó, més devota del gust que del geni, més veneradora de l'artesa talentós que de l'artista genialoide, la corporativista i reformadora-culturalitzant de la societat. D'Ors, principalment, preferí el gremialisme anti-industrial de Morris i el moviment "Arts and Crafts" a tots els altres patronatges, no organitzats socialment, de culturalisme anti-industrialista. Comencem, així, a resseguir-ho.

En el Glos. de 1910 ens transmet D'Ors la seva conturbació pel "desenrotllament exclusiu del tecnicisme", al que s'ha d'oposar, afirma, "els furs de l'Esperit". En el terreny de la cultura, diu seguidament, la "perfecció didàctica" ha aflebit el "poder de creació"; la "Pedagogia" i la "Instrucció" dels "mestres" ha pogut més que la "Ciència" i la "Cultura", respectivament, dels "savis". El

(2ª Part, I, 4)

tecnicisme, doncs, ha soscavat l'arrel de la transmissió del saber en preferir el "benestar poruc" a la "grandesa gloriosa", l'"Avantatge", en fi, a l'"Esperit".² Les arts, així mateix, "degradades" per la indústria i el comerç, s'han tornat, segons D'Ors, en "manifestació del burgesisme", que en la seva "superstició de l'originalitat", o altrament, en la seva fonamental "preocupació pedagògica", cerca l'"Anècdota" en lloc de la "paràbola essencial". Dramàticament, es plany de la "restauració impossible" d'aquesta emmig de l'allau del "mercantilisme".³ L'única possibilitat de sostreure's de la blasmada industrialització rau en els oficis artesanals, que cal conservar i preservar d'aquesta. L'ofici d'aquesta guisa investeix d'"Heroicitat" i "Aristocràcia" aquí el practica; la seva pròpia materialitat és portadora de "Noblesa" i "Competència". "Tota professió és una aristocràcia", afegeix D'Ors,⁴ però sols la de l'artesà és d'una "aristocràcia pura".⁵ Per això, en el Glos. de 1916, es llencen furibunds atacs als "incòpetents" treballadors immigrants i hom lamenta l'"agonia" dels "bells oficis" que feien l'home "lliure", i que ara, en canvi, resta "presoner": "Va canviant l'organització del treball, amic meu. Canvien les eres i les maneres en el treball... Grans empreses... Socialització..."⁶ La inadaptació i la prevenció anaven creixent en Eugeni D'Ors pel que fa a la conversió tecnològica dels mitjans de producció econòmica. L'any 1919, quan tants canvis sociopolítics es produïen arreu, D'Ors diu trobar-se tot just en la cruïlla d'una "era que fineix" i d'una "era nova", i exclama: "Oh, si la Era nova pogués dur-nos, en reacció,

una creixença! Si l'article s'inflés de nou amb llarg alè èpic i el bibelot es tornés estàtua, i l'aquarel·la fresc, i les barraques d'obra de maó i vil arrebossat generessin de nou temples i palaus de pedra i de marbre!"⁷ ¿O es vol una proclamació més explícita que quan, en el crític epígon de la seva obra catalana, escriu, ell mateix com a "Prometeu encadenat": "-¿Què hi ha per damunt de la Indústria? - Damunt la indústria hi ha la Bellesa?"⁸

Torres-García i Josep Carner, si més no, participaren al seu torn d'aquesta llangor de l'Art i de la Poesia, socavades pel "progrés". El primer, escriu:

"És indubtable que l'Art i el progrés -el que entenem per progrés -no van aparellats. Al contrari: l'un sembla que estigui en raó inversa de l'altre. Per què? Podrà ser, perquè tot el que anomenem progrés no es reduexi a altra cosa que a un perfeccionament material, i en aquest cas, l'Art hi perd".⁹

Carner, altrament, blasmarà l'"industrialisme, que en nostre règim contemporani ha substituït tants d'ingenis" i animarà la refeta de la "llibertat d'esperit" de l'"artista".¹⁰ Ultrales remotes, tanmateix hipotètiques arrels romàntiques d'aquesta actitud dels "moderns" catalans de principi de segle, cal pensar en la influència rebuda de l'antipositivisme propiciat poc abans, a Catalunya, per l'apologètica torresbagiana i l'"espiritualisme" emanat dels corrents modernistes que actuaven simultàniament. El 1892 defensava Torras i Bages la "Poesia" i la "perennitat de sa vida" contra el "tirànic domini" de les "màquines". Aquella, dipositària de "la Veritat i la Bellesa" ensems, "puri-

ficant i consoladora", ens alliberarà -proclamava Torras i Bages davant la Joventut Catòlica de Barcelona, a la que tants futurs noucentistes pertanyien- del "pecat" del "naturalisme" i del "sensualisme" contemporanis.¹¹ A les primeries del nostre segle, Junyent s'anticipava a les argumentacions orsianes des del flanc del Modernisme, tot escrivint:

"Molt de temps les arts plàstiques i decoratives varen marxar unides, formant conjunts harmoniosos; es feu un flac servei al bon gust el dia que es va fer del quadre i de l'estàtua obres a part que anaven esgarriades pel món cercant el seti a propòsit per a elles".¹²

Junyent atribueix l'escissió entre "arts pures" i "arts aplicades", en termes seus, al "comercialisme" i a l'"industrialisme". Propugnava, en conclusió, la "necessitat lògica d'harmonia" que ha de reagrupar aquelles per tal que "el resplandor de l'art" ho embelleixi tot, "... des de les parets que ens abriguen als més humils utensilis de servei quotidià".¹³

Els valors que, coincidentment, preconitzaren D'Ors i els noucentistes per a contrarestar aquells impositius des-valors implicats amb el nou ordre industrial, es concitaven tots sota la fórmula de la "Cultura". Aquesta es presentava també -tal com ofereixen les accepcions d'aquest terme en les llengües llatines-, sinònimament, amb el vocable de "Civilització". L'una i l'altra s'extengueren entre els noucentistes com, amb una finalitat i significació anàloga, els mots "Vida" i "Belleza" entre els diferents

(2ª Part, I, 4)

corrents del Modernisme. La fórmula "Ciència", per la seva banda, fou usada similarment per D'Ors per a designar les qualitats del coneixement oblidades per la científicitat mateixa. Així com la "Civilització" és oposada de seguida -ja posats en l'obra orsiana- a la riquesa econòmica,¹⁴ i la "Cultura" a la "instrucció"¹⁵ que el progrés econòmic permetia als seus agents (i en això és prou simptomàtica l'exaltació del filòsof alemany Rudolf Eucken com "el primat del pensament contemporani al seu país"),¹⁶ la "Ciència", stricto sensu, és contraposada per D'Ors a la pejorativa "ciència" dels anglosaxons, que gaudia, aleshores, a parer d'Eugeni d'Ors, d'una indubtable prioritat. Aquesta no tenia "tradició pròpia"; només havia pogut ésser possible com una "estudiosa tenacitat". En canvi, sostindrà D'Ors en defensa de la "Ciència" llegada per "tots els herois del pensament grecollatí", la ciència alemanya -posa aquest cas- "... no és científica":

"Representa -afegeix- un estat místic, en lloc de l'estat científic pròpiament dit; un participar del corrent de la vida i llençar-se amb ella a l'infinit, en lloc de fer un esforç per traduir-la en esquema i imposar-li límits. Naturalment, l'inconvenient del Dinamisme és l'obscuritat".¹⁷

"Ciència" i "Cultura" són subsidiàries, per a D'Ors, de "la nostra lliure voluptat de pensar", i no poden mai sorgir dels "treballs forçats de l'erudició" executats pels savis de les potències industrials.¹⁸ Així, a partir de l'any 1915 professà l'assignatura de Ciència de la Cultura -una ciència, dirà, "filosòfica"-, preocupat per l'"espectacle de Suicidi" que la cultura li oferia.¹⁹ La "Cultura", dic-

tava D'Ors, en ésser "vivència" -sovint al.ludf Wundt- i projectar-se en "col.lectivitat", sols pot ésser donada entre els "irònic", no pas entre els "dogmàtics".²⁰ Al capdavant, i com els seus avantpassats modernistes, és la "vida" la que fa de les forces de l'"Esperit" -o de la "intuïció" dels filòsofs, i ara de la "Cultura"- una potència superior a la de les operacions -"nocions", "conceptes" simplement, en opinió de D'Ors i, molt abans, en un altre context, dels romàntics alemanys -de l'intel.lecte metòdicament aplicat. Així, i tot fent una definitiva distinció en el seu propi ús del terme "Ciència", escriu, D'Ors, el 1918:

"No solament la Cultura representa, per damunt la Ciència, una funció de síntesi. Representa igualment una comunicació directa amb la vida, un camí perquè dels canvis de nocions se n'esdevinguin canvis de valors. La Ciència és composada de conceptes, però la Cultura ja és teixida de vivències".²¹

La preocupació per la cultura s'explicitava, a la fi, i com no podia ésser altrament, a la manera d'una preocupació moral per una determinada ètica de valors positius, que el canvi cultural -aquell "espectacle de suïcidi"- no deixava veure encara.

La redempció dels estralls del "progrés" per les obres de l'"Esperit", per primera vegada devingudes institució -Art, Cultura,... Intel.ligència àdhuc- és el nexa ideològic que ens permet enfilar el Noucentisme amb el Simbolisme finisecular i, concretament, amb el multiforme Modernisme català. Paradoxalment, llur compartit anti-industrialisme es promogué des de i per una ideologia de la modernitat:

l'estètica moralitzant del "modern" aconseguí distreure, com pot distreure encara, del fonamental reaccionarisme de les seves posicions culturals. A tot el llarg del segle XIX les autodefinicions generacionals o de tendència, emfasitzades com mai fins aleshores ho havien estat, es justificaran -a l'inrevés del que ocorrerà ben entrat el segle posterior -per l'oposició als canvis operats en la resta de la societat. Els noucentistes no són una excepció. La "lluita per la cultura" o la "Reforma espiritual" per ells propugnades coincidia amb aquella ob^sessiva moral de la "perfecció" que contra l'"anarquia" burgesa detentaven els anti-industrialistes europeus: des de Coleridge i Arnold, a Anglaterra, fins a Taine i Renan, a França. La "Cultura", segons llur ideari, hauria d'ésser l'agent de la reclamada "perfecció", mentre que l'Estat havia de suposar-ne la garantia. La cultura és confrontada constantment amb la tècnica, l'art amb la indústria i l'esperit amb la ciència. L'omnímode abast de la primera, però, de la que D'Ors en feu una "Ciència" com una "Política", una "Morfologia" com una "Història", era el més expressiu indicador de la voluntat d'ancoratge ideal en la societat anterior a la divisió capitalista del treball; en una societat "orgànica" on s'estipulés una jerarquia segons la vàlua inherent als seus grups. Per això l'ideari sociològic dels noucentistes, com el de bona part dels pensadors socials del moment (Ortega y Gasset entre ells), s'acull per enter al paradigma de l'organicitat fixat per les ciències biològiques del segle anterior: la Gemeinschaft, i no pas la Gesellschaft, en l'expressió de llur coetani Tönnies, és la ^{seva} forma de concepció de la societat.

En D' Ors i els noucentistes, això no obstant, guiats més per la idea francesa de cultura que, com en el cas d'Ortega, pel seu model alemany, el rebuig de la industrialització no impedí la vindicació de la "civilització" que, en canvi, s'observa a les primeres obres de l'autor castellà esmentat.²² Apocalíptic, sens dubte, però més afectat per una conscient situació d'inferioritat respecte de les potències industrials, el pensament d'orsíà s'afirma davant d'aquestes amb una curiosa ambivalència. Per a distingir-se'n, contraposa, enfront d'elles, els valors locals i ancestrals sota l'estandart de la "Cultura". Però alhora, i de cara als seus compatriotes, reafirma l'universal i el modern que farà acostar Catalunya a la "Civilització" que gaudeixen les nacions europees. Desafiament, i a la vegada identificació, és el que mena, en definitiva, el culturalisme tan autòcton, així, com cosmopolita d'Eugeni d'Ors, i també allò que fa, al nostre parer, que presentés un signe més aperturista i prospectiu -més "europèis-ta", com ja es deia llavors- que el del seu coetani i semblant Ortega y Gasset, per a qui d'Europa sols n'esperava la seva "Ciència".

Del parllatinisme a la romanitat

"I hi ha de vegades més revelació en un sol epítet d'Horaci que en tot un drama d'Ibsen", escriu D'Ors en el Glos. del 1906, quan encara era vigent el gust general per les obres dels autors anglosaxons.²³ Els pobles llatins, sostindrà més endavant, demostren una "maturitat" que els fa superiors als anglosaxons, el tret comú dels quals és

(2ª Part, I, 4)

la "puerilitat".²⁴ El llatí es distingeix, caracterològicament, per la "ironia"; el septentrional, pel "candor" -la "manera àtica" els és interdidada.²⁵ La mesura moderna d'aqueixa superioritat la dóna França ("París és Atenes"), superior a l'"aburgesada" Viena -posa en comparació-, de "sensualisme sensibler".²⁶ La dóna també Itàlia, que "... graciosa i prestament, ha sabut imposar-se en el món científic i literari universal", tot essent fidel, "heroicament", a la "raça noble i antiga" que és.²⁷ El llatí té "l'heroisme i la ironia a la faç de l'amor i de la mort": per això té un sentit religiós de l'estètica i alhora un sentit estètic de la religió.²⁸ Així, contra l'unanimitat "os ahoga la estètica", sostenia, el 1909:

"Aquí sí que sembla arribat el cas de dir: que cada pal aguantant sa vela... -La nostra és, ha de ser, una vela llatina.- No té res de particular, la vela llatina, sinó es una exquisida harmonia de forma. És probable que duta a ensenyar a Londres no apassionaria al públic. Ja està dit: no té res de particular. Però el vent de la gran tradició hel·lènica la fa moure i, empesa per ell, marxa vers els meravellosos destins".²⁹

A partir de l'inici de la guerra europea del 1914, D'Ors, com Ortega, inicia una més sistemàtica i reflexiva meditació sobre la "cultura llatina", contraposada ara a la "cultura germànica". D'Ors s'oposà a la germanofília cultural d'Ortega, i sostenia que la cultura alemanya no havia sabut superar l'"estadi" de "superstició de la Vida", el qual li proporcionava una peculiar "obscuritat" en tots els seus plantejaments intel·lectuals.³⁰ Davant l'"agres-

(2ª Part, I, 4)

sió d'Alemanya envers el Mediterrani", entén D'Ors, i contra els qui sostenen la idea de la "decadència llatina" -al.ludeix principalment Ortega y Gasset-, cal fer veure, sostè en el seu "Defensa del Mediterrani en la Gran Guerra" (1915), que Alemanya no pot tenir, per elementals raons de progènie, la superioritat cultural que l'heretatge hel.lènic dóna als pobles mediterranis, i, en definitiva, que si Alemanya compta amb una superioritat política, ho és mercès a un tret ideològic après dels llatins: l'"Autoritat", com a fonament de l'exercici de la política. Els mediterranis pertanyen a una "raça" on té "suprema senyoria la Intel.ligència" i el sentit del "deure" pot més que l'"impuls" que mena particularment als germànics, el valor suprem dels quals és la "Voluntat".³¹ Emfasitzant la metàfora, dirà que la "raça" germànica és la d'"aquells qui ^(de) l'ombra s'esforcen a la llum"; en canvi, la dels llatins diu que és "... l'altra raça, la dels qui ja rebien la llum patrimonialment, gratuïtament, la raça dels bons fills de Febus".³²

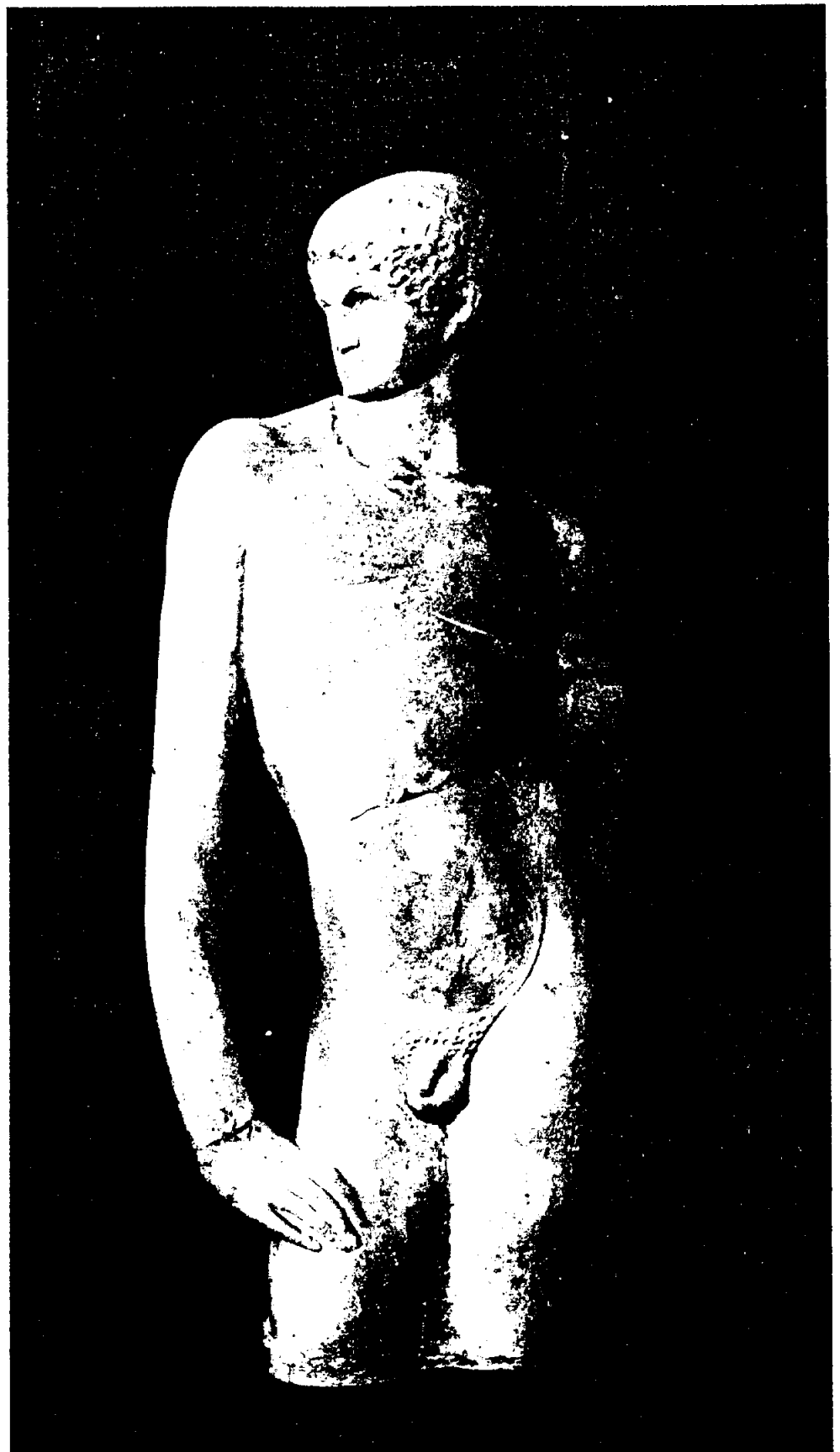
Tots els noucentistes restants, sense excepció, es recolzaren en aquesta mítica creença de la superioritat cultural dels pobles de formació llatina. L'"afirmació llatina" -com volia Martí Casanovas³³ -era admesa per tots ells com ebediència alhora a una "tradició" i a un "ideal". Els arguments de tipus cultural es fonien amb els de caire biològic, de la qual cosa en resultava un eclèctic plantejament etnocultural que D'Ors ja defensà, l'any 1914, com a "llatinisme". Vegi's, si més no, el número extraordinari

de la revista Catalunya dedicat aquell mateix any a qui hom creia artífex -i ho fou en realitat- del modern desvetllament llatí al Sud d'Europa, l'escriptor Frederic Mistral.³⁴ Bofill i Mates, corresponent tècnic, en certa manera, de la figura ideològica de D'Ors, defensava així, el 1910, l'ideal llatí del sector predominant, aleshores,
de la cultura catalana:

"Si d'una banda hem d'incorporar-nos, com he dit, la cultura universal, formulant-la en català, de l'altra hem de valdre'ns de la nostra llengua com de medi d'universalització de la nostra cultura. Cada dia es persegueix més la reconstrucció de la unitat llatina, centre de la cultura universal. Tot el que faciliti la reintegració d'un element llatí a aquesta obra, és cobdiciosament recercat pels savis. I el català té, en aquest sentit, un valor excepcional per l'universalisme romàntic. A més de ser una llengua llatina, potser la primogènita, serva, a causa precisament del seu llarg període d'immobilitat, tot l'arcaisme, tota la virginitat, tota la puresa integrals".³⁵

Joan Crexells fou el primer noucentista que posà en evidència l'"esperit llatí" com una noció -escrivia el 1922-, consemblantment a la "idea de França", d'"herència germànica", si hom atenia que Alemanya era, des dels autors de la Romantik, "una unitat de cultura en formació".³⁶

Malgrat, com ja comentàvem, l'admiració prioritària envers els autors anglosaxons que hom pot observar en la literatura pre-noucentista,³⁷ el Noucentisme recull, per una banda, el vell influx panllatinista dels autors de la Renaixença, especialment de Balaguer, Milà i Rubió i Lluch,

Pau Gargallo. Nu d'home jove (1918). Marbre.
Musau d'Art Modern de Barcelona.

introduïdor de Mistral i simpatitzants del moviment félibrige -la Societat des Langues Romanes facilità l'amistat catalano-provençal³⁸ -, i per un altre costat, dels modernistes de signe divers que, com Cortada, Casas-Carbó, Brosa, Corominas i Maragall, reproduïen l'atavisme hel·lenitzant de la literatura francesa finisecular.³⁹ L'enfrontament cultural entre el "Nord" i el "Sud" d'Europa, es donava, alhora que entre els noucentistes, que no representarien més que la revifalla final del paullatinisme del segle XIX, en ideòlegs contemporanis com Gener, Torras i Bages i Prat de la Riba⁴⁰ - una confrontació prou coneguda, altrament, entre els ideòlegs castellans de la restauració borbònica.⁴¹ Cal també tenir en consideració la represa de l'autoritat dels escriptors greco-llatins per part del poeta Costa i Llobera, així com d'erudits com Miquel i Guàrdia i el professor de llengua llatina a la Universitat de Barcelona, Lluís Segalà, director de la "Biblioteca de Autores Griegos y Latinos", un precedent, aquest, de la no gaire llunyana biblioteca clàssica empresa per la diguem-ne noucentista Fundació Bernat Metge.

No és casual que el Noucentisme reprengués el paullatinisme dels més genuïns representants de la Restauració espanyola. Obeïa a llur comú conservadurisme polític i a la malfiança envers el "progrés" dels anglosaxons ^(i eslaus) cada vegada més presents (Wagner, Tolstoi, Ibsen,...) a la cultura del paísos llatins. El recel, aguditzat a França després de la derrota del 1870 i a Itàlia després del fracàs del 1896 a Àdua, s'accentua a Espanya a partir de les pèr-

dues colonials del 1898. La reacció és aleshores de dues tendències: els qui postulen la definitiva decadència dels pobles llatins, tot promovent un nacionalisme tancat i introspectiu (Unamuno, Torras i Bages,...), i els qui creuen en la possibilitat d'un "renaixement" llatí, partidaris d'un nacionalisme obert i cosmopolita (el jove Ortega y Gasset, Alomar, D'Ors, ...). Aquest renaixentisme, però, bàsicament reactiu -com aquell casticisme-, s'acompanya d'una ideologia social contrarevolucionària que conclogué, des de la primeria de segle, en un radicalisme de dretes: D'Annunzio i Marinetti a Itàlia, Barrès i Maurras a França, Ortega i D'Ors a Espanya... A Catalunya, i amb el Noucentisme, doncs, el llatinisme -artificiós i "ideologista": més una resurrecció que una supervivència del passat- és tot just el prestigi amb què es vol vestir -i bastir- l'antimodernisme social i cultural. Els clàssics no són usats llavors ni com a precursors ni com a models, mes com a pretext polític disfressat de mite cultural: allò a què s'apunta no és el "Llatí", sinó l'"Autoritat", no el "Mediterrani", sinó la "Raça", no el "Clàssic", sinó la "Tradicció". El Glos. d'orsità, en aquest sentit, no sols aparegué, amb tot el seu artifici, com a cavall de Troia, sinó que actuà com ell.

La progressiva politització del panllatinisme abocà al culte modern de la romanitat, ben perceptible en el planteig "imperialista" del nacionalisme burgès de Prat de la Riba i en l'obra "civilista" de D'Ors i els noucentistes. Ambdós comptaven, és clar, amb la influència exer-

cida per l'apologètica terrasbagiana, afirmadora del "caràcter romà de l'esperit català".⁴² El llatinisme català havia sofert un passatge, així, de la vindicació ètnica -precedent, alhora, d'una altra de signe literari-, culturalista encara, a una proposta política en la que el "defensiu" llatinisme es muda en "ofensiu" romanisme, indeslligable del nou projecte estatista del nacionalisme català. La grandeur político-cultural de la Roma imperial fou incorporada a la ideologia legitimadora del poder burges, com ja havia esdevingut en els moments de màxima afirmació d'aquesta classe social a Anglaterra i França, en el segle XVIII, i a Alemanya i Estats Units de Nordamèrica, a mitjan segle XIX. "La herència romana et disposa i senyala -escriu D'Ors el 1911- per a l'obra de la Construcció, per a l'obra del Dret. Calen a Catalunya avui Edificis i Normes. Basteix, doncs, Ciutat. Legisla, doncs, Ciutat (...) Déu Salvi el nostre Imperi en Tarragona! Amen!".⁴³ I el 1919: "Estimem Catalunya, però també volem Atenes, Alexandria, l'Imperi de Carlemany i Anglaterra. Aspirem a una Barcelona capital, però al mateix temps admirem Roma".⁴⁴ L'apologia mateixa de Carlemany que D'Ors reiterarà tantes vegades en el Glos., sobretot a partir del 1914, amb la campanya per a la "unificació cultural d'Europa", és una presentació reflexivament cristiana dels valors de la ciuitas romana. L'obra del catòlic regnum francorum era preferida a la de les burgesies no menys imperialistes gestades amb la Reforma. És a dir, el romanisme ^(noucentista) tenia també aquesta altra missió de defensa contra el "paganisme" i la "infiltració protestant", temudes tant per D'Ors⁴⁵ com

pels seus contemporanis franceses defensors, amb al romanisme, de la catolicitat: Maurras, Barrès, Daudet, Moréas, Lemaitre i tots els aplegats en la radical-dretana École Romaine. És ben significatiu, a aquest respecte, que Teresa, en aquella ideologia en imatges que és La Ben Plantada orsiana, ascendeix al cel, en la conclusió del llibre, precisament a la ciutat de Roma.⁴⁶ La Roma poètica, doncs, dels romàntics alemanys i dels horacians de la nostra Renaixença, certament, però també la quimera de l'Ordre de Maurras, de Ramiro Ledesma i Giménez Caballero, del Duce... i al capdavant la de D'Ors mateix, que jurava els principis del Movimiento Nacional franquista mentre es proclamava "ciudadano de Roma". Aquesta fou la fortuna del llatinisme orsià.

"La Ben Plantada" i el mite del seny racial

La filosofia del "seny" és un pensament ben altre que el del "sentit comú", reeixit a la Catalunya de la Renaixença. Adhuc s'hi volia oposada a aquest. Eugeni d'Ors, el seu inspirador teòric, associà ben aviat el "sentit comú" amb el "sentit pràctic", la "poruguesa", la "decadència", al capdavant.⁴⁷ Jaume Balmes, que entenia que havia estat el seu precursor, fou alhora ridiculitzat, així com tots aquells seguidors seus que "amb cínica ostentació de misèria" -escrivia D'Ors el 1903- l'erigíren "filòsof nacional".⁴⁸ El que es demanava era un pensament del tot "idealista", que salvat de la "mesquinesa" ("... el contagi de les doctrines d'El Criterio"), manifestava D'Ors, seguí una "... llei talment vasta que, abraçant el futur, elevés

a les altures i a la fortitud de l'eternal la que era filla de pares de mesquinesa...".⁴⁹

"Seny no vol dir pas el que solen anomenar, per aquests volts, 'sentit comú', reiterava el 1910. És una forma "vivent" de percebre, i no pas "abstracta", com en aquest. I tot apel·lant Plató, especificava alhora que el "seny" "És la concreta, lliure, fluïda harmonia entre el que és múltiple i el que és u".⁵⁰ Aquest "seny", més a la vora -si cal cercar un parentiu històric- de la Vernunft dels filòsofs idealistes que del bon sens, equival, segons D'Ors, a una "Raó integral": "...és alguna cosa contra la vida, però que forma part de la mateixa vida".⁵¹ Així, donat que no prescindeix d'aquesta -no és "abstracta"-, no pot ésser "Logos" o "Ratio", sinó "Noûs", "Intelligentia" dels medievals. "El Seny -defineix tot seguit- és l'activitat mental humana en quant es considera com a força natural i com a força històrica".⁵² Nogensmenys, el "seny", per a D'Ors, és d'origen "natural"; per això es contradiu amb aquell "escrúpol burgès" que és el "sentit comú", i amb la mateixa "bàrbara ciència", derivada també de l'"ortodòxia democràtico-burgesa". Aquesta és la concepció que apareix en els dos més importants texts orsians del 1911, el programàtic "El renovamiento de la tradición intelectual catalana"⁵³ i l'arquetípic La Ben Plantada.⁵⁴ El "seny", ja qualitat ancestral, es configura amb la "Raça", la qual, al seu torn, determinarà l'aplicació d'aquell en una "tendència filosòfica" pròpia: aquella que, iniciada per Protàgores, prospera a Catalunya, observa D'Ors, amb Ramon Llull.⁵⁵ Teresa, el mític protagonista de La Ben

Pl., recorda i renova la "claror exclusiva"⁵⁶ i definitòria, doncs, de la "genialitat ètnica" catalana.⁵⁷ Així com Josep Pijoan oposava, el 1905, la figura de Llull a la del Quixot,⁵⁸ D'Ors oposà, per a reblar el seu racisme, al tarannà del llatí al del "moro", d'inferior capacitat intel·lectual per trobar-se fora de la "tradició grega essencial" que aquell "continúa":

"Un moro pot tenir raó. El que no pot tenir és allò altre que acostumen a anomenar 'tota la raó'. Un moro no pot tenir tota la raó; i no pot tenir tota la raó, perquè és moro. Vol dir que és un apartat, un isolat, un 'excèntric' per a l'Obra de Cultura, per a les Humanitats que es formen amb la secular col·laboració de totes les grans forces unitàries de la història, de Grècia, de Roma, del Catolicisme, de la Renaixença, de totes les forces vives i continuades de l'esperit de l'Occident (...) 'Tenir raó', tenir-la integralment, vol dir, en altres termes, participar en la Raó -o, el que és el mateix, participar en la Cultura- o, el que és el mateix, continuar la tradició grega essencial".⁵⁹

"I qui diu moro -acabava D'Ors- diu el romàntic pur". Mes no hi podia haver un concepte més romàntic de la "Raó" -aquella "Raó integral" o "Seny"- que aquest que defensava D'Ors contra els "romàntics".

I és que el "Seny" orsià és el mateix producte que l'"esperit nacional", adaptat del Volkgeist dels historics alemanys, dels autors més representatius de la Renaixença -Milà i Fontanals, Duran i Bas, Rubió i Lluch-, coneixedors de Herder i Savigny, així com del nacionalisme tradicionalista -Mafé i Flaquer, Torras i Bages, Verda-

guer i Callís, Prat de la Riba, els mateixos Maragall i Pijoan...-, per al qui Fichte i Herbart eren de general coneixement. És des d'aquest corrent que cal entendre la teorització noucentista de l'art, la cultura i la filosofia "nacionals" -que Prat de la Riba i Torras i Bages, per cert, ja havien insinuat en la darrera dècada del segle passat, esperonat, ara per la represa del lul·lisme i l'esclat de la "psicologia col·lectiva", d'un Le Bon, principalment⁶⁰ -, i no pas des del que, influït per l'empirisme anglès, continuà l'eclecticisme psicologista de Balmes i de Martí d'Eixelà (és a dir, des de Llorens i Barba i Codina i Vilà fins a Serra Hunter i Mirabent). Per a D'Ors i els noucentistes, àdhuc per al catalanisme burgès en general, aquesta tendència -no oblidem que és també la de Valentí Almirall- contradeïa fatalment el seu antiliberalisme polític. Recordem, si més no, el silenci que envoltà el centenari del naixement de Jaume Balmes, i, en canvi, la densa literatura desplegada a la premsa, i durant setmanes seguides, amb motiu de la inauguració, el 1912, a Vilafranca del Penedès, d'un monument a Milà i Fontanals.⁶¹

La mitificació del "Seny" per part D'Ors cobreix el mateix objectiu que la d'altres trets psicològics, dins del darwinisme social dominant en les darreres dècades del segle passat, a quasi tota Europa; la "Intuïció", la "Intelligència", l'"Instint", l'"Inconscient",... no connotaven tant el rebuig de la "Raó" i el pensament científic com el del liberalisme burgès amb què s'havien anat desenvolupant i que, paradoxalment, havia comportat la societat de masses.

(2ª Part, I, 4)

Noves tendències del pensament social oposaven aquells trets esmentats, junt amb l'exaltació de les minories grupals i de la raça, al pretès "igualitarisme" de la nova societat industrial. Des d'Almirall i Torres i Bages, el catalanisme -com a Castella, suc^essivament, el casticisme i Ortega y Gasset-⁶² acomplia aquesta missió distintiva basada fonamentalment en la sociologia spenceriana.⁶³ A França, que a través de Taine, Bergson, Fouillée i Le Bon, principalment, s'havia introduït el mateix determinisme etnicista,⁶⁴ Barrès, Maurras i Sorel desplegaven una literatura propagandista dels valors racials que hauria d'influir decisivament sobre Eugeni d'Ors.⁶⁵ Exactament com la literatura alemanya del Völkisch (Gobineau, Treitschke, Goerres,...) o l'anglesa de l'Imperialism (Chamberlain, Kipling, ...) Totes aquestes influències contribuïren, doncs, amb la mitificació del "Seny", a l'encalç d'aquella peça d'èxit per a l'obra de selecció cultural dels noucentistes: la privativitat social també del do moral.

El símbol escollit per D'Ors per a representar el mite racial és la figura de la dona. Un ús, però, gens original: la dona, des de la propagandística de la revolució burgesa fins al simbolisme literari d'un Valéry -sense oblidar les antagòniques connotacions significades amb ella en la literatura de Michelet i de Barrès-, inunda, en una poètica o altra, tota la literatura francesa del segle XIX. El símbol medieval de l'"etern femení", reposat en aquesta literatura per influx de Goethe i dels romàntics alemanys, anirà transformant el recurs al·legòric de la femeneïtat en tematització simbòlica de la Dona

com a nota clau d'un nou discurs mitològic. Així ocorre, per exemple, amb Le Jardin de Bérénice, on, com a La Ben Plantada, que l'hauria d'imitar vint anys després, la dona protagonista no serveix per a introduir un concepte prèviament definit -"Raó", "Revolució",...-, sinó per a refermar, en la seva objectivitat, una nova ideologia en la que els conceptes han de restar indefinits: "Classicisme", "Tradició", "Raça", ... Recordem que la protagonista femenina de La Ben Pl., Teresa, ens és presentada com aquell "bocí de vida" -si no com la "Vida" mateixa- que "proporciona matèria" a l'"albir" del seu autor, el qual es presenta ara com a "escriptor públic".⁶⁶ Per això, en el curs de la narració -tan mancada, però, d'intenció narrativa- la dona és explícitament dita "arquetipus"⁶⁷, altrament vista com a "viu símbol" o "idea viva":⁶⁸ "... les dones són les palpitants canals per on arriba al futur la sang ancestral i la seva gràcia infinita".⁶⁹ És a dir, les dones, en aquest cas, tenen una doble funció "biològica" de reproducció dels trets racials i alhora culturals, distintius per a nosaltres de la "Catalanitat eterna" postulada per l'autor. "Ella no coneix el seu sentit, però l'obeeix", diu D'Ors respecte de la seva Teresa, en un intent de resumir el culturalisme biologista que l'inspira.⁷⁰ La "restauració" encomanada singularment a ella -restauració de la "Raça" i de la "Cultura" ensems- es fa per "obediència" a un dictat superior d'ordre mitològic, l'"... oculta tradició, antiga i noble", i suprahistòric, car ella és "Eternitat tornada instant".⁷¹ La tautologia serà, d'aquesta manera, l'ús diccionari característic del llenguatge d'aquest

assaig pretesament narratiu que és La Ben Pl.: "Heus ací una noia que la Raça ha triat per a restaurar la Raça" és el tipus de locució que empra D'Ors en la seva obra -cap narració, ell no ho volia, però tampoc una faula moral, com ostensiblement s'endevina que pretenia l'autor. El joc simbolista impedia precisament l'exercici normatiu desitjat.

La Ben Plantada no és l'única obra d'orsiana en la que la figura de la dona aconsegueix la funció simbòlica de sintetitzar l'ample ideari de l'espiritualisme vindicatiu que menà Eugeni d'Ors. Així, l'ideal de "Bellesa" és simbolitzat, el 1900, com a "Nostra Senyora la Quimera",⁷² i, l'any següent, com a "Madona Blanca Maria",⁷³ la qual hom vol mitjancera en la "santa creuada per a l'Acció" que es proposa així mateix l'autor. Més tard, i en una prosa menys fin de siècle, D'Ors utilitza ja un tipus d'elogi de la femeneïtat com el que caracteritzarà més endavant al personatge de Teresa. Això li evocaven unes joves estrangeres que veïé passejar per Barcelona:

"Elles són alegres i vosaltres, pobres compatriotes meus, sou tristos. Elles passegen triomfalment la seva joia, i vosaltres, si algun cop us arriba, l'amagueu baix coberta rígida de seriositat (...) Elles són blanques entre el vostre vestir ombriu. Elles marxen a grans gambades entre el poruc caminar vostre. Elles són altes i vosaltres sou petits, i petites són les vostres mullers i promesses, i petits els vostres fills seran..."⁷⁴

No és estrany, doncs, que uns mesos després, recent iniciat

(2ª Part, I, 4)

el Glos., D'Ors demanés des d'aquest la creació d'una "Galeria de Catalanes Formoses", per "metafísiques" i "socials raons", principalment.⁷⁵ Calia començar a fer com aquelles estrangeres exultants, a partir del model -exigu, però retador- ofert pel seu símil autòcton... Després vingué La Ben Pl., el 1911. Seguidament, i un cop començada l'esquinçadora guerra europea, efectuà la simbolització femenina de la "unitat cultural" d'Europa amb el personatge de Tina, una imaginària adolescent alemanya, o l'advocació d'una determinada conducta moral, sota l'exigència del nou segle, mitjançant l'al·lusió ^{ara,} a les "dones franceses":

"Dones franceses dels començaments del segle XX! Tipus fins i enèrgics de redempció moral! La burgesia francesa és canviada. Bourget, el primitiu Bourget, el de la psicologia equívoca, ja és lluny. Madame Bovary, més lluny. Aurora Dudevant més lluny encara (...) Heus aquí la noucentista francesa, fina, viva, íntimament seriosa, ben alerta, ben armada (...) sabent combinar un pla de repassos i son ordre i successió i son joc subtil de compensacions higièniques i econòmiques i delicades harmonies".⁷⁶

Però aquests eren també els valors ressaltats per D'Ors arran de la Ifigènia del drama de Goethe, a la representació de la qual hi assistí, el 1913, a Barcelona.⁷⁷ És tot això, al capdavant, la forma de l'"Etern Femení" que desvetlla i garanteix alhora, a parer de D'Ors, la prevalença de les potencialitats espirituals per damunt de l'adversitat i del fracàs -el fracàs que colpia l'autor del Glos. mentre això afirmava l'any 1919. Certament, no hi havia

(2ª Part, I, 4)

una prova més fefaent de la crisi intel·lectual de D'Ors que el fet que tot l'any anterior -el subsegüent a l'agudització de la lluita de classes a Catalunya i encara en plena guerra europea- el Glos. estigués dedicat a reiterar la seva ja desgastada teorització espiritualista de la història de la cultura. El resultat fou La Vall de Josafat, una llarga ressenya dels autors i personatges -àdhuc de ficció- de tots els temps que foren de la predilecció de D'Ors. El darrer d'ells és la verge Maria, ^{identificada com} l'"energia que dura sempre" i l'"Etern Femení" que esmentàvem, definitivament ofert en la tradició cristiana que l'havia creat.⁷⁸ I és així com torna -inclús en la forma simbolista del llenguatge usat- a reprendre D'Ors els seus orígens, o, millor, a replegar-se en ells, quan, el 1900, pronunciava el nom sagrat -ara "el Nom Dolç"- com a sortil·legi per al bon èxit de la seva "creuada" intel·lectual.

La figura poètica de la dona fou una de les reutilitzacions que els simbolistes feren de la imatgeria romàntica. El femení torna a ésser pres com una categoria absoluta -per això és tan freqüent la seva identificació amb la imatge cristiana de la Verge- que es comparteix amb una diversitat d'uses, sense necessitat de recórrer a l'element masculí o "viril" -el mite adàmic, el fàustic, el dionisiac, etc.- teoritzat per una més moderna literatura de l'art en contraposició al femení. Per a D'Ors, així, la mateixa imatge femenina pot simbolitzar cadascun dels termes d'aquesta dicotomia. La dona pot representar tant la cultura com la natura, l'esperit com la carn, la virtut com el vici; hem vist

(2ª Part, I, 4)

Teresa o Maria, per exemple, per a uns determinats valors, i també, per un altre costat, l'esment de la dona-"Monstre", del pròleg a La Muntanya d'Amatistes, o a la dona "temptadora", anorreadora de la potència espiritual, de l'Oceanografia del tedi, o, consemblantment, aquella anti-Teresa, la "dona de l'omnibus", teoritzada poc abans d'escriure La Ben Plantada.⁷⁹ El model per a imaginar un i altre tipus femení és, amb tot, el confegit pel simbolisme finisecular. És a dir, la dona fràgil i redemptora, dels pre-rafaelites i del renouveau catholique, així com la del neo-hel·lenisme romàntic, en la tendència més moderada, ideològicament, del moviment artístic modernista, i, d'altra banda, la dona eròtica i pervertidora dels autors més rebels d'aquest, com el Jugend alemanys, els simbolistes francesos o els aestheticists anglesos. Per a posar, doncs, uns exemples, la Beata Beatrix, de Rossetti, o la Bérénice, de Barrès, per al primer tipus, i la Salomé, de Wilde, o l'Afrodita, de Louys, per al segon grup.⁸⁰ La Ben Pl. s'inspirà, òbviament, en aquell primer.

En aquesta obra, ^{on} D'Ors intensificà més la metàfora femenina, la lectura ideològica del símbol donat amb el seu protagonista, Teresa, no permet sols una interpretació classicista -Teresa, com Afrodita, ve del mar, recull els valors de la classicitat, etc.-, com els precedents representats per l'Ifigènia de Goethe, la Nausicàa de Maragall o l'Oriana de Carner, sinó una lectura romàntica i cristiana, a la fi. Recordem, així, la identificació entre Teresa i la seva pàtria, àdhuc el seu entorn, un recurs teoritzat

per Michelet i aplicat, per exemple, en la Bérénice, de Barrès, la Juanita, de Valera, o la mateixa Adelaïsa, de Maragall, personatges de ficció arquetípics que D'Ors coneixia prou bé. En una ocasió que resultaria preludiar La Ben Pl., i a propòsit de la descoberta d'un tors grec de Venus, a Empúries, el 1909, D'Ors afirmava: "A l'entorn d'una imatge apareguda, una pàtria s'ha fundat".⁸¹ Això, doncs, pel que fa a la connotació romàntica. Ara, el símbol de la Teresa d'orsiana cal entendre'l com indicava l'autor a la conclusió de La Vall de Josafat (1919) -no la fi, aquest, però sí l'esgotament del Glos.-, en una dimensió certament estetitzant, però no menys veneradora de la tradició cristiana. No debades començà a tractar D'Ors el símbol femení a partir d'una tant pre-rafaelita com catòlica "Madona", i el finí, just en aquell text del 1919, amb l'evocació de la verge de "Nom Dolç". No per un caprici, Teresa, que vingué del mar, dicta el Noucentisme des del cel. Així, el mite que hi subsisteix és el de Maria redemptora dels homes. No el de cap altra dona sagrada - com el d'una deesa grega, tanmateix.

En l'ordre de les influències rebudes, la de Maragall és la primera que s'observa a La Ben Pl. orsiana, almenys quant a la proximitat en l'espai i en el temps al text esmentat. D'Ors mateix diu, en aquest, que tant la seva Teresa com l'Adelaïsa maragalliana són "Instint", en últim terme -talment la Bérénice barresiana, que coneixien ambdós autors-, i a més: "La Raça hi és, enèrgica en totes dues".⁸² Barrès féu parlar també la seva Bérénice en nom d'aquesta

(2ª Part, I, 4)

peculiaritat, que donava al simbòlic personatge tant "esprit de finesse" com "fierté créatrice". "Les dones endolceixen la nostra aspror neguitosa, el nostre individualisme excessiu; ens fan retornar a la Raça",⁸³ sentenciava aquell autor, de gens menyspreable presència en l'ambient cultural català de la fi del segle XIX.⁸⁴ Però, com deiem, la influència catalana més patent en La Ben Pl. és la de Maragall, qui a la imatge espiritualitzada de la dona per un simbolisme encara massa esteticista - a l'estil, per exemple, d'un Zanné⁸⁵ - hi afegeix un sentit transcendent de missatge cristià que vol reprendre (i es farà explícit en un dels seus darrers articles, "Beatriz", publicat al Diario de Barcelona del 23.VII.1911) la poètica simbolitzant de La Divina Comedia. Això es veu ben clar a l'Elogi de la Poesia (1907), en el darrer capítol del qual -"De la dansa"- molt probablement s'inspirà D'Ors per a la seva obra de quatre anys més tard.⁸⁶ Tot allò que de simbolisme cristià no ofereix a D'Ors l'obra que més li serví per a la seva La Ben Pl., és a dir, Le Jardin de Bérénice -malgrat que Bérénice ressuscita a la fi de la narració...-, és, doncs, agafat enterament de Maragall, àdhuc la metàfora del "ritme" femení, que el poeta aplicarà una vegada més a Nausicaa, la darrera de les seves produccions. La Malvestat d'Oriana, de Josep Carner, publicada el 1910, es deu també a aquest innovador replantejament del simbolisme per a l'estètica catalana posterior, però és Eugeni d'Ors qui -sense un intent aprofundidor posterior, però- el desenvolupa d'una forma més reflexiva i intensificada en la narració de què tractem. Per aixó, quan mor Maragall poc després,

(2ª Part, I, 4)

i a títol d'homenatge intel·lectual, D'Ors salda el seu deute tot fent revestir les virtuts abans exaltades en la Teresa amb la imatge clàssica de l'homero-maragalliana Nausicàa.⁸⁷

Ara, ¿quin és el concepte que s'amaga en el sentit atorgat a la metàfora de la Teresa? ¿Quin és el mòbil que fa proferir el mite i el concepte que dóna alhora plenitud al símbol amb el que aquell es representa? El mite del seny racial, amb el símbol de la dona que l'ostenta, són proposats per a desvetllar i afermar l'ideal moral de la continuïtat de les institucions socials. Ja no és tant un ús estètic el que hom fa del mite -pensem en Michelet en Renan o en la literatura simbolista neoromàntica,⁸⁸ - ni tampoc és un concepte antropològic el que s'intenta desenvolupar -el de l'"arquetip primordial" fixat per Jung i després, prosseguint en la comuna preocupació iniciada per Nietzsche, Wölfflin i Freud, entre d'altres, desenrotllat per autors tan diversos com Cassirer, Frazer i Bachelard-,⁸⁹ sinó un ús d'implícita, però determinada i exclusiva al·lusivitat política. En una paraula, es vol fer coincidir la història política real amb un discurs ideal respecte del qual presumptament aquella participa. Amb el mite es vol llegir l'"etern" -la "categoria" o "palpitació"- que fa legítima "Història" la petita història -"anècdota"-, tan volgudament inassumible com inevitablement fugissera, de la quotidiana realitat. El mite noucentista és essencialment desrealitzador; la seva plàstica abstractivitat, sempre recolzada en símbols aparentment el·lusius, és un

(2ª Part, I, 4)

conscient exercici per al reforçament de la cohesió social, en el presupòsit d'una participació mística amb una realitat ideal precedent. El pragmatisme burgès i la mitologització noucentista es necessitaven mútuament. El recurs al mite, com ha explicat Antoni Jutglar, s'imposava com una necessitat, en aquelles dues primeres dècades del segle XX, per tal de mantenir la prioritat del poder burgès en tot l'ordenament institucional.⁹⁰ La positivitat, la mesura, la continuïtat, etc., tradicionalment associades a la dona, havien de simbolitzar-se, sense cap mena de gratuïtat, en la imatge ultraestabilitzadora de Teresa, la dona catalana per antonomàsia, i ara el caràcter català típic i específic, arquetípic i exemplar, a la fi.

La conveniència de promoure "imatges" educatives per a la consecució de l'ordre social -la "modelació definitiva de la Ciutat" per la que clamava D'Ors el 1904-⁹¹ àdhuc d'exigir una "Mitologia", és una de les idees més difoses en els primers anys del Glos.⁹²: "Vinguen, vinguen altra vegada per a la nostra devoció, figures, històries, faules, mites!", escrivia el seu autor l'any abans d'iniciar la cèlebre columna periodística.⁹³ Així, uns mesos abans de donar a conèixer la seva La Ben Pl., D'Ors arribà a afirmar:

"Sant Jordi i el Drac. Mitologia nostra, mitologia essencial, nacional. Ai del poble que deixa marcir la seva mitologia! Allà on existeix fervor social, al contrari, la mitologia no solament daura el passat, sinó que es projecta en l'avenir. Un mite central, col.locat en l'avenir, és una font certa d'energia, d'acció, d'heroisme".⁹⁴

Una concepció, aquesta, que ens fa pensar en aquell pas-
satge de la Psychologie des foules, de Gustave Le Bon
-un llibre, d'altra banda, que formava part de la biblio-
teca particular de Prat de la Riba-, en el què, després
d'afirmar-se que les "masses" són refractàries a la lò-
gica i a la reflexió, se sostè que aquelles "... donat
que no poden pensar més que per imatges, no es deixen im-
pressionar més que per imatges. Només les imatges les es-
panten e les sedueixen, esdevenint així els mòbils de
l'acció".⁹⁵ D'Ors, si més no, sostingué el 1914 que "la
nostra Teresa" s'havia ja "transmudada en pura substància
d'esperit".⁹⁶ Era, afegia, una "Idea viva". S'esqueia,
així, aquella traducció plàstica i assimiladora per a la
"gent estranya", que desitjava veure realitzada Prat de la
Riba en la doctrina del nacionalisme català:

"... i veureu com suaument, de mica en mica,
va revestint-la de lleugeres però seguides
capes de vernís nacional; va modificant-ne
les maneres, els instints, les afeccions,
infón idees noves al seu enteniment i fins
arriba a tòrcer poc o molt els seus senti-
ments."⁹⁷

Per a la "revisió de les valors d'imitació social", que
hauria de donar-se en conseqüència -reiterava Prat el 1914-,
calia crear, segons el màxim ideòleg del catalanisme polí-
tic d'aquell moment, "tipus ideals, costums, principis o axio-
mes"⁹⁸ ¿I no era això mateix el que acomplia la simbologia
noucentista? ¿No és aquesta la funció de l'arquetip clàssic
propagat pels noucentistes, l'únic possible -plàstic, de-
finit,... origen de la pròpia tradició- en una cultura li-

(2ª Part, I, 4)

terària tan escassament derivadora de mites com la catalana?

La burgesia catalana recorregué al mite brindat pel Noucentisme com a substitut d'una inviàble teoria explicativa de la història, àdhuc com a alternativa d'una ideologia secular i argumentativa per a sostenir-se en el seu poder. L'única possibilitat d'educar des d'una parahistòria era, per als caps del catalanisme burgès, el retorn dels mites; de cap manera podia ésser la tornada als clàssics als que, això no obstant, els identificaven. La preocupació teòrica per l'home com a realitat individual fonamental, no fou formulada explícitament pels noucentistes. No és estrany, així, i per exemple, que la forma literària de la novel·la mai no hagués estat possible en aquest moviment cultural.⁹⁹

"Santa Continuació"

El valor atribuït a la continuïtat no sols tingué una mitificació d'ordre simbòlic -bàsica, tanmateix- en figures com La Ben Pl., sinó que es promogué, a voltes, i amb un abast més explícit, com una mitificació teorètica. Fou la sostinguda campanya per la "Continuació", desplegada des del Glos. orsià. Sota aquest epítet, altrament emfasitzat amb la fórmula "Santa Continuació",¹⁰⁰ o intercanviat amb els termes "Insistència" i "Santa Insistència",¹⁰¹ defensava D'Ors tota una multiplicitat de valors socials vinculats a la idea de la tradició continuadora.¹⁰² Una "continuació", però, que no es vol prosecució rutinària de l'establert, que l'ajustaria relativament a les "circums-

tàncies", sinó treball, acció "per l'Etern",¹⁰³ capaç de presentar-se com una "Restauració" del tradicionalisme mateix, tal com digué D*Ors, el 1911, a "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", així com a La Ben Plantada: "Jo no he vingut a instaurar una nova llei -diu Teresa-, sinó a restaurar la llei antiga. No vull portar-vos revolució, mes continuació".¹⁰⁴ "Pot pensar-se -reiterarà el 1912- per ventura (i jo penso així) que la idea estàtica de l'univers significa una noblesa de tradició, un veritable valor ètic i estètic, sobre la idea del món com a moviment".¹⁰⁵ Una complaença extesa alhora a l'àmbit de la cultura, en entendre, justament per rebuig a l'aplicació en ell d'idees com "evolució", "canvi", o "progrés", que hi ha, com la francesa, "cultures definitives".¹⁰⁶

Prat de la Riba utilitzà algunes vegades el lema orsià de la "Continuació", a propòsit de la qual s'adreça encoratjadorament als noucentistes -"...esperanza y camino a la vez de fecundidad (...) para los ideales de generoso imperio que en Cataluña empiezan ya a abrirse", dirà d'ells. I, a la vegada:

"Yo he encontrado en vosotros -tot això s'escriu el 1911-, en vuestra palabra de ahora, las palpitaciones del ideal que a nosotros nos ha hecho mover, el impulso que nosotros hemos inflamado. Pues continuar no quiere decir imitar, repetir automáticamente, indefinidamente el mismo acto, como una ceremonia ritual sin eficacia constructiva, sino colaborar, actuar en una función creadora, en una obra de creación colectiva (...) Cuanto más cercanos estemos a este ideal, cuanto mayor cooperación haya entre todas las ener-

gias colectivas actuales y sucesivas, más fuerte, más vivo, más personal y universal a la vez llega a ser un pueblo. Esta fuerza, esta vida, esta personalidad quisiera yo para Cataluña".¹⁰⁷

Eladi Homs, d'altra banda, proposà àdhuc una "pedagogia de la Santa Continuació",¹⁰⁸ mentre que Josep Carner, compartint el mateix ideari nacional-restauracionista d'aquest, de D'Ors i de la resta d'autors noucentistes -un fet d'aleshores és extraordinàriament perceptible: la consciència que tenien els noucentistes que una nació s'estava restaurant-, addueix el respecte al "mor majorum", el "vell costum" que ens "predetermina" (i que és l'"obra complexa d'una continuació de raça") com el "deure català" del moment.¹⁰⁹

La campanya noucentista-burguesa per la "Santa Continuació" venia a ésser la versió secular i civil -però no laica- de l'apologètica tradicionalista de Josep Torras i Bages, l'inspirador fonamental del catalanisme conservador compartit pels noucentistes. La tradició, en totes les manifestacions humanes, és l'element preponderant, s'afirma des d'un bon començament a La Tradició Catalana, l'obra del qui hauria d'ésser bisbe de Vic.¹¹⁰ "Mi libro La Tradició Catalana es el lazo de unión entre Taine y Santo Tomás", escriu ell mateix, poc més tard, tot resumint la fórmula ideològica sobre la que es descabdella la teorització noucentista de la continuïtat cultural.¹¹¹ Enemic del laïcisme ("contra naturam") en les concepcions de la ciència, de l'art, i de la política, Torras preconitza la subordinació de l'exercici i la reflexió d'aquestes a la fe reli-

giosa del catolicisme. D'ací la seva enfervorida oposició al materialisme científic, a la modernització artística¹¹² i, especialment, al liberalisme polític, representat a Catalunya -encara que en una versió prou conservadora i tímida- per Valentí Almirall.¹¹³ Torras i Bages s'inclou en l'ampli moviment eclesiàstic de condemna del modernisme religiós defensat per Newman, a Anglaterra, i pel Reform-katholizismus a Alemanya, principalment, alhora que de rebuig, a partir sobretot del 1848, del liberalisme polític, així com, més endavant, del socialisme. Els pontificats de Pius IX, autor del Syllabus, i de Lleó XIII, propagador, des de la seva encíclica Aeterni Patris (1879), del neotomisme -amb la Rerum Novarum, del 1891, faria altretant amb el lul.lisme, d'especial transcendència de seguida per al catalanisme-, reconduïren el catolicisme, amb un fort sentit apologètic, cap a la restauració escolàstica dels seus principis teològics i dogmàtics.¹¹⁴ Aquesta recatolització cobrà força en l'àmbit hispànic amb motiu de la proclamació, el segle passat, de la República federal (pensem en la virulència d'integristes com Roca i Cornet, Quadrado, Sardà, Rubió i Ors, Aguiló i d'altres components de l'anomenada "Escola Apologètica Catalana"); mes, per a la seva sort, a Catalunya li'n fou decisiu el moviment catalanista de signe conservador heretat de la literatura de la Renaixença i animat per la reacció antifederalista del foralisme carlí. Fou aquest quasi obligat aliatge -per les òbvies coincidències- amb l'acció secular que l'apologètica de Torras i Bages excedí la reclosa eclesiàstica (que, altrament, l'hauria fet continuadora de la inicial recatolitz-

ció de signe integrista) i es projectà, en definitiva, com un catolicisme transaccionador amb l'evolució secular,¹¹⁵ tal com es patentitza en La Tradició Catalana.

Aquest nou propagandisme catòlic, ja sigui des de l'Acadèmia Catalana de la Llengua -pertanyent a la Congregació Mariana de Barcelona-¹¹⁶ fundada, el 1891, per Torras i Bages, ja sigui des del Cercle Artístic de Sant Lluc, en el que Torras entrà com a consiliari, el 1893, o bé des de publicacions com La Veu de Montserrat -vinculada a la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, fundada el 1878 per a preparar la definitiva entronització de la Verge, esdevinguda el 1881-, Lo Missatger del Sagrat Cor, La Creu del Montseny, Lo Pensament Català, i les més decididament polítiques com La Veu de Catalunya i Catalunya, fou el que, ultra els intel·lectuals i polítics més representatius del catalanisme conservador de principis d'aquest segle,¹¹⁷ educà la quasi totalitat dels futurs noucentistes, una majoria dels quals s'afermà en el catolicisme a partir de llur concurrència en l'organització universitària de la Lliga Regionalista, a les primeries de segle. És aquest el cas de D'Ors, com el de Bofill, Pijoan, Carner, Valls i Taberner, López-Picó, ... Bofill, per exemple, sintetitzador del catalanisme amb el catolicisme,¹¹⁸ projectà el 1918 una "Institució Torras i Bages" per als estudis eclesiàstics, i Carner, el 1911, havia escrit: "En cap terra llatina està el catolicisme tan en possessió del poder intel·lectual com en el dolç racó de Catalunya".¹¹⁹ Francesc Galí citava Torras i Bages en les seves classes a la joven-

tut Catòlica de Barcelona;¹²⁰ el pedagog Alexandre Galí, esmentava aquest com "el gran i hàbil pedagog";¹²¹ Rafael Benet el qualificava de "divino Educador",¹²² mentre sol·licitava un "classicisme cristià"; Eladi Homs l'evocava en el seu propòsit de conrear una pedagogia cristiana,¹²³ i tants altres més noucentistes, com Llongueras, Rucabado, Torres-García, Elies, D'Olwer, Martí Casanovas, Joaquim Folch i Torres, Masó, Capdevila, Ràfols, Aragay i Pascual, recorregueren a l'autoritat religiosa del bisbe de Vic en les ocasions més diverses dins de llur exercici professional. El mateix D'Ors qualificava Torras d'"intel·lectual", i, a sobre, "... el més 'professional' de tots els nostres".¹²⁴

Tot l'exercici prosístic de l'autor del Glos. és penetrat d'un anàleg "fideïsmes" actiu en favor de la doctrina catòlica. Les primeres col·laboracions literàries de D'Ors fóren a revistes catòliques -La Creu del Montseny, Lo Pensament Català. El 1903, recordem, reclama en la seva ponència del Congrés Universitari Català la fundació d'una facultat universitària de Teologia. El 1906, ja en el Glos., elogia Tomàs d'Aquino com a "Patró d'Imperialisme". El 1909, i en el mateix lloc, convençut que el Noucentisme és "una batalla contra el Diable", recorre al lul·lisme com a model d'una "filosofia de batalla". El 1911, al programàtic "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", es proposa "... la restauración universal de culto a los valores religiosos, la idea de la religión como indispensable a la unidad de la vida mental, y, por consiguiente, al espíritu".¹²⁵ A partir d'aquest any manifesta, en definitiva,

el seu propòsit fonamental ("la tasca cabdal", escriu el 1917) d'"harmonitzar Classicisme i Cristianisme",¹²⁶ que recorda alhora el seu desig expressat, el 1905, de crear "un sentit públic cristià" que fés de la "caritat cristiana", deia, un "deure social".¹²⁷ És per això que no estalvià mai els elogis a la figura de Menéndez y Pelayo, que ell, com altres noucentistes, entenia com a predecessora de l'esperit catolitzant del Noucentisme.¹²⁸ Així, no era merament un recurs esteticista, a la manera dels simbolistes de la fi de segle, aquell que emprà D'Ors per a iniciar el seu Glos. anyal amb la fórmula "En el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant, comença, amics lectors, l'any (x) del Glossari". O les abundoses metàfores extretes de les imatges de la literatura cristiana, especialment les dels Evangelis.¹²⁹ I és que, al capdavant, no es pot entendre ni l'escomesa del Glos. ni l'articulació de l'ideari noucentista que d'ell es desprén sense la concurrència íntima del catolicisme que ajudà en els seus presupòsits -regeneratius i ecumenistes-¹³⁰ i n'aprovà les seves aspiracions en llur globalitat. Sense aquest suport de l'Església, amb el vincle comú d'un catalanisme allunyador de la laïcitat amenaçant des d'altres sectors socials, el Noucentisme no hauria probablement prosperat.¹³¹

Capítol II

LA POLÍTICA "IMPERIALISTA"

"Bella cosa és, doncs, i útil, d'organitzar les aspiracions"

EUGENI D'ORS
Glossari, 1907

1. UNA CLASSE DINS D'UNA ALTRA: LA "MINORIA" INTEL.LECTUAL

NO PODEM cloure aquesta examinació de les idees que distingiren el Noucentisme sense intentar de tornar-les al seu lloc concret d'emissió. Mirarem, doncs, i un cop analitzades aquelles des dels diferents nivells intel.lectuals -poètic, filosòfic, ètic, i, en un altre ordre, històric, analític i funcional-, de sotjar finalment llur radicació social, estudiar-ne l'abast pràctic i assajar, així, el caràcter del seu sostre ideològic. En una paraula, descobrir l'entrellat pretextual sobre el que es teixiren els texts noucentistes; o, si més no, consignar la seva política. És a dir, de quina espècie de política eren afirmacions com "Ens sentim forts i amb ganes de dominar" (Glos., 1906), al costat d'altres que, aparentment, no semblen tenir res a veure amb la ideologia política.

El nou poder intel.lectual

No passà gaire temps després del començament del seu Glos. que D'Ors ja donava la seva definició ideal de l'"intel.lectual": "... l'home que uneix a la intel.ligència la voluntat i a la voluntat l'èxit".¹ Sobretot posà l'èmfasi damunt d'aquest tret final; el seu intel.lectual és aquell que "juga i guanya", no el qui "juga i perd", tot indicant com a exemple Ramiro de Maeztu -"... aquest fort noucentista"-, nogensmenys, i donant a entendre que amb la segona categoria es referia in extenso als homes del segle anterior. Era prou simptomàtic el fet que no cités cap més exemple del seu tipus ideal d'intel.lectual, entre la gent del seu propi país, que el de Torras i Bages, com ja s'ha esmentat anteriorment. Això no obstant, en la conclusió de la seva més llarga glossa, "Un Amiel vigatà", del 1913, es congratulava, sense indicar ningú -es referia, ben segur, a ell mateix-, que entre aquella haguéssin prosperat "pensadors" que sabien ésser alhora "els màxims homes d'acció".² Una suposició que repeteix el 1914, en ocasió del seu discurs inaugural de la Biblioteca de l'IEC, il·lustrada ara, però, amb els noms de Prat de la Riba, Maragall, Pijoan i els "homes de la Renaixença":

"Homes calen a les idees -deia D'Ors en el seu parlament. Homes calen a l'imperi de les noves valors. La causa de la civilitat superior a Catalunya ha tingut la ventura insigne de trobar els seus homes".³

D'Ors no pretengué, així i tot, descobrir l'existència d'una figura social aleshores prou identificada com era

(2ª Part, II, 1)

la de l'intel.lectual. Ell mateix no se n'autodenominà mai, malgrat que s'adjectivà sovint com a "intel.lectualista". El que sí féu és donar-li una determinada qualificació d'agent institucional al servei d'unys ideals "civils" que s'entenien addients, de bell antuvi, amb els de la comunitat nacional a la que pertanyia. El determinatiu donat a la fi per a la funció específica de l'intel.lectual era el seu deure d'"intervenció". Des del començament del Glos., ultra atorgar la primacia de l'"acció civil" als intel.lectuals, esperarà d'aquests el seu "sentit d'intervenció", i d'aquest, alhora, la seva adscripció al moviment "Imperialista" distintiu de l'ètica política "moderna".⁴ Calia, doncs, ésser "agressor", i no "contemplador"; "arbitrari", i no "subjectiu".⁵ "Intervenció" era, així, tot just oposada a "Abstenció". Es tractava d'un "imperatiu categòric" -escriu el 1908-, l'abandonament del qual, en les circumstàncies que envoltaven l'allau del catalanisme rector, equivalia a "deserció".⁶ L'abstenció que l'"Imperialisme" tractaria de foragitar en les ànimes del país no era més que el llegat, sostenia D'Ors, del liberalisme polític i el seu "laissez faire" del segle anterior, el qual havia acabat la seva sort amb aquella nova doctrina, "... tan afinada amb l'ànima moderna de la intervenció social a ultrança".⁷ Si més no, el tòpic literari de la "vida interior", un producte, entén, del Liberalisme al.ludit, havia d'ésser igualment repel·lit pels moderns: "Mon jove amic, jo t'asseguro que no hi ha altra vida interior que la que tu posis en l'obra que facin les teves mans o en el joc que dancin els teus

(2ª Part, II, 1)

peus. És el Treball, és l'Obra, i no l'Abstenció o l'Ascetisme allò que fa l'aristocràcia dels esperits", escriu el 1911.⁸ La "intervenció" a la que abocava el treball intel·lectual, segons D'Ors, s'adreçaria també a la neutralització de l'anarquisme i del concepte de "Revolució" que avalava el seu ideari. L'acció "violenta, però jurídica" de la política d'"Intervenció", contrària, doncs, a la de la "Revolució", depara, en opinió de l'autor, "moments triomfals d'arbitrarietat humana":⁹ com el moviment de Solidaritat Catalana, escriu el 1906, una "revolució legal", puntualitza.¹⁰ El fonament íntim d'aquell "sentit d'Intervenció" és d'ordre moral individual, però de subjecció col·lectiva tanmateix, car és "... fill d'una consciència de Responsabilitat, que nodreix moralment el viure contemporani".¹¹ L'ideal d'"intervenció" havia de tenir aquesta fonamentació intersubjectiva si volia comptar amb una correspondència efectiva en el terreny de l'acció pública. I així, en uns moments tan crítics per a la societat catalana com els del juliol de l'any 1909, es proclamava en el Glos.: "Heus-el aquí el programa: Intervenció, intervenir, intervenir! Que vol dir: governar, governar, governar".¹² Una consigna, aquesta, que vessà inclús sobre la teoria pedagògica de l'orsità Alexandre Galí, per a qui la nova educació no podia més que confiar-se, per antagonisme amb els educadors rousseaunians, "... a l'obra artificial i arbitrària de l'home". "Educació -adjuntava- és intervenció."¹³ Voltaire mateix és elogiat per un antivolterrià com D'Ors, per haver-se sostret d'aquell "naturalisme" impropï per a l'obra de la intel·ligència, i que

(2ª Part, II, 1)

unànimement s'imputà, per part de tots els noucentistes, a Rousseau i als seus hereus: els romàntics del segle XIX.

"Per a entendre Voltaire i fer-se càrrec de l'entera obra volteriana -s'escriu en el Glos. del 1913- cal a anar a Ferney. Coneixiem el pamfletari; aquí coneixem el polític i l'home d'acció. Erem, abans, disposats a imaginar-lo com un solitari amargador i amargat: ara sorprenem els rastres d'un tranquil·la, pràctica intervenció civil: el castell bastit, ordenat el parc, fundat el poble, l'església erigida, les indústries creades i després protegides eficaçment, i les distribucions de blat en els temps difícils i l'emancipació dels pagesos del Jura (...) Es pot ésser un místic encès i un hàbil administrador!"¹⁴

Un "hàbil administrador" caldrà que sigui també aquell que es lliuri a la "intervenció" baix el "místic encès" dictat de Teresa... El Noucentisme, o almenys la situació històrica de la que era reflex, semblava recuperar l'equilibri i concordança establerts entre la intel·lectualitat, amb els artistes i tot, i la burgesia, que "... disposada a menar una política pròpia -escriu Molas-, torna a necessitar l'intel·lectual per a formar estats d'opinió". Aquells, per un altre costat, i segons el mateix autor, necessiten la burgesia "...per a acabar de consolidar el seu moviment de Renaixença, ara plantejat en termes més exigents i oberts".¹⁵ L'assimilació funcional entre la burgesia nacionalista i el grup cultural noucentista, fou un fet, si no sorprenent -al capdavant, una nodrida part dels noucentistes pertanyien a aquella classe social-, almenys prou destacat i significatiu si hom té en compte el desajust i les tensions exis-

tents durant llargs anys entre els grups modernistes i la cada vegada més afermada burgesia urbana.¹⁶ L'aliança no fou però tan "natural" com la dels homes de la Renaixença i la tot just incipient burgesia industrial, quan, en opinió de Vicens i Vives, aquell "veritable equip de professionals de l'intel.lecte", a redòs de la Universitat de Barcelona, constituí el primer moviment intel.lectual català.¹⁷ La coincidència entre l'anomenat "sector intel.lectual-professional" i la burgesia nacionalista fou bàsicament estratègica, i per això més fortuïta que vocacional o electiva. El vincle era donat, primer, pel caràcter neoromàntic del nacionalisme pràctic, i després, molt decisivament, per la conjuntura institucional de signe i projecció estatista que la força idealista d'aquell traduïa a la pràctica.¹⁸ L'entesa promoguda pel nou nacionalisme tècnic capitanejat per la Lliga Regionalista féu que aquella intel.lectualitat "orgànica", alhora que se subordinava -de forma "gairebé total", segons Isidre Molas¹⁹ als programes de la burgesia (un fet ben palès en ocasió de l'estrena de la Mancomunitat), cobrés simultàniament consciència de llur entitat funcional i política, tal com revelà, aquell mateix any de la creació de la MC, l'òrgan de la nova burocràcia intel.lectual, la revista Catalunya, l'index de la transformació de l'ideari cultural noucentista en part, a la fi, d'una nova ideologia de poder.

L'intel.lectual noucentista ja no té el caire profetitzant i oracular, "redemptor" a voltes -ensem en un Brossa, un Vendrell, un Alomar, per exemple- que s'anuncia-

(2ª Part, II, 1)

va en gairebé tots els intel·lectuals del Modernisme, però conserva molt fonamentalment el deler de projecció civil en la seva pròpia "època" -sempre el tarannà après dels "reformadors" anglosaxons: des de Fichte fins a Emerson- que distingí a aquells i que ens els presenta, en la visió d'ara, com els primers representants a Catalunya del nou tipus europeu d'intel·lectual. La consciència mateixa de viure en "modernista" o "noucentista" no hauria estat possible per part dels escriptors catalans si abans no hagués canviat la consciència de l'escriptor sobre l'abast del seu propi treball: la literatura ja no és tant un "ofici" de lletres com una "professió" d'idees, de les quals la primera a reivindicar ara és la de la catalanitat.²⁰ L'intel·lectual, funcionari o no, se sap d'una nova "classe" política, en la que més que l'estrat d'origen i d'estada -com en la "intelligentsia" russa- compta la funció professional d'especialista o expert (manager) -acadèmic, buròcrata, artista, tècnic- al servei d'un corrent d'idees; d'una hegemonia política, sovint. És el que feren els "experts" noucentistes amb els patrons del catalanisme burgès.

L'hora de les normes

La voluntat de transformació de la cultura catalana en una cultura moderna, mes alhora nacional, fou heretada pels noucentistes de la intel·lectualitat modernista fins a l'extrem d'haver pensat, i decidit, que l'esmentada pretensió sols seria possible des d'una certa concepció "normalista" de la cultura. El tòpic del normalisme, en qualsevol

(2ª Part, II, 1)

de les seves aplicacions, i sempre sobre el joc ambivalent que oferia -i ofereix- el terme "normal" i els seus derivats, s'extengué durant els tres primers decennis del segle XX com una fórmula tan màgica com evident per a la definitiva consolidació de les institucions culturals catalanes -com ara (però no com sempre), les úniques sobre les que la nació tenia una certa potestat de legislar. Així, ja que hom no podia parlar de lleis, es parlà de normes, i s'operà amb elles com si d'una llei es tractés. El normalisme, doncs, era qüestió d'Estat i alhora la seva pràctica constitució.

Ara, el "normatisme" diguem-ne filosòfic iniciat amb el Glos. d'Eugeni d'Ors -aquella freqüent apologia de la "Norma"-,²¹ àdhuc el clam continuat que també des d'ell es féu per una si més no diferent "Normalitat" (de "normal", no de "norma")²² en els costums de la recent descoberta o sollicitada "Ciutat", ja tenien però un favorable ambient acollidor, deparat per la ventura d'un divers exercici cultural-catalanista anterior: el de normalització institucional, sostingut per homes com Puig i Cadafalch, Prat de la Riba o el jove Josep Pijoan, i el de normativització lingüística, iniciat, com aquell, en els anys cenitals del Modernisme, i en aquest cas per Pompeu Fabra i l'equip promotor del finisecular L'Avenc. D'Ors es limità a sintetitzar teòricament aquest creixent i plural "normalisme" al dictat de la comunió nacionalista i, després, ja políticament, sota el garantiment ofert per la burgesia catalanista, sobretot arran del seu nomenament, el 1911,

(2ª Part, II, 1)

com a secretari general de l'IEC. Així, poc després de la Setmana Tràgica, i tot fent balanç de la "normalitat" anterior a la crisi, detallava, en tribut al que ja es presentava com a èxit exclusiu dels noucentistes:²³

"Els qui de nosaltres eren artistes escapaven ja a l'anterior barbàrie romàntica per a donar els seus esforços a un ideal de perfecció. Els literats, malcontents del barroer idioma heretat, el pulien i assereaven en vàries formes, i es feien els sacerdots del ritme, i, arribant a les estilitzacions pures i complexes, maldeien del simplisme groller de la nostra tradició rusticana. Eren ja aspiració dels estudiosos la ciència i el viure científic, i no ens avergonyiem de fundar Instituts i Acadèmies i de dir-nos acadèmics. La decoració i l'ornamentació tendien freqüentment a traduir en línies simples i elegants l'ideal estilístic del grecoromà, del Renaixement, de l'Imperi napoleònic. En vàries proves s'havia tractat, amb la predicació i amb l'exemple, de conduir a gent nostra a un grau major de depuració cívil, en el cívil, en les habituds, en les maneres, en el parlar..."²⁴

La burgesia catalanista no podia estar-se de fer seva la crida orsiana a la "Normalitat". Aquesta era una conseqüència, i no pas un antecedent, de la més antiga campanya político-cultural per a la normalització -des de la llengua fins als estudis universitaris, des de la pedagogia escolar fins a les edicions literàries-, que el crític Eduard Valentí posa àdhuc en la voluntat de Maragall.²⁵ Però que en tot cas, la dita campanya es produí com el reflex, en el marc de les idees, de la formalitat i l'estabilitat - o la legalitat, si més no- que la burgesia cercava més per al seu

(2ª Part, II, 1)

domini, si hom té en compte la força de les ideologies rivals, que per a la seva supervivència. Amb Maragall i la seva reposició de la classicitat, i després amb D'Ors i el seu combat coratjós per l'arbitrarisme -en lectura històrica: pel "lliure examen"-, la nova i aviat hegemònica burgesia industrial tenia ja proves per a creure, o almenys ocasions per a pensar sense desencert, que disposava de l'aval de la intel.lectualitat per a presentar-se com a classe universal i, òbviament, necessària. El normalisme dels uns es confonia, llavors, amb el legalisme dels altres, i amb més intensitat quan aquell, com en el Glos., es concitava amb l'"Ordre" i la "Tradició" que el darrer executava.

La intel.lectualitat catalanista, cridada per Eugeni d'Ors a la "Intervenció", no sols feia seus i primordials els fins normalitzants de la cultura catalana apuntats vers la fi del segle anterior -amb la correlació entre el catalanisme polític i el modernisme regeneracionista- sinó la proposta, manllevada d'aquesta mateixa coincidència, que l'acció transformadora fós, també en aquest terreny de la recerca científica i de la cultura en general, l'obra d'una col.laboració social entre especialistes equiparables. És el que Josep Pijoan, l'any 1904, i a propòsit d'una visita a l'abadia de Montecassino, escriu, en favor de l'"acció col.lectiva", per als lectors del diari de la Lliga Regionalista:

"Tot funciona amb el mateix ordre. Una mateixa distribució del treball; una mateixa independència en cada ú, i una absoluta obe-

diència en tots; la tradició practicada quan és útil, i rejuvenida quan és del cas; tot igual en esperit, en medis i en resultats. Quan un pensa en el que es fa aquí, en el que ha sortit d'aquesta casa i en el que ha donat al món amb el temps que és fundada, un desitjaria trobar en la nostra societat alguna cosa semblant per l'acció col·lectiva (...) És precís confessar-ho honestament, però els nostres esforços, perduts per un excessiu individualisme, la reclamen, aquesta acció col·lectiva... I en la nostra societat moderna no hem trobat la fórmula d'ajuntar-nos".²⁶

I quasi amb les mateixes paraules, i a la vista de la resposta aconseguida per aquesta i d'altres crides a l'acció comuna dels intel·lectuals, Joan Maragall confessava per carta a Pere Corominas: "Perquè això està candent, com sabeu, i tot hi pren de seguida. Jo no diré que aquí si-guem o valgum o fem més o menys que en qualsevulla altra població de la nostra raça. Però estic segur de que enlloc d'ella hi ha una bogeria tan grossa. I això és un riquíssim element d'acció col·lectiva".²⁷

Paral·lelament, Eugeni d'Ors llançà dures invectives contra l'intel·lectual isolat i al marge dels fenòmens col·lectius. L'article "De les reials jornades", del 1908, recull per primera vegada, enmig d'elogis vers Zola, l'ideari de l'autor del Glos, entorn la "missió" de l'intel·lectual modern.²⁸ "A aquesta feina de trobar i de reunir -escriu el 1910- ara el Glosador vol dedicar-se", conclou una glosa dedicada a la integració dels "professionals".²⁹ El "viu-

(2ª Part, II, 1)

re científic", reitera aquell mateix any, és impossible sense "col.laboració" dels estudiosos -una "condició indispensable".³⁰ Així, en la inauguració de la Biblioteca de l'IEC, el 1914, pronunciava:

"En quant a nosaltres, la nostra més alta honor, la nostra joia pura, les hem trobades sempre en l'exercici de les virtuts de la col.laboració, en aquest social ajuntar les voluntats i les ments, en aquest posar en comú les competències i les adquisicions, característic del bon viure de la ciència!"³¹

Mes la col.laboració, ara en forma de "diàleg", és la possibilitat mateixa tant de la ciència com de la filosofia, sostè D'Ors simultàniament, car sols al diàleg és lligada ("per essència") la "ironia", consubstancial amb el pensament, àdhuc amb l'"alta ciència".³² "Si Eckermann no hagués existit, Goethe hauria degut inventar-lo", sentenciava el 1918, en una apologia de l'"interlocutor", ni que sigui en la forma -com el seu "Octavi de Romeu" indefallible- d'alter ego, per tal de no perdre la "ironia" indispensable.³³

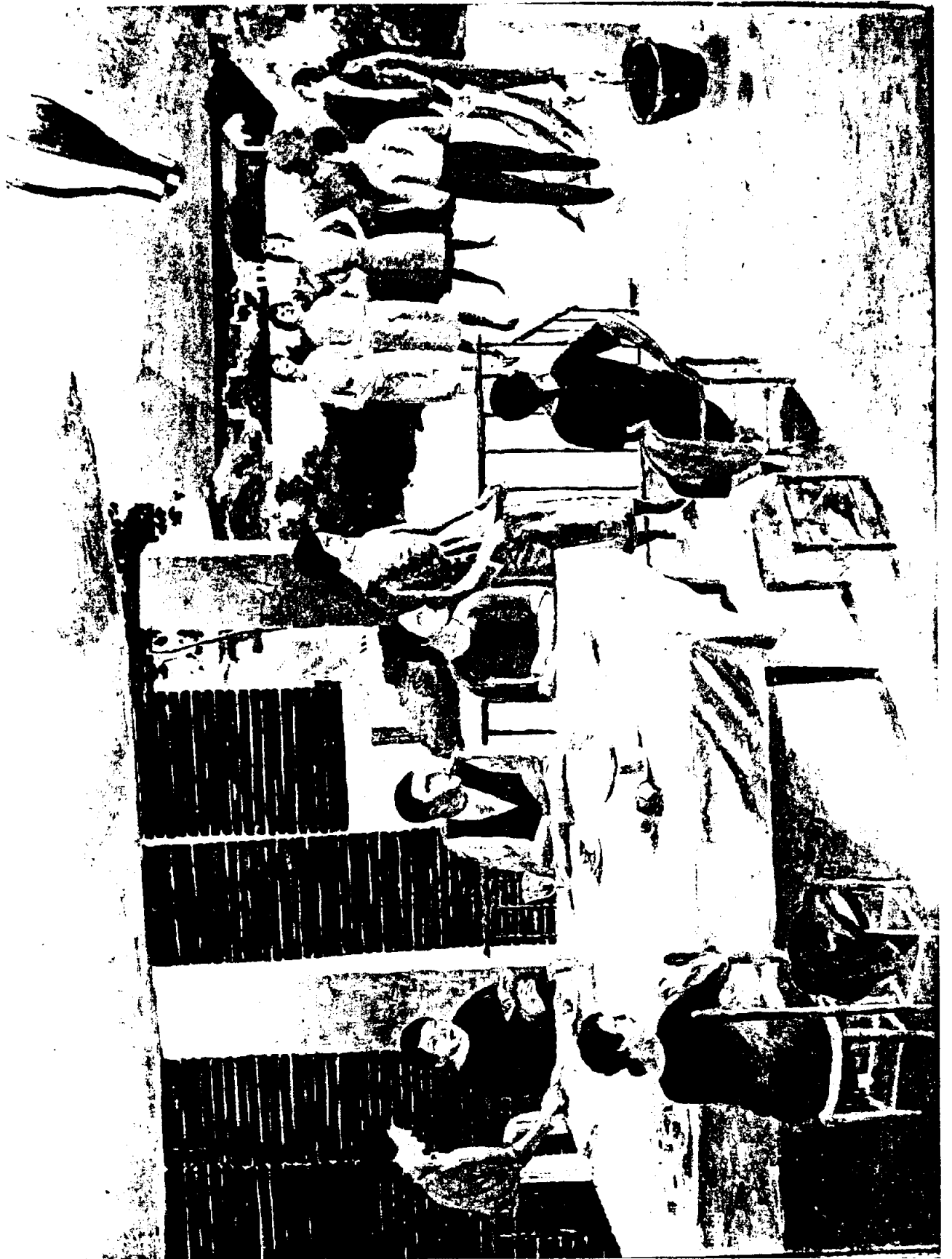
Prat de la Riba, qui coordinà tots aquells esforços per a l'acció col·lectiva i els oferí, des del seu lloc de poder, els mitjans per a revelar-se en la pràctica, havia insistit igualment en el caràcter de "cooperació col·lectiva" que s'havia de donar entre els especialistes per a que es produís "ciència catalana".³⁴ Una vegada més, intel·lectuals i polítics coincidien verament del tot.

Els intel·lectuals com a "herois"

En el Modernisme s'exaltava un tipus de personalitat heroica encara reduïda al patró individualista, compartit per literats i ideòlegs de les més diverses tendències polítiques: liberals com Emerson i Spencer, elitistes com Nietzsche i D'Annunzio, àcrates com Ibsen i Tolstoi, reaccionaris com Ruskin i Renan... El Modernisme, així, al caliu i sota l'advocació d'aquests noms, erigi, com el "Poeta" d'Alomar o el "Superhome" de Maragall, per posar uns exemples, una imatge arquetípica de l'intel·lectual com una individualitat superior. El Noucentisme, en canvi, cercà una imatge més col·lectiva de l'intel·lectual, el prototip del qual havia de reunir, com el "Mestre" de Palau i Vera o l'"Artesà" d'Eugeni d'Ors, per continuar amb els exemples indicatius, el màxim nombre de virtuts professionals i cíviques. Així, l'exemple pres pels noucentistes hauria d'ésser, per al lideratge social, el de Goethe i Fichte; per a l'educació, el de Carlyle i Dewey; per a l'artesanía, el de Palissy i Morris; per a l'art, el de Michelangelo i Leonardo... Eren, com es digué en el "Curs Miquel Angel", impulsat, el 1911, per Eugeni d'Ors, els "Grans Homes": "El culte als Grans Homes -afegia Alexandre Galí- és la senyal de ciutadania".³⁵

Mes la concepció heroica de l'intel·lectual, àdhuc cridada a desvetllar l'heroïcitat, era idèntica a la sostinguda amb el mateix pretext pels antecessors modernistes. Si més no, fixem-nos en el culte retut continuament per Eugeni d'Ors a un d'aquells autors arquetípics -que ho fou

ja entre els modernistes-,³⁶ l'anglès Thomas Carlyle, i a la seva figura mítica de l'"Herói". Carlyle¹ fou, junt amb Goethe, l'únic autor représ d'entre aquells que integraven l'elenc tutelar dels modernistes: un i altre foren l'ob¹sessió de D'Ors, encara que el segon no aparegui al Glos. tan sovint com es podria esperar. D'aquell autor anglès, corresponçal epistolat de Goethe, D'Ors recomenà la lectura dels seus Sartor Resartus, On Heroes i Past and Present, segons que s'expressa en el Glossari. El 1909, i en aquesta columna, féu un encès elogi de les idees culturals de l'autor,³⁷ i el 1913 l'esmenta -junt amb el seu propi nom- entre els qui han pres la causa "heroica" per l'"Esperit" i la "Selecció" contra la "Democràcia".³⁸ Com se sap, Carlyle, seguidor dels romàntics alemanys i anglesos, reclamava una "spiritual aristocracy" que, governada per una "organic Literary Class", imposés l'"Educació" i la "Cultura" -sempre amb la intercessió del "heroic of letters"- contra l'amença de l'"Industrialisme" i el "Caos", un ideari que influí sobre d'altres autors -com els anglesos Ruskin i Royce i els americans Emerson i Dewey- que foren aclamats així mateix des dels mitjans de la cultura catalana de principis del segle XX. És en aquest precís moment que D'Ors comença la seva adhesió a l'elitisme cultural-polític de Carlyle, com demostren el seu poema "El Cabdill", del 1902,³⁹ i, sobretot, el tema mateix del seu projecte de tesi doctoral en la carrera de Dret: la "Genealogia ideal del Imperialismo", subtitulada "Teoria del Estado-Héroic".⁴⁰

Xavier Nogués. Tarda de diumenge (1923). Oli sobre tela.
Museu d'Art Modern de Barcelona.

L'exaltació de l'heroicitat en Eugeni d'Ors acresqué a partir dels fets de la Setmana Tràgica i es radicalitzà amb la crisi general del 1917. Ja el 1910 havia proclamat que sols el "Deure de Grandesa" podia fer possible els artistes i ^{els} pobles sencers.⁴¹ Poc després iniciaria la col·lecció Flos Sophorum, subtitolada "Petit exemplari dels grans sciènts", en la convicció, declarada des del primer any del Glos., que la biografia dels morts il·lustres suplantava, amb similar eficàcia, els "Mestres" vius que Catalunya, però, no posseïa encara.⁴² La Vall de Josafat, del 1919, reiterarà encara el mateix propòsit... Mentre, i a les portes tant de l'estrena de la MC com de l'inici de la tragèdia bèl·lica europea, D'Ors reclamava una "nova llei d'homes" de "gran força de voluntat" i "viril eficàcia", capaços de sacrificar-se per llur "ideal superior".⁴³ El "Noucents", a diferència de la "Fi-de-segle", suscitava aquest "impuls a l'heroïsm".⁴⁴ Com el de l'intel·lectual:

"Creador moral, heroi, és, al contrari, aquell home que duent entre els homes, al món o a una ciutat, una idealitat nova, un nou matís d'esperit o, simplement, una grandíssima empresa, si, amb ànim de pronosticar-li un fracàs, els covards l'insinuen: - 'Aquí això no trobaria ambient', sap respondre - respondre amb paraules o, millor, amb actes, la fórmula de la seva fe: - 'L'ambient, sóc jo!'"⁴⁵

Així, el pur treball intel·lectual serà per a D'Ors, com sosté a "Grandeza y servidumbre de la Inteligencia" (1919), comparable només amb l'heroïsm militar -una comparació apuntada poc abans, el 1917, amb l'"Oració dels soldats

(2ª Part, II, 1)

mutilats"-,⁴⁶ una idea precipitada segurament per la for-
ta sensibilització cultural secundària a la guerra euro-
pea,⁴⁷ però gens aliena, d'altra banda, a una constant
literària del radicalisme de dretes francès.⁴⁸ Alternati-
vament, l'heroïsmes serà magnificat per D'Ors també arran
del pur treball manual, com queda recollit a "Aprendizaje
y Heroismo", del 1915, tot ell muntat sobre la disjuntiva
maurrasiana d'Aristocràcia (= corporacions = oficis)
contra i preferible a Democràcia (= individualisme = incom-
petència). Així, i tot adreçant-se a un idíllic "Aprenent"
d'oficis, escriu D'Ors:

"He aquí que tu te preparas larga, laborio-
sa, obstinadamente, a una competencia. Cual-
quier competencia es una manera de distinción,
porque te hace, en un orden determinado de
funciones, superior y distinto a los demás.
Cualquier profesión es una aristocracia. Tú,
amigo aprendiz, cuando alcances la maestría
en tu oficio, te convertirás con eso en un
aristócrata. Más aristócrata que el señor
ministro de Fomento, pongo por caso. Porque
el señor ministro de Fomento no ha tenido,
para el trabajo que hoy se le encomienda,
ninguna técnica preparación: es en él un
recién llegado, un advenedizo. En tanto que
tú sólo pasarás a maestro mucho más tarde,
y previa una colaboración del Tiempo con la
Heroicidad. Y el fruto de la unión del Tiem-
po con la Heroicidad se llama Nobleza".⁴⁹

També per als noucentistes el catalanisme havia arri-
bat a l'època crucial de les "realitzacions": passava d'ésser
una "Elegia" -com escriví D'Ors a propòsit de l'obra de Prat
de la Riba- a consistir en una "Tasca". No era superflu,
doncs, que s'invoqués el valor de l'heroïcitat, traduïble

(2ª Part, II, 1)

en una moral estoïca o de l'austeritat, i en una poètica classicitzant, enaltidora de la simplificació formal. En aquest sentit, s'atacà el "Modernisme" com a signe de l'hedonisme propiciat per la vida burgesa. Però, en canvi, es coincidí amb ell en la concepció de l'intel·lectual i de l'artista com a la darrera esperança -per ésser dipositari de la Cultura i de l'Art, respectivament- per a la regeneració espiritual. És així, com destaca també Marfany, que la misió autoatorgada de l'intel·lectual es reparteix entre el desig d'evasió però alhora de reforma d'una societat, de la que cada vegada més se'n sabia segregat, deparant d'aquesta manera la contradicció entre esteticisme i regeneracionisme que neix a Catalunya amb el Modernisme i es perllonga durant tot el Noucentisme.⁵⁰ Ho veiem, per exemple, quan a la glossa "Els camins de l'heroïc", escriu Eugeni d'Ors:

"Adhuc els més recollits no podem estalviar a nostres orelles el sentir el clamor del mal, que omple les places i carrers fangosos. Semblen avui entrar en una era de prosperitat individual materialista i purament plutocràtica, acompanyada d'un enrunament ràpid de les energies morals. Pertot es parla de negocis escandalosos, de prostitució i de joc. Cada dia l'Esperit reb afronts noves d'una gosada escuma de barcelonins sorollosos i afollats (...) Qui del nostre poble judiqués per això que tant es veu i mou tanta fressa, prest donaria camí a la desesperança sobre el pervindre de les nostres energies nacionals i de la nostra virtut.- Però hi ha, sota d'aquest desordre i Carnestoltes, forces ocultes que treballen en construccions lentes, i discretes santedats que demà triomfaran d'allò altre i devindran heroïsmes col-

lectius.- També l'Heroic treballa sota terres, com els gnoms. I encara amb més de silenci i de paciència i de misteri i d'amagament".⁵¹

I també en Carner, quan aleshores escriu: "Davant, entremig, darrera aquesta gent d'ànima mesquina, hi ha el gran estol que necessita i realitza una correntia d'idealitat: l'estol que creix, i venç gradualment i transfigura la ciutat en els instants solemnes d'una altíssima epopeia moderna".⁵² ¿No és aquest, tanmateix, l'"heroisme de la vie moderne", de què parlava Baudelaire...?

Ara, i tot seguit, en el mateix text, ens introdueix Carner en una singular concepció social implicada amb l'acció d'aquell "gran estol": "Aquí la nostra immortalitat serà obra de tots nosaltres, i no pas democràticament, sinó en fecunda gradació jeràrquica".⁵³ També Bofill i Mates parlarà de la necessària "aristocràcia" entre les "escoles literàries", a propòsit de la seva adscripció a la del Noucentisme.⁵⁴ Quasi alhora, Josep Pijoan, tot evocant el victorià Matthew Arnold, i en el text "L'educació de les classes mitges i directores a Catalunya", proposa per a la societat catalana d'aleshores, amb caràcter de necessitat, "... una classe superior, intel·ligent i moral que la dirigeixi".⁵⁵ Hem de pensar que totes aquestes homòlogues formulacions elitistes venien avalades pel mestre polític dels esmentats autors, Enric Prat de la Riba, qui el 1906, en la "Introducció" a la seva La Nacionalitat Catalana, sintetitzava la seva sociologia antidemocràtica tal com llegim:

(2ª Part, II, 1)

"Vist per sobre, sembla que avança més el corrent que guanya les gentades. Però no és així. El que arriba a la massa és el corrent que mor; el que veritablement avança i triomfa és el que domina en els cims, en els centres d'impulsió, en els cercles propulsors de la vida nacional".⁵⁶

I no cal dir que aquesta és també la matriu ideològica del pensament social d'Eugeni d'Ors. Ben aviat, a partir del primer any del Glos., es mostrà partidari, aquest, que el "poble" fós "conduït" per "especialistes",⁵⁷ els quals han de saber alhora despertar-li la seva "energia" o "ànima popular".⁵⁸ Aquests són els "pedagogs" -escriu el 1911.⁵⁹ Els "temps democràtics" han comportat "les mediocritats", manifesta D'Ors tot elogiant, d'altra banda, no gensmenys que els francesos Bergson i Sorel, així com els italians Croce i D'Annunzio...⁶⁰ Uns autoryque, com els noucentistes a Catalunya, formen, contra "els demòcrates" ("... senyors de la força i del poder, no se'n valen sinó per a enllotar el poble en la cobdícia, en l'absenta, en la sensualitat"), un "desdoblament" de la societat o "casta" -àdhuc una "classe social", escriurà D'Ors de seguida,⁶¹ imprescindible, puntualitzarà, per a "l'obra de la moralitat i de l'elevació personal". Així, afegia alhora: "Petits nuclis d'uropeus, més savis, més ètics, més delicats i artistes, més laboriosos i civils i polits que sos predecessors, es van destacant, cada dia amb major força, damunt masses estàtiques o canviantes únicament en sentit de major brutalitat, immoralitat i cinisme".⁶² Aquells constitueixen, com escriurà, a la fi, en el crític any de 1917, una "minoría selecta".⁶³

Esteve Monegal. Figura-joier (1914). Bronze. Museu
d'Art Modern de Barcelona.

La teoria de les èlites culturals no era desconeguda abans del Noucentisme. Alomar ja parlà, el 1905, d'una "selecta minoria d'escollits" per a constituir, davant la societat de masses, una "Aristarquia".⁶⁴ Ernest Vendrell havia parlat abans de les "minories intel.ligents".⁶⁵ La influència de Carlyle, en aquests dos autors, però també la de Spencer i Nietzsche en d'altres intel.lectuals modernistes,⁶⁶ fóren determinants en la confecció de l'organicisme social pravià-noucentista, exaltador de la minoria "intel.lectual-professional" que havia de dirigir la nova conjuntura deparada per la confluència de l'acreixement industrial i la imposició del catalanisme conservador.⁶⁷ Però així com els ideòlegs modernistes, tot i llur elitisme, posaren a voltes la pagesia, a voltes el proletariat urbà en els objectius de llurs projectes de "redempció" social, els noucentistes, en canvi, apartaren aquests dos sectors cabdals del seu programa de "ciutadanització" de Catalunya. La qual cosa els alleugerí l'esforç i els reportà més de pressa l'èxit esperat, certament, però els restà mèrit i, sobretot -aquest era el preu que s'havia de pagar pel seu intent, en ple segle XX, de secularitzar l'aristocràcia per dret diví-, els condemnà a un èxit tan efímer com parcial en la societat catalana d'aquell temps nou.

(2ª Part, II, 1)

2. UN NOU DESPOTISME IL·LUSTRAT: LA QUIMERA DE LA "CIUTAT"

Els dimonis de la civilitat: "bàrbars" i "metecs"

Com a expressió del seu ideari exclussivista, i alhora com a justificació, fonamentalment, de la contundència civilisatrice dels enunciats d'aquell, els noucentistes cercaren una víctima propiciatòria en un pretès tipus d'adversari "natural" -ja no "cultural", com l'encarnat pel romàntic, posem per cas-, al que es rebutjava concretament pel seu origen ètnic. Així, durant els primers anys de publicació del Glos., i com a pretext per al seu ob()sessiu llatanisme, l'enemic natural era l'alemany, el "Bàrbar". A conseq()uència de la crisi social del 1909, i en coincidència amb el desplegament institucional del catalanisme, l'adversari principal era constituït, però, pels treballadors immigrants, els "Metecs" que destorben i per això mateix "justifiquen" la virulència empresa -a partir, especialment, del 1911- pel "civilisme" noucentista.

L'alemany, per a D'Ors, és més que la representació de la Reforma luterana, del Romanticisme o de la grollera "Tècnica":¹ Alemanya és la incivilitat per naturalesa. "És que, per ventura -escriu el 1910-, l'alemany no neix, 'encara', civil".² El seu poble té "l'ànima tancada", i el país és tot ell "una terra bàrbara".³ I, així, proclama a l'ensems:

"Les palpitations dels temps anuncien com a pròxima una batalla entre dos nous ideals oposats: el luteranisme i l'hel·lenisme. Quan arribi el jorn veurem, sens dubte, com

la vella Baviera, des de les altures dels seus Propyleus, protegeix el seu senyor, l'hel·lenisme, contra l'avançada del luteranisme, i salva a Plató de l'escomesa de Luter"⁴

Mentre això escriu, suscitat per un viatge a Munic -terra de frontera, segons l'autor, entre l'hel·lènic i el germànic-, confessa per carta a Joan Maragall:

"Encara no sap prou com me sento antigermanista! No vull dir-ho, però m'he convençut que l'Alemanya no és, en realitat, un poble civil. Tres esforços gegantins s'han fet en el temps per a 'civilitzar' la gent alemanya: Carlemany, Luther, Goethe. Tots tres fracassaren".⁵

Uns atacs, però, que D'Ors no renovarà en ocasió de la guerra del 1914, quan es féu -ho detallarem més endavant- germanòfil polític. En tot cas, l'enemic més encarnissadament blasmat per D'Ors fou l'enemic "interior": l'immigrat a Catalunya.

"Tots els qui han treballat en els dos grans esforços civils -s'escrivia en el Glos. del 1907- de la Barcelona moderna -l'acció política i la lluita per la cultura- han topat amb un mateix enemic, que inutilitza contínuament una part immensa de l'acció llur, i fineix a voltes per matar-los, a desil·lusions, l'energia: amb el fet d'una renovació constant, per obra de tèrboles fonts d'immigració, en les nostres masses populars ciutadanes"⁶

"Gents sense valor social, incivils i ignares", afegeix, mes abans de concloure: "¿No convindria que Barcelona procurés obtenir i exercir el dret d'una selecció d'immigrants?".⁷

Interrogació que fou, a la fi, una reiterada proposta en tota la primavera del 1907, i, sobretot, a partir de les revoltes de la Setmana Tràgica, el 1909, quan demanà decididament l'expulsió dels "metecs".⁸ A ells es deu fer al·lusió quan s'escriu, a La Ben Pl.: "Vigila, Teresa, que els ocells nocturns no moren pas, perquè sigui dia. O millor, no vigilis, fes com el sol, vulgues ignorar el mal i els amagatalls ferèstecs".⁹ El despreci a les "hordas incultas" de què parlà alhora Joaquim Folch i Torres s'inscriví també en la mateixa entonació racista del conflicte de classes¹⁰ desfermada pels fets del 1909. Uns fets, aquests, que percutiren igualment Prat de la Riba ("El más grande enemigo de Cataluña, de su prosperidad, de su porvenir, de su grandeza, es el radicalismo. No olvidéis ya más la lección de la semana roja"),¹¹ Maragall¹² i Pijoan,¹³ sense l'exasperació, això no obstant, d'aquells noucentistes, i, ja no diguem, sense el trauma amb què afectaren Raimon Casellas o Miquel Costa i Llobera.

L'elitisme cultural i tecno-burocràtic es radicalitzà en els sectors catalanistes conservadors després del 1909.¹⁴ S'arribà a adoptar postures racistes paral·leles a les de la dreta radical-nacionalista francesa d'aquell temps, per a la qual el pitjor enemic era a l'interior: els "Barbares", en Barrès, els "metèques" en Maurras, els "Juives" em Déroulède...¹⁵ I és que si, en un primer moment, el consens del que es pretén grup-nació cerca la superació de les oposicions de classe, en un segon moment, en veure's irremissiblement fracassat, cerca, al preu del

(2ª Part, II, 2)

seu trencament, el rebuig dels elements jutjats com a estrangers, als qui s'acusarà de complot i es qualificarà de perill permanent. El promès de Teresa, a La Ben Pl., caracteritzat com un castellà castís i responsable de la desaparició de Teresa del seu àmbit connatural, no pretenia més que simbolitzar el màxim obstacle per a la labor de "Catalunya endins". Quin havia d'ésser, aleshores, el mètode per a fer possible el "civilisme" o la "Ciutat", en endavant?

La "lluita per la cultura", quelcom més que un objectiu de cultura

La inflexió més important del Noucentisme fou provocada en molt bona part per aquells fets del 1909. A partir d'aquesta data existeix una recobrada unanimitat entre els sectors catalanistes "amenaçats", que aconduïx ben aviat a la formació d'un programa estatista de cultura. El regeneracionisme burgès catalanista, del qual la retòrica del Glos. orsià en formava part, es transformà finalment en un programa estatista de cohesió i d'integració socials sota el signe de la "Cultura". El Glos. i la seva teoria de la cultura aviat serien excedits, així, per l'acció institucional i administrativa sobre els seus termes -aquells que no foren suficients per a contenir la força popular que portà al 1909.

"La lluita per la cultura és una lluita d'imposició", resolia D'Ors.¹⁶ Com en "la vella bona tradició germànica", proposa la col.laboració "idealista i patriòtica" dels go-

(2ª Part, II, 2)

vernants i dels savis,¹⁷ a la imatge de l'"aristocràcia il·lustrada" de l'Alemanya del 1910.¹⁸ Una solució despòtico-il·lustrada de la que ell mateix n'és conscient, tal com palesa aquella glossa que comença: "Si jo fós un dictador de Catalunya -el bon tirà de què parlen els llibres-, ¿sabeu que faria...?".¹⁹ I per a aquella "lluita d'imposició" amb què preveu el seu programa de culturalització -una "funció d'Estat", escriu el 1918-,²⁰ D'Ors hi estableix la burgesia com a aliat:

"Sí. Per a la guerra com per a la pau, cal comptar sempre amb la burgesia. Amb son apoi, amb la seva passivitat almenys, sempre amb la seva complicitat. Si fins cal comptar amb ella per a fer la revolució! I parlo d'avui, no del segle XVIII; no del temps en que ella amenaçava, sinó del temps en que ella perilla".²¹

La "lluita per la cultura" serà el "primer ordre", segons D'Ors, en les temptatives de solució a Catalunya dels "problemes universals" suscitats per la nova etapa tècnico-estatista del nacionalisme burgès²² -escriurà el mateix any conflictiu del 1909. Al "Nou-cents" li correspondrà de realitzar l'"Enciclopèdia" abans que la "Revolució",²³ insistirà poc després: altrament, és el que en dirà, el 1915, "... la nostra Heliomàquia".²⁴ És, però, el 1911 quan D'Ors formula el seu pla més vast d'acció cultural, tal com el trobem en el ja citat "El renovamiento de la tradición intelectual catalana"; l'extensió de la llengua catalana a tots els sectors socials, la provisió de biblioteques generals, la promoció de la recerca científica i la formació dels ensenyants per a tots els àmbits, són els quatre punts cab-

dals de la Kulturkampf d'orsiana, a banda de la importància atorgada als pensionats d'estudis a l'estranger -primer camí de la necessària "europeïtzació" de la infraestructura educativa catalana-, considerats com a imprescindibles per al desenvolupament d'aquelles àrees d'acció.²⁵

Pocs mesos després del juliol de 1909, Jaume Bofill havia previst també un programa "culturalista integral" d'abast integrador -era, al seu parer, una "missió aristocràtica"-, en el que l'IEC, l'Escola de Mestres i la Universitat Industrial, per aquest ordre, havien d'acomplir el "procés d'elaboració d'una cultura pròpia",²⁶ junt amb la dotació de pensionats a l'estranger, "... absolutament i urgentment indispensable".²⁷ En realitat, però, qui primer d'entre els joves catalanistes de principis de segle proposà un programa pràctic de culturalització fou Josep Pijoan, qui ja escriví, el 1903:

"En aquest país delç homes solts i de les passions violentes, hem de procurar facilitar l'aparició dels grans partits definitius, que orientin també d'una manera definitiva els elements de la societat nostra. Hem de procurar no disgregar-nos més, aprendre de viure junts, junts batallar i junts passar les penes i alegries. Sense aquests instruments d'acció dels grans partits polítics, no podrem mai, per més que ens hi esforcem, crear els grans organismes de cultura i civilització que fan avui la sensibilitat dels pobles europeus"²⁸

Junt amb la culturalització, doncs, i quasi com a requisit per a la seva efectivitat, Pijoan prescrivia una pràctica

(2ª Part, II, 2)

política favorable. "Tot el que es faci -continuava-, tot el que es digui, serà preliminar i provisor, si no tenim aquí una societat normalment constituïda". Cultura-acció civil-catalanisme és la fórmula tripartita que sostindrà sempre allò que Pijoan anomenà, el 1906, la "revolució espiritual" -un antídot, justament, de les "transformacions" violentes", afegia tot seguit.²⁹ Una "revolució" per a la que Pijoan recomanava aprendre dels homes de la Renaixença catalana i de llur disciplina.³⁰ Així i tot, quan sobrevingué la crisi del 1909, Pijoan no abdicà dels seus postulats. La seva "revolució espiritual" seguia presentant-se com "... l'obra lenta, a llarg termini, però l'única veritable", escrivia poc després de la Setmana Tràgica.³¹ "Ni tan sols pensar-hi, en els enemics!", recomenava, tal com feien els seus companys noucentistes, el 1910.³²

Modernistes com Gabriel Alomar³³ i Jaume Brossa³⁴ havien mostrat, abans que Pijoan i els noucentistes, una inquietud especial pels afers de l'organització de la cultura. Un interès, aquest, que ja venia essent compartit des de les darreries del segle XIX per Enric Prat de la Riba i els prohoms del catalanisme conservador, fins a cristalitzar-se en el regeneracionista i alhora pro-tecnicista Missatge a la Reina Regent, del 1898. El model seguit des de ben d'hora per Prat de la Riba -fins a transmetre's a la mateixa formació de la MC- fou el del Kulturkampf alemany i el del seu pla sostingut per la secularització i nacionalització de la instrucció pública.³⁵ Mes si Prat de la Riba, en les seves primeres intervencions, descobrí la

(2ª Part, II, 2)

importància de la dimensió política catalana, és a partir de l'entrada dels "especialistes" en aquesta -D'Ors i coetanis- que es descobreix la dimensió de cultura de la política catalana: ^{(l'anomenada}) "política de cultura" excusarà, a tot el llarg de la segona dècada del segle XX, una estratègia cultural pensada pels noucentistes per a la política de la burgesia. La "política cultural" no és més que un subapartat d'aquella, i en definitiva, com s'escrivía el 1917:

"Comprén una actuació múltiple, però sistemàticament articulada, en tots aquells camps en els quals una renovació dels instruments del treball de ciència i d'educació importa a la constitució nacional de Catalunya (...). Com altres tantes especialitats, dins d'aquesta actuació total es presenten les obres de promoció i reforma en l'ensenyament superior i la investigació científica, veritable fonament de qualsevol política de cultura".³⁶

Amb la "lluita per la cultura", de què acaba parlant el text, hom considerava, així, "estretament lligades la prosperitat, la llibertat i la dignitat del país".³⁷ La difusió de la cultura s'esdevenia, d'aquesta forma, el mitjà indispensable i fonamental per a la catalanització del país. Aquest fou el sentit de les actuacions conjuntes dels noucentistes i dels polítics de la Lliga Regionalista en matèria d'instrucció pública i de desenvolupament cultural: una obra que D'Ors qualificarà, uns anys després, com una "Kulturkampf" catalana.³⁸ Però aquesta, o l'"Enciclopèdia" que demanava D'Ors per comptes de la "revolució", no havia pretès, d'altra banda, més que ésser totes les "Llums" -unes llums, és clar, sense criticisme ni liberalisme- d'aquell despotisme il·lustrat.

La quimera de la "Ciutat"

Com és sabut, la teorització de la idea de ciutat en un sentit estètico-cultural fou un dels temes més tractats per la publicística noucentista, i en especial per Eugeni d'Ors, qui s'hi esmerçà sovint, fins a arribar a confegir la idea modular que sobre aquell objecte prevalgué en els anys de vigència del Noucentisme.

Ja des de les primeres intervencions en el seu Glos., D'Ors intentà donar un cos teòric a una certa idea quimèrica i pretesament mitificadora, alhora, del fet cultural de la ciutat. En realitat, però, aquesta preocupació ja la féu notar en una etapa anterior, a diversos articles apareguts al periòdic El Poble Català. La primera incursió fou en el text "La Casa i la Ciutat", del 1904, en el que a partir de l'observació que a Nova York, i amb ocasió de la importància atorgada al gratacel com una unitat autònoma d'edificació, s'estava operant, a parer d'Eugeni d'Ors, "un retorn al feudalisme i una crisi de la Ciutat", proposa l'autor que es torni a valorar aquesta per sobre de l'estricta "Casa", car sols de la ciutat pot manllevar-se el concepte d'Estat.⁴⁰ La "Ciutat", a més, és tant "vivent persona política", afegeix, com, més enllà de la consideració política, "sobirana creació artística", i per això posa els exemples a imitar de les ciutats-estat de la Grècia clàssica i del Renaixement italià: "Semblen, les Ciutats, motllos de clàssica perfecció, superbs a un temps, com tot l'artístic, d'espiritualitat i de materialitat, musicals i tangibles, vivents i perdurables...".⁴¹ L'any se-

(2ª Part, II, 2)

güent, en l'article "Per a la reconstrucció de la Ciutat", proposa que sigui ara la noció de "Ciutat" -equiparable sempre amb la d'Estat- aquella que, donant una mostra de la seva naturalesa de "superba creació arbitrària", substitueixi el concepte caduc -"jou fatal"- de Nació: "Amb les runes de les Nacions -sentència- edificarem la Ciutat".⁴² És amb la reiteració d'aquest postulat que més tard, el 1916, encunyarà el seu lema de fer una "Catalunya-Ciutat" per comptes d'una "Catalunya-Nació".⁴³ El cànon cultural per a la "reconstrucció" ciutadana havia d'ésser, amb tot, el de la "Ciutat Clàssica", és a dir: "No agrupació de cases, amuntegament d'homes, campament de pedra, poble monstruosament enorme (...) sinó entitat viva, divina, República, com Atenes".⁴⁴ Això mateix, poc després, i encara abans d'estrenar el Glos., fou traduït amb l'esquema de "Ciutat arbitrària", és a dir, aquella que, "obra imperial", significa "bell i definitiu triomf de l'albir" i deslliurament, per tant, de les "lleis naturals": "El dia que tots ho sapiguem -conclou-, el dia que en l'ànima de tots hagi entrat aquesta convicció imperial, ¡quina força...!".⁴⁵

Mes la "Ciutat" orsiana volia ésser més que una conformació política: es configurava també com una obra de cultura. La Ciutat, així, es presentarà des del Glos. com la contrafigura de la "Serra" o del "Bosc",⁴⁶ per a equivaldre finalment, i no sols en sentit figurat, a l'"arranjament de les muntanyes": "Així deu l'Art reprendre-la, la muntanya, i arbitrar-la en arquitectura".⁴⁷ El barcelonisme tantes vegades exhibit i adduït per D'Ors, pot ésser ben bé la feno-

menització d'aquest pla ideal.⁴⁸ Barcelona, per a D'Ors, podia ésser més que "íntima solidaritat", per a adquirir caràcter de "trionfal met^uropolitisme" si aspirava també a constituirse "unitat topogràfica".⁴⁹ La Ciutat, es deia ja en les primeres glosses a La Veu C., és el "Suprem Fi" com a forma ideal de l'associació humana; ella, com l'Es-tat -escriu tot parafrasejant Fichte-, representa el "Jo públic".⁵⁰ Per això, dirà, la vida d'una ciutat pot arri-bar a tenir categoria de "normalitat", exemplar per a tantes altres facetes de la vida dels seus habitants.⁵¹ Aquesta mitificació de la ciutat, transpolació simbòlica de la utopia integracionista del catalanisme conservador, exigeix alhora una fórmula acompanyant: la del "cul-te a la Ciutat".⁵² La ciutat, en ésser l'origen de la civilitza-ció, ho és també de l'"Esperit", segons D'Ors:⁵³ el seu caràcter no sols és únic -no té alternativa, la ciutat-, i unitari -la ciutat no és agregació de parts-, sinó tras-cendental, car és l'ordenació segons un ordre que sense ella, però, no és possible... :

"Sobre la descomposició de tantes d'anar-ques, la Ciutat -la Ciutat en sa realitat religiosa rediviva- s'edificarà. I, dins d'ella, per raó de l'exigència moral de l'ordre, la virtut de claretat donarà funció d'aristocràcia al pensament figuratiu. I dins d'ella, per raó de la limitació so-cialitzadora del dret a l'enriquiment indi-vidual, la virtut de la vida simple donarà funció d'aristocràcia a la raça dels homes sobris, seculars menjadors de pa i d'olives, clàssics vestidors de les llises túniques de llif"⁵⁴

Això escrivia D'Ors el 1914, en el llindar de la guerra

europèa, per a reafirmar-se en el mite de la Ciutat com a mitjancer àdhuc personal. És per aquesta concepció religiosa de l'estatut cultural de la ciutat que els enemics d'ella, àdhuc com a possibilitat ideològica -els "Anarquistes" i els excessivament "cerebrals", dirà-,⁵⁵ són alhora enemics de cada ciutadà en particular.

El conreu teòric del tema de la "Ciutat" s'extengué a d'altres noucentistes. Així, per a Jaume Bofill i Mates, partidari d'un "ciutadanisme integral", la Ciutat era el resultat d'una "tasca" conformada amb uns valors ètics de signe civil. "La Ciutat -escriví el 1915- és el resum, és la depuració".⁵⁶ Josep Carner i Carles Riba insistiren més aviat en el concepte poètic, heretat de l'estètica simbolista, de la ciutat com a símil de l'artificialitat artística, un tractament que ja inicià el poeta Gabriel Alomar.⁵⁷ Cal fer esment, així, del pròleg de Carner al seu llibre Augues i Ventalls (1914),⁵⁸ i d'un Carles Riba enaltidor romàntic de la "Ciutat" com a "Somni actiu de la pedra".⁵⁹ "La presència de la Ciutat ens penetra poderosament -segua- i fa aguda en nosaltres la necessitat del gest". Al volum Ínfimes cròniques d'alta civilitat, del 1911, el poeta Joan Llongueras -coetani de Carner i de D'Ors, qui li prologà el llibre esmentat- adoptà un semblant règim poètic d'advocació espiritualitzant del fet ciutadà.

El "barcelonisme", compartit per intel·lectuals i polítics del catalanisme nacionalista, més que no pas la re-

flexió abstracta sobre la ciutat, fou l'ambientació ideològica que suscità i acompanyà alhora la vindicació noucentista, orsiana principalment, d'una certa idea quimèrica de la ciutat. Es tractava d'un fenomen propagandístic resultant dels plans d'urbanització que des de principis de segle, i arran dels seus èxits electorals, havia anat preveient la burgesia urbana per a agilitzar la condició metropolitano-comercial de Barcelona. Polítics com Prat de la Riba -importador de l'slogan del "Gross Berlin" per a transformar-lo en el de la "Gran Barcelona"-, Pere Coromines⁶⁰ o Francesc Cambó,⁶¹ i urbanistes com Jeroni Martorell,⁶² Cebrià de Montoliu⁶³ o el jove arquitecte Josep Pijoan, qui el 1905 sol·licitava la consecució de la "gran ciutat ideal" per a Barcelona,⁶⁴ concentraren llurs expectatives d'èxit respecte a l'entorn de la ciutat de Barcelona, afaïçonant-se així l'ambient urbanitzant sense el qual les fòrmules civilistes i ciutadanistes propugnades des del Glos. no haurien tingut ressò. Una mentalitat regeneracionista per a la seva època, com la de Joan Maragall, no podia restar al marge d'aquest moviment esmentat. El 1905, mentre D'Ors i Pijoan postulaven llur ideal de Ciutat, l'autor d'El Comte Arnau escrivia a la premsa diària:

"La acción individual ha hecho el bulto de la ciudad; pero ahora la ciudad quiere hacerse (...) Y he aquí que el revuelto caos empieza a echar chispas, la luz quiere hacerse, el bulto organizarse, ser algo, ser una ciudad, es decir, un mundo: estamos en el terrible esfuerzo de una como revolución geológica, y él es todo nuestro placer y

todo nuestro dolor: y ésta toda la grandeza actual de Barcelona (...) Y nosotros mismos, los que la vivimos, los que la hacemos, los que somos su sangre y su alma, andamos como locos por esas calles en un delirio de grandezas de la ciudad ideal que llevamos dentro"⁶⁵

¿No és aquesta també la forma escatològica amb què D'Ors parlaria, poc després, en el Glos. del 1907, de la ciutat com a "Tragèdia"? ¿No era també aquest el tarannà d'un altre reformista, Sebastià Junyent, el primer detractor de la Barcelona "modernista" en ares a la modernitat?⁶⁶

La motivació política de cercar en la ciutat la xifra real i a la vegada el reflex il·luminador del nou protagonisme urbà de la política catalanista conservadora, fou, si més no, la base més sòlida del ciutadanisme noucentista.⁶⁷ La Ciutat, utopia social per excel·lència, permetia, en contrastació amb el fet urbà local de Barcelona, ésser pensada com una "utopia realitzable", per a un procés d'integració i cohesió ciutadana que hom percebia ja en realització i, per tant, demostratiu de la pretesa validesa del seu ordre terminal assignat.⁶⁸ La utopia burgesa del barcelonisme i la teorització mitificadora de la Ciutat per part dels noucentistes eren, en aquest sentit, indestriables, i de fet es correspongueren a partir d'un determinat moment, ben entrada la segona dècada del segle XX. En segon lloc, en la mitificació de la "Ciutat" hi jugava un interès de grup, el del sector intel·lectual arreberat en el projecte estatista de Prat de la Riba. Aquest, sobre el que l'expeditesa dels noucentistes exercí una influència decisiva, aprofità

(2ª Part, II, 2)

estratègicament el ciutadanisme de limitació a Barcelona i a la seva prospectiva, tant per a ex^cusar com per a desvetllar la seva unitat orgànico-funcional, en primer lloc, i la seva voluntat de radicació en un àmbit nacional identificador, en segon lloc. En darrer terme, el ciutadanisme noucentista obef un doble imperatiu; ètic, per una banda, emanat de la pròpia teorització del Noucentisme, consistent a presentar l'esmentat moviment com un fenòmen d'estricta projecció urbana -per revisió programàtica del seu pretès oponent, l'"incivil" Modernisme-, i estètic, d'altra banda, heretat, en canvi, de la literatura simbolista europea, consistent a descobrir en la ciutat "històrica" una certa topografia poètica que la ciutat industrial moderna no els oferia: com la Venècia de Wagner, de D'Annunzio, de Proust... o d'Eugeni d'Ors, en el seu Discurs Presidencial dels Jocs Florals del 1911.⁶⁹

"Pedagogia nacional"

La instrucció pública, de la que D'Ors n'arribà a ésser la màxima figura dirigent a Catalunya durant uns anys, fou concebuda pels intel·lectuals noucentistes com el bastió fonamental dins de la propugnada reconstrucció nacional i ciutadana. La Universitat, per a la formació de les classes dirigents, les escoles de formació professional, per a la imprescindible qualificació de tècnics i funcionaris, i els centres d'educació escolar, per a la formació de les futures generacions de ciutadans, componien els tres estaments essencials en què de bell antuvi es fixà l'atenció del reformisme burgès nacionalista. Així,

pel que fa a la Universitat, es pot dir que, ni a la teoria ni a la pràctica, els noucentistes no aportaren cap informació -llevat d'algunes manifestacions episòdiques d'Eugeni d'Ors⁷⁰ que no hagués estat abans apuntada en el sí d'institucions que cercaven un model universitari català autònom.⁷¹ El concepte mateix d'"Educació Nacional" portava ja uns anys d'existència en la literatura pedagògica catalana abans que els noucentistes comencessin a parlar de l'escaiença d'una "Pedagogia Nacional".⁷² La "renovació pedagògica", àdhuc la "pedagogia nova" dels noucentistes, en seguiment de les teories innovadores de Montessori, Décroly i Claparède, entre d'altres, pel que feia a certs aspectes de la concepció i gestió escolars, es féu això no obstant des de la mateixa ideologia pedagògica pragmatista i nacionalista a l'ensem que impulsaren, des de principis de segle, Joan Bardina, Eladi Homs i Joan Palau i Vera, simpatitzants, en canvi, de les concepcions escolars anglosaxones (l'Arbeitschule, Dewey, ...). L'aportació específica dels noucentistes en aquest sector de l'ensenyament fou sobretot d'ordre institucional -cal fer esment, només, de la gestió directriu d'un D'Ors, a la MC, o d'un Bofill, a l'Ajuntament de Barcelona, sense oblidar l'exercici dels Galí, Vergès, Ainaud, ...-, mentre que la de caire teòric, malgrat l'existència de plataformes suficients, com la revista Quaderns d'Estudi o els centres mateixos de formació de mestres escolars dotats per la MC, i a excepció feta de l'interès filosòfic -poc desenvolupat, però- demostrat per D'Ors⁷³ envers la pedagogia, fou tan escassa com la relativa a la institució universitària.

Al capdavant, la faceta en la que més excel·lí la labor dels noucentistes en matèria d'instrucció pública fou en l'estadi intermig, és a dir, en l'ensenyament dels oficis tècnics i artístics, com ens dóna prova l'obra de la Universitat Industrial, per una banda, i el desplegament teòric, per un altre costat, entorn el tema de l'"Ofici" al·ludit amb anterioritat.

3. EL DESENLLAÇ DEL NACIONALISME ANTILIBERAL: L'"IMPERIALISME"

L'imperialisme teòric i la nova estratègia nacionalista

El terme "Imperialisme" es va repetint a tot el llarg de la producció orsiana com una fórmula teòrica de la que se'n fa un objecte de reivindicació alhora. Es pot afirmar que la doctrina imperialista d'Eugeni d'Ors fou fixada ja en la seva forma definitiva abans que aquell iniciés el seu Glossari. La trobem conclosa justament en el mateix text que l'anunciava per primera vegada, "Noruega imperialista", publicat en dues parts, l'any 1905, al setmanari El Poble Català.¹ "L'imperialisme -escriu D'Ors- és avui la gran força social sintetitzadora. Representa l'expressió política del sentiment de solidaritat humana, sentiment que va guanyant cada dia valor en la consciència dels homes i dels pobles".² Aquest "sentiment" té per a l'autor un doble acord amb una ètica, la de la "intervenció", i una política pràctica, la "política d'intervenció". Pel primer motiu, l'"Imperialisme" és definit com a oposat a l'"individualisme", i amb ell al "Liberalisme", afegeix D'Ors,

(2ª Part, II, 2)

mentre que pel segon punt és fet distingir del "separatisme dels pobles", i per això mateix, adjunta, del "Nacionalisme". "Als ulls de l'Imperialisme, el Nacionalisme no és substancialment altra cosa que el Regionalisme; una manifestació de la força disgregatòria". En canvi, diu tot seguit: "L'activitat dels pobles imperials és constantment agressora, mai defensiva. El separatisme essencial és en ells cosa anacrònica".³ El fet que D'Ors no es proclamés mai nacionalista obel a aquesta primordial i arrelada concepció doctrinal, que el mateix autor confessa inspirada en el Pass and Present de Thomas Carlyle.⁴

Segons D'Ors, els pobles que, com Noruega aleshores i poc abans Anglaterra, reuneixen aquella força -"alta Força, que és Dret", farà darwinianament-, són "pobles imperials", i cadascun constitueix, a la imatge exemplar de Roma -"La Història té un nucli. Roma permaneix", escribia alhora-, un "Estat Heroi", "... intentant fer-se hereus del patrimoni opulentíssim de la Mare Roma".⁵ Així, els polítics que D'Ors diu admirar més són, i ho escriu ja des dels primers anys dels Glos., Alexandre Magne, Carlemany, Jaume I, Carles I, Napoleó, Bismarck, Eduard VII, Clemenceau, Roosevelt, ... Cambó: és a dir, tots aquells que al seu parer obraren amb sentit "imperial". Adhuc ell mateix, quan en una de les seves glosses inicials es presenta com a "cronista de l'avui", s'imposa alhora l'ésser, des de la seva columna periodística, "... una mica Emperador, que, arbitràriament, ordeni i mani".⁶ I del Glos., en concret, dirà més endavant que li pertoca la "defensa de

(2ª Part, II, 3)

l'imperialisme català".⁷ Contra el "localisme" i la "resistència nacionalista", proposarà, atorgant-li tot el valor d'un "Combat Universal", "imperialitzar el sentit de la nostra ideologia",⁸ és a dir, xifrar el valor de l'ideari nacionalista vigent pel seu grau de participació respecte d'un ideal universal de civilització al que necessàriament s'havia de subsumir. La "Catalunya-Imperi" que ben aviat reclamà,⁹ aduint el llegat històric de Jaume I, era, tanmateix, la condició de possibilitat, i no el seu objecte, d'aquell altre ideal més superior que D'Ors, metaforitzant novament, anomenà "Catalunya-Ciutat". L'"Imperi", insistia D'Ors en la data clau de 1917, equivalia a la "superació del concepte de Nació, que ens és cara de tants anys";¹⁰ primer, i a partir del període convulsiu obert amb l'esclat bèl·lic europeu, troba D'Ors aquella "Superació" en la França històrica de l'Imperi¹¹ -"temps tan saborós!"-, després, però, en el model de "federalisme" ("equilibri unitat-pluralitat"), desvetllat al seu parer per la literatura de Ramon Llull, el fonamentador de l'"Imperialisme català":

"Els catalans, que tenim mala fama de separatistes, som, al contrari, uns gran imperialistes, és a dir, uns gran apassionats de la unitat. Ara que, essent com som de mena irònics, sabem superar la contradicció entre unitat i diferència, i tant com ardorosos som d'unitat, respectuosos som de diferència. I, políticament, tant com imperialistes, federalistes. En això, naturalment, la màxima figura representativa és Ramon Llull".¹²

Sota l'apel·latiu de l'"Imperialisme", i tal com faria després amb el terme "Noucentisme", D'Ors proposà una defi-

nició de grup cultural i generacional, del que se'n presentava com a guia, que volia distingir-se per la idealitat dels seus postulats i alhora per la practicitat amb què s'havien de presentar públicament i, al capdavant, d'ésser duts a terme. Això escrivia el 1905:

"Vol dir que el jovent de Catalunya és imperialista. Vol dir que li té guanyats seny, i cor, i entranyes, una ètica que vol que cap home, ni cap poble, es consideri indiferent a la dels altres; vol dir que en ella el primitiu amorfisme de la idea de caritat, ha devingut organització moral i àdhuc jurídica; vol dir que aquests nois que no tenen encara els trenta, senten ja sobre d'ells l'excel·lenta glòria i la responsabilitat terrible d'una mena de paternitat envers el trist poble nostre que miserablement fameja i se deja de cultura; vol dir que la seva conducta en la vida serà continuadament un acte expansiu, un imperi, una intervenció, mai l'abstenció que prescrivien les preocupacions individualistes d'ahir; vol dir que tots, escriptors, artistes, filòsofs, diletants, es consideraven lligats en sang i en vida al seu país, i encara, per sobre de la noblesa d'humanitat, voldran assolir la més excelsa noblesa de ciutadania, essent ciutadans a més d'homes; vol dir que un d'ells fundarà un col·legi aristocràtic, i l'altre unes escoles gratuïtes, i l'altre farà obra d'extensió acadèmica, i l'altre acció social, i l'altre acció política, i l'altre periodisme, i l'altre educació, i l'altre revolució..."¹³

Amb l'equivocitat o polisèmia d'un mot com "Imperialisme", que volia significar tant la "solidaritat" com l'"agressió", i tant una "palpitació del temps" com una "organització", doncs, el programa, però, que s'anexionava a aquell nom, volia constituir-se, tal com manifestà D'Ors el 1908, la

"Filosofia política oficial" de Catalunya.¹⁴ L'"Imperialisme", observa ara, és allò que dóna la justificació a l'"acció civil" catalana, que, segons l'autor del Glos., comparteixen Cambó "en l'ordre extern", Prat de la Riba "en l'ordre intern", i ell mateix, "en l'ordre espiritual".¹⁵ Pel que fa a aquest darrer, uns anys més tard, i en l'estratègic article "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", escriu: "No venimos en son de motín, sino en son de conquista. La plaza ideal ha de ser nuestra. El interés nos aconseja todo lo contrario que una destrucción".¹⁶

Què va fer parlar Eugeni d'Ors, però, d'"Imperialisme"? Per què aquest mot i la seva emfasització política? Creiem que això fou degut -abans de parlar de la gènesi i funcionalitat d'aquest terme doctrinal en altres autors catalans contemporanis- a la confrontació, no exclusiva només de D'Ors, com es veurà, que la burgesia catalana, en un moment de fort expansionisme, se sentí menada a fer entre les seves pròpies aspiracions -que fins el 1914 D'Ors interpretà tan bé- i el nivell d'hegemonia mundial assolit per la burgesia de l'imperi britànic, amb la qual és ben notori que s'identificà en aquelles dècades d'entresegles. No hi havia, creiem, cap altra motiu més fonamental per al desplegament de la vindicació imperialista, a partir del 1905, en l'obra d'Eugeni d'Ors. Recordi's, si més no, el seu projecte de tesi doctoral, aquell any mateix, entorn la "Genealogia de l'Imperialisme", així com les seves simultànies defenses entusiàstiques de Carlyle -ja citades- i de Chamberlain,¹⁷ o posteriorment de Kipling¹⁸ i d'altres autors

(2ª Part, II, 3)

britànics, delç qui comentaria, en conjunt: "Contra el criteri popular, liberal, es va presentar, bo i armada de les armes millors de la teoria, de la història, de la economia política i àdhuc de la poesia, una minoria ben triada de tendències socialitzadores (sic) i imperials". Una posició anàloga, adjunta, "a la que van prenent els nostres noucentistes dins la política catalana. Una posició nova, tan allunyada de l'actitud conservadora com del gest radical".¹⁹

Bofill i Mates, així com d'altres noucentistes, introduí la consigna imperialista dins del seu ideari social. Així, el 1907, i en la defensa del concepte polític de "clasicisme nacional", afirmava: "El clasicismo nacional, incluso en esta acción extensa llamada imperialismo, aspira a la suprema educación social. Dominar a los otros sin contaminarse. Luchar y vencer, sin alterarse, con serenidad verdaderamente olímpica".²⁰ La nació, en l'adscripció maurrasiana del pensament polític de Bofill, era "natural" i alhora "arbitrària": creia, com D'Ors, en la funció determinant de l'"acció civilista".²¹ Contra el liberalisme, també, oposava la fórmula d'un "nacionalisme integral" que a la "Trilogia Revolucionària" contraposés la "Santíssima Trinitat", "... el super-equilibrio perfectísimo de la Unidad Divina",²² per tal d'assolir aquell estadi "clàssic" del domini polític. Lògicament, el partit que fundaria Bofill s'havia d'anomenar "Acció Catalana", com el seu homònim francès, capitanejat per l'extrem-dretà Charles Maurras... A l'entremig, reblaria encara:

"La via cultural i la via política condueixen ambdues al nacionalisme i, dins el nacionalisme, s'eleven paral·lelament fins les summitats de l'imperi. No és bon nacionalista qui no és bon imperialista".²³

Josep Carner sostingué un concepte igualment "civilista" de l'imperialisme -era una "conquesta per educació"-,²⁴ però amb una tonalitat dretana menys radical que la de Bofill, o que la de Lleonart- per a qui l'imperialisme era "la idea d'una raça", i s'havia d'aplicar "per força"-,²⁵ o, tanmateix, la del ben aviat pro-feixista Joan Estelrich.²⁶ Manuel Raventós diferí també d'aquests, com Carner, i, anglòfil igualment, escrivia, el 1918: "Cap fenòmen de la política és, en amplitud, interès i ensenyances comparable a l'imperialisme anglès".²⁷

L'"Imperialisme" dels uns i dels altres va ésser inspirat, certament, per la teoria nacionalista de Prat de la Riba, malgrat que Eugeni d'Ors ja havia utilitzat el terme en qüestió abans que s'usés a La Nacionalitat Catalana, l'any 1906. Per a Josep Antoni González Casanova, Prat fou "el primer teòric de l'imperialisme espanyol modern".²⁸ En opinió d'aquest tractadista, la pretensió subsistent al reclam imperialista, tal com s'exposa a La Nacionalitat Catalana, és fer de la monarquia espanyola un Estat -per primera vegada- que fós allora expansiu, amb "Imperi" sobre el mercat americà, i descentralitzat. Una pretensió que l'historiador Jordi Casassas ha vist com "la culminació del regeneracionisme".²⁹ "Anglaterra, mestra com Roma en l'art de governar", tal com escriu en el seu llibre al.lu-

dit, dona a Prat de la Riba, admirador declarat de Gladstone i Chamberlain, la pauta històrica més immediata per al recent encunyat "Imperialisme" català, al qual implicarà, per un costat, una "altíssima missió educadora",³⁰ però també, per una altra banda, la "facultat d'imposar per la força".³¹ No sols, doncs, l'estatisme regeneracionista i, sincrònicament, el catalanisme polític -l'"intervencionisme hispànic" que Vicens Vives essencialitzà com una constant del catalanisme del segle XIX- legitimarien la nova estratègia "imperialista" propugnada des de la doctrina del nacionalisme, sinó també la pretensió de Prat i dels interessos de la classe social que representava, d'iniciar la contraofensiva contra el màxim perill endògen per a la satisfacció del seu afany dominador: el moviment obrer organitzat. L'organització "imperialista" de la burgesia, amb la col.laboració vocacional dels noucentistes al seu voltant, era, fonamentalment, una reacció secundària a una altra força que en més d'una ocasió l'acabaria sobrepassant. "Imperialisme" volia dir superioritat; "intervenció", si més no, però sempre en la mesura que aquesta es fés evitant, i tractant d'impedir, és clar, la "Revolució".

La fidelitat de D'Ors i dels altres noucentistes a aquesta direcció del nacionalisme definida per Prat de la Riba era un fet tan palès com definitori. En el Glos., almenys, la filiació i el deute a l'obra pratiana pel que fa a la seva concepció i execució del nacionalisme no es deixa fer esperar gaire: així ho demostren les sèries de glosses dedicades, el mateix any primicer de 1906, a la Solidaritat

(2ª Part, II, 3)

Catalana³² i al llibre La Nacionalitat Catalana.³³ "Espasa de cavaller -es refereix D'Ors a l'autor d'aquest breviar-ens ha armat cavaller.- Mestre: perquè la doctrina vostra és també la nostra doctrina, li jurem fidelitat a la doctrina vostra...".³⁴ La confessió no pot ésser més eloqüent. El nacionalisme, per a D'Ors, no és -segueix Prat de la Ribana "fatalitat", segons que escrivia el 1908 per a rebatre el determinisme tainià en la idea de nació:³⁵ "No s'és Nació per dret de naixença, sinó per dret de treball", afirmarà el 1912, tot replant l'ideari pratià d'un cert "nacionalisme tècnic",³⁶ que més endavant veurà D'Ors arrelat originalment en Ramon Llull, instaurador d'"... una nova idea d'imperialitat".³⁷ Juntament amb Prat, però, el polític nacionalista més elogiat pels noucentistes fou Francesc Cambó, a qui no solament D'Ors, per tractar-se d'un "agressor essencial", l'exaltava,³⁸ sinó Josep Carner, altrament, qui escriví d'aquell, el 1913:

"... cal confessar que d'ençà que el nostre nacionalisme existeix, no s'han produït reintegracions més pures d'extensions terrals al valor col·lectiu catalanesc que les assolides pel verb i l'imperi de'n Cambó (...) Tot Catalunya que encara no viu, l'espera".³⁹

L'elogi es bescanviava fàcilment en mitificació quan escrivia, tot seguit, que totes les qualitats del personatge "... el fan una cosa nostra, una cosa que s'harmonitza amb les notes serralades i el nostre mar...".⁴⁰

La nació, per als noucentistes, no era ni un producte natural, com pensaven els positivistes, ni posseïa tampoc,

com en el parer de Torras i Bages, el detractor d'aquells, un origen teològic. Però incorporant en el seu propi concepte una i altra versió, ampliadés a més amb la notació neoromàntica de Maragall i de Prat de la Ribera entorn la llengua com a fonament de la identitat nacional, creuen que la nació és idèntica a una voluntat col·lectiva aprehensible només a través dels termes de la seva realització, que són, bàsicament, els corresponents a les institucions socials on es retroba el consens social: els aparells ideològics i d'Estat. Aquesta era la concepció de l'anomenat "nacionalista tècnic", força més idealista encara que pragmàtic, malgrat la seva operativitat i el seu postulat annex de l'acció, ja que el seu concepte de Nació no deixava d'ésser un concepte reactiu, i negatiu per tant, provocat per una actitud de rebuig vers la societat de masses, atomitzada i fraccional, incompatible així amb la utopia pràctico-noucentista de la cohesió social i l'harmonia de classes, de la que la metàfora -antiliberal ara- de la Nació n'era la fórmula més efectiva.⁴¹ "La teoria de la nació de Prat de la Ribera sorgeix -escriu Pierre Vilar-, als confins dels segles XIX i XX, d'una nostàlgia expansionista d'industrials turmentats per l'estretesa de llurs mercats".⁴²

Organicisme social i política antiliberal

"Nosaltres pensem que avui, més que mai, la cultura és un conjunt orgànic, i que els diferents departaments tècnics que la formen han d'ésser com branques d'un mateix arbre...". Al voltant d'aquesta idea articulà Jaume Bofill

Feliu Elies. Natura morta (1912). Oli sobre tela. Museu d'Art Modern de Barcelona.

i Mates, el 1920, com una síntesi de la política cultural noucentista, el discurs en què, a l'Assemblea de la MC, se sol·licitava l'expulsió d'Eugeni d'Ors del si d'aquesta institució de govern.⁴³ Aquesta concepció de la cultura com un "conjunt orgànic", enunciada en un moment tan crucial com aquell per qui havia d'ésser un dels principals deixebles doctrinaris de Prat de la Riba, fou la compartida per tots els noucentistes fins a aquella data, i no sols pel que fa a la cultura, sinó a la societat en general, que en la conjunció doctrinària pratiano-noucentista es presentava també com un "tot orgànic" integracionista. Sense aquest ideari de base hom no pot explicar-se la mixtificadora tesi noucentista de la "Ciutat". Ni tampoc la idea noucentista de l'"Art Nacional", derivada alhora del vitalisme neoromàntic encunyat amb l'estètica maragalliana. L'èxit simultani del destí poètic i polític, o estètic i ètic del Noucentisme durant uns anys, fou propiciat en part per la vehement aplicació de l'organicisme ideològic, clau de volta intel·lectual, en ambdues dimensions culturals.

L'exaltació del "viu" i l'"orgànic" era, sobretot en la concepció social, el pretext per a apel·lar la unitat. Els noucentistes no feren més que la transliteració, en aquest sentit, de les idees socials de Prat de la Riba, qui a l'ensem reiterà lleialment la sociologia conservadora dels Le Bon, Desmoulins o Foustel de Coulanges,⁴⁴ o la dels seus immediats predecessors locals en la doctrina del catalanisme conservador: Duran i Bas, Torras i Bages,

(2ª Part, II, 3)

Almirall.⁴⁵ Prat, així, ja parlava el 1897 del "caràcter orgànic de la societat", i de la nació com a "totalitat de l'organisme social".⁴⁶ La nació, al seu torn, trascendia aquest per a esdevenir "veritat primària, fonamental" i "lleï de l'estructura natural de la societat humana universal", tal com s'escriu a La Nacionalitat Catalana.⁴⁷ Simultàniament, insistia que l'"esperit nacional", àdhuc, és una "cosa viva".⁴⁸ Si en i amb la nació -la llengua, la psicologia col·lectiva, la raça- reivindicava Prat el viu, altrament el natural, ho era sempre per oposició a l'Estat liberal, abstracte i, a la pràctica, disgregador (l'"... atomisme individualista anàrquic", que escrivia el 1912),⁴⁹ que repugnava el corporativisme ancien régime dels homes de la Lliga Regionalista, per als qui el dret positiu possible s'havia d'ajustar en qualsevol cas als preceptes del Dret Natural. Els interessos econòmics proteccionistes i corporatius havien de bastir per força, en la burgesia catalana d'entresigles, un nacionalisme reaccionari, anti-jacobí -més en contra de la connotació liberal que de la unitarista de l'Estat sorgit amb la revolució burgesa- i acusadament feudalitzant. "La burgesia catalana -addueix Solé-Tura- comença parlant en nom de la indústria i acaba parlant en nom de Catalunya".⁵⁰ Això mateix li retreïa, en una hora ben conflictiva políticament, l'anarcosindicalista Salvador Seguí, en un desmitificador discurs contra aquell tipus de nacionalisme, pronunciat a les Corts, l'any 1919:

"A Catalunya, els elements reaccionaris del catalanisme aixequen sovint la bandera de les reivindicacions catalanes, en un sentit

(2ª Part, II, 3)

nacionalista. I quan més soroll fan és en els moments en què es produeix un fet social de ressonància, com si busquessin la intervenció de les autoritats de l'Estat espanyol per derrotar els obrers catalans. Nosaltres, ho dic aquí, a Madrid, i si convé també a Barcelona, som i serem contraris a aquests senyors que pretenen monopolitzar la política catalana no per a assolir la llibertat de Catalunya, sinó per poder defensar millor els seus interessos de classe, i disposats sempre a destronar les reivindicacions del proletariat català. I jo us ben asseguro que aquests reaccionaris, que s'autodenominen catalanistes, temen, d'allò més, l'aixecament nacional de Catalunya en el cas que Catalunya no els estigui sotmesa".

El rebuig orsià del liberalisme es féu ja des del moment que, en el Glos. del 1907, es proposava l'abandonament de l'"era crítica" en favor de l'"era de la reconstrucció".⁵¹ El "pecat" -escriu D'Ors més tard- del liberalisme fou, a diferència de l'humanisme, haver confós la crítica amb la "malícia".⁵² Així, D'Ors confessa, a propòsit del Dictionnaire philosophique de Voltaire, que se sent amb "irònica igualtat d'ànim" que l'enciclopedista, però sabent-se en una era de "reconstrucció", contrària al criticisme d'aquest autor, conclou: "Els nostres glossaris han d'ésser com el 'Diccionari filosòfic', ... però tot al revés."⁵³ Els philosophes del XVIII tenien el tret comú de la "impietat".⁵⁴ Aquella època, per a D'Ors, però talment com si parlés Menéndez y Pelayo, "... eren hores també turgents, que anaven a parir la Revolució i el Romanticisme", per això tenien "color anticristià" i, a més, "color antinacional".⁵⁵ Si els

atacs de Rousseau arribaren a ésser furibunds en el Glos.,⁵⁶ no fóren menys encesos els dedicats a Kant, considerat, pel decididament tradicionalista d'Eugeni d'Ors, el "mes- tre" de les "consciències radicals" que han desenvolupat el democratisme des del "Segle de les Llums".⁵⁷

A partir dels fets de la Setmana Tràgica, D'Ors deixa d'oposar l'"Imperialisme" al liberalisme, per a passar a contraposar l'"Aristocràcia" a la "Democràcia". La primera recollirà en la seva fórmula les notes fins aleshores no aplegades d'"intervencionisme", "imperialisme" i "univer- salisme", mentre que la segona significarà, alternativament, l'"abstencionisme", el "liberalisme" i el "localisme".⁵⁸

"Estem, per exemple -escrivia D'Ors el 1910-, en situació de dir que un dels fonamentals principis entre els que versen sobre matèria política, un dels acceptats arreu, per sobre de les diferències d'escola i de situació, és el que ens ordena lluitar contra la ideologia democràtica, producte feixuc de la decadència espiritual de la burgesia en la se- gona meitat del segle XIX"⁵⁹

I, tot seguit, elogiant figures com Maurras i Sorel, que aleshores es disputaven a França el lideratge reaccionari contra l'ascendent socialisme, no tingué D'Ors el més mínim decòrum en escriure, gairebé en clau anticipada del llen- guatge feixista posterior:

"Repetim que aquest esperit comú no aboleix entre nosaltres diferències d'escola ni de situació. Som els uns tradicionalistes d'una tradició nacional concreta, en sentit reli- giós aquí, en sentit pagà i civilista més

(2ª Part, II, 3)

enllà, com en Charles Maurras i els seus. Som imperialistes els altres, i defensem una tradició humana, enriquida de matisos diversos, però fonamental^{ment} única, és a dir, derivada de la cultura llatina i prosseguida en el curs dels segles constantment, encara que amb interrupcions i amb temporals medievals romàntics. Som altres, en fi, sindicalistes, i combreguem en la noció de la nova era proletària, en el mite de la Vaga General, i fem, àdhuc amb Georges Sorel, l'apologia de la Violència... Però aquesta Violència, forma brutal i "pura" d'intervenció, res no té que veure amb el revolucionarisme democràtic. Li és, al contrari, tan essencialment oposada com pugui ésser-ho el sentit de les tradicions nacionals o el sentit de la tradició humanista. La revolució, concepte essencialment aburgestat i parlamentari, la revolució, tal com l'ha entesa el segle passat, ens repugna essencialment. De pol a pol de la sociologia, en Georges Sorel es troba avui amb un Charles Maurras per a dir: "Devem liquidar, contradir l'obra de la Revolució". Aquesta unitat d'esperit inspira en nosaltres una gran analogia de criteri, quan ens trobem davant d'un esdeveniment com la republicanització anacrònica de Portugal".⁶⁰

El seu article programàtic "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", del 1911, fixa el Noucentisme, entre d'altres coses, com un "exorcisme" contra la "covardia democràtica", tot proposant "... la restauración universal de culto a los valores religiosos, la idea de la religión como indispensable a la unidad de la vida mental, y, por consiguiente, al espíritu".⁶¹ Una convicció que reiterarà poc després en la presentació de l'Almanac dels Noucentistes, quan declara "... l'aversion que, en general, sentim per la

(2ª Part, II, 3)

democràcia".⁶² "Les democràcies -escriu aquell mateix any venturós per als noucentistes -avencen espantosament pel camí de la corrupció i, continuant la seva obra de selecció a la inversa, arriben a donar el domini a multituds nauseabundes d'alcohòlics i de sensuals".⁶³ I, en fi, després vingué La Ben Plantada, recull mitologitzant del neotradicionalisme orsià, en la que el personatge central, Teresa, és just l'antítesi, perquè encarna el "Poble", del seu pretendent, el "jove demòcrata", que, com a tal, és "modernista", parla castellà, és maleducat i no sap ni tan sols ballar...: "Després de missa, hi havia danses. Naturalment, el jove diputat demòcrata no sabia ballar".⁶⁴ Per això, un i altre personatges "... no s'han entès gens".⁶⁵ La "ben plantada" havia advingut, segons l'autor, per a foragitar "el culte al Vedell impur" amb què s'identifica a l'ensem burgesia i democràcia.⁶⁶ Les crítiques -millor: la detracció- al parlamentarisme fóren així mateix una constant en la literatura orsiana a partir del 1914, quan emeté el judici que la "Política" i la "Intel.ligència", au pair, marxaven ja "fora dels parlaments".⁶⁷ "Competència" i "Democràcia", sostenia parafrasejant l'ultradretà Charles Maurras, són, si més no, incompatibles.⁶⁸

Fixem-nos només en allò que escriví D'Ors a propòsit de la Conferència de Pau de Paris, l'any 1919, per a donar-nos una vegada més del seu, indefinit de concepte, però radical de fet, ideari anti-democràtic:

"Paris? Conferència de Paris? -Bah, un Parlament més!
La Història passa enllà."⁶⁹

(2ª Part, II, 3)

El cas de D'Ors és l'exemple més indicatiu de l'evolució radical-dretana que distingí a la majoria dels adeptes al seu ideari, i que conclogué, com veurem més endavant, amb l'adhesió declarada al règim feixista italià, o, després, amb la més o menys dissimulada col.laboració amb les successives dictadures militars que s'implantaren a Espanya com a conseqüència de l'antiliberalisme fonamental de la seva burgesia industrial. Mentre, però, ja s'havien esmerçat els noucentistes -un dels seus primers grups d'intellectuals orgànics- de parlar de Chateaubriand per comptes i en contra de Rousseau^s, de Vigny en lloc de Hugo, de Barrès per oposició a Zola, de Maurras en suplantació de Jaurès... La pol.lèmica dicotomia dels intel.lectuals noucentistes ja no girava entre la reforma o la revolució democràtiques, com en els més avançats modernistes catalans, per als qui "Europa" equivalia fonamentalment a progrés i liberalització social, sinó, ben diferentment -la crisi social-política es deteriorava per moments-, entre el liberalisme, percebut com a caduc, i el retorn al corporativisme,⁷⁰ anunciat com una solució de futur, la única -es deia- que dictaven els "nous temps", el Noucents. "Europa", per als noucentistes, era, i només podia ésser, la contrasenya de la reacció contra qualsevol de les sortides democràtiques a la saturació dels antagonismes de classes.

Es clar que el principal artífex de la reconducció reaccionària del catalanisme fou Torras i Bages, qui contra la civitas pagana oposava, àdhuc per a la vida civil -i d'això en prengué exemple l'ideari fundant de la Lliga Regionalista-,⁷¹ la comunitas cristiana, sense distingir,

però, en les seves indiscriminades simpaties per Lleó XIII i... el mariscal Bismarck, tal com se'ns mostra a La Tradició Catalana.⁷² Però no hi ha dubte que sense el gremialisme actuant d'un Prat de la Riba⁷³ i d'un Cambó -"La representación corporativa, dogma del catalanismo", titolava el jove parlamentari una conferència en la que atacava durament... el "sufragio orgánico"-,⁷⁴ àdhuc, bé que en un altre pla, de Joan Maragall,⁷⁵ i, així mateix, el sistemàtic organicisme ideològic -començant per la reivindicació del "Seny" natural- que actuà coincidentment per part dels noucentistes, D'Ors i Bofill al capdavant,⁷⁶ no s'hauria arribat després al matusser totalitarisme que, l'any 1923, la Lliga Regionalista, ferment dels noucentistes, ajudà a instaurar a Espanya per a salvar-nos -en fórmula quasi d'orsiana- "de los profesionales de la política".

4. LA CRISI DE L'INTEL·LECTUAL BURGÈS: LA CRIDA A L'"AUTORITAT"

Racisme i germanofília

Un cert racisme, primer, i a partir de les primeres col.laboracions en el Glos., així com una no excessivament dissimulada actitud militarista, després, en ocasió de la guerra mundial, constitueixen els senyals precursors més forts de l'elitisme social protofeixista que es distingirà en l'obra d'Eugeni d'Ors a partir del 1917. El primer tret havia pres cos en aquesta amb el llatinisme racialista; el segon, amb l'entusiàstic arrenclerament de l'autor al costat del contricant ^Qalemany, que dugué D'Ors a detentar, mal-

grat el seu simultani "mediterranisme" cultural, una posició política germanòfila i autoritarista. Llatínisme i germanofília coincidents, aparentment paradoxals, no eren, però, antitètics: equivalien, al capdavant, a la vindicació ideològica de dos elements tan parasocials com, respectivament, la Raça i la Força, homologables, segons el binomi d'orsità que féu fortuna a partir del 1914, només en virtut de llur corresponent irracionalitat.

"La nostra raça, diguin el que vulguin aquells que voldrien veure-la confinada dins un practicisme curt de vol -escrivia D'Ors, el 1907-, té una gran força arbitradora, una constant febre d'utopia".¹ Contra aquesta potencialitat ordenadora actuaven, segons aquest autor, els treballadors immigrants a Catalunya -"gents sense valor social, incívils i ignares, humana sorra dels deserts..."-,² per la qual cosa, i en nom de la "justícia social", concloïa D'Ors, en la data esmentada:

"Palesament: ¿no convindria que Barcelona procurés obtenir i exercir el dret d'una selecció d'immigrants? Recordem que als Estats Units són aquelles mesures rigorosíssimes. El poble nou, format per l'escòria de les nacions velles, es reserva ara la tria dels reforços de població que li van arribant, des d'un triple punt de vista moral, higiènic, econòmic. Així és privat d'entrar en la poderosa república a certes persones malaltes, a parelles no unides legítimament, a homes sense ofici i no podent acreditar determinada renda (...) Un proteccionisme de raça així, ¿no seria legítima defensa en nosaltres? -En nosaltres, per ventura, més que en ningú, perquè ens és precària aquesta obra de civilitat, que tant ens costa".³

Quasi en el llindar de La Ben Pl., entre els anys 1907 i 1909, D'Ors insistirà en la conveniència, per al nou ideal d'una Catalunya "Imperi", d'avantposar els valors de la "Raça" als no menys deterministes, a la fi, de la "Terra". Ell mateix es presenta com "un Home de sa Raça", i a la manera herderiana -una lliçó no desaproveitada de Duran i Bas, àdhuc de Prat de la Riba- afegeix encara, després d'haver-se confessat creient de l'"ànima del poble" -"Volkgeist", literalment traduït:

"El petit Glossador també se sent, també és, un Home de sa Raça, un feble home de sa raça, però cobrant de son profund arrelament en allò eternal d'ella, vida i vivacitat, fortitud i força...!.⁴

La raça, doncs, era el màxim factor definidor de la pertanyença nacional, i alhora, fatalment, discriminatòriament, criteri per a la prevalença de drets dins la societat nacional.

Amb Teresa, la "ben plantada", la "Raça" s'apareix, en opinió del seu autor, "puríssima",⁵ per això és "doctora de nacionalitat".⁶ La manera "enèrgica" amb què Teresa, segons D'Ors, reviu la "Raça" -el terme més adduït a La Ben Pl.-, és deguda a que en l'individu escollit aquesta proporciona un instint propi, l'"instint de la Raça": "... és a dir, una cosa que ja significa intel·ligència, i -profunda, inconscientment- Cultura".⁷ El missatge global de Teresa, al final del llibre en el que l'autor és sempre omnipresent, es resol en la "restauració" de tots els valors pràctics i intel·lectuals que s'han anat consignat prèviament com a atributs d'aquella categoria polivalent que és la "Raça".⁸

(2ª Part, II, 4)

No és, doncs, sorprenent, que poc temps després, el 1913, convidi D'Ors als "ideòlegs del nacionalisme" per tal que facin com Gobineau i el seu Essai sur l'inegalité des races humaines, i no com la majoria dels tractadistes francesos en aquesta matèria, "racionalistes per definició i professió".⁹ O que en una data, prou indicativa, com la de l'any 1918, es declarés, sense vacil·lació, antisemita.¹⁰

La raça com a subjecte de cultura i alhora objecte de política, no era una qüestió privativa de D'Ors i de la resta de noucentistes, convençuts tots ells dels dictats de tota mena que aquella entitat desgranava des del seu ésser més pregon. Almirall i Torras i Bages, Gener i Alomar, Prat de la Riba i Maragall, àdhuc el mateix Josep Pijoan,¹¹ o encara Miquel Costa i Llobera,¹² sostingueren un ideari etnicista consemblant, segons el qual la raça constituïa una ideal manera històrica d'ésser. Un idealisme, aquest -ben lluny així de les concepcions deterministes, malgrat l'aparent biologisme de tots aquells autors-, que Ortega y Gasset, entre elogis a Renan, desplejava simultàniament a Castella.¹³

Tornem, però, a D'Ors, qui al costat de Gobineau elogiava també autors com Mommsen i Treitschke, nogensmenys, per haver contribuït a "la gesta política de la moderna Alemanya"¹⁴ -posats ja a parlar de la germanofília en els noucentistes. Una admiració que s'explicitarà en la glossa "L'engabiament de l'àguila", del 1907, amb l'encomi de la potència militar alemanya, acompanyat d'un sorprenent i

vaticinador encoratjament a l'imperi prusià per a que entrés en guerra contra Anglaterra.¹⁵ L'any següent proclamava la necessitat d'assimilar Catalunya a la "ingenuïtat" anglosaxona, per a deixar de participar de la "malícia" llatina, incapaç absolutament de derivar "civilitat": "Tot ver Imperi ^{és} -sempre- una Obra de Bona Fe".¹⁶ El 1910, en ocasió d'un viatge a Munic prou referit, en totes les seves troballes dins l'ordre cultural, a la seva secció diària a La Veu de Catalunya, D'Ors qualificà Bismarck "Arquitecte gloriós de l'Imperi".¹⁷ El panegíric s'amplià, en el ja decisiu 1914, vers la figura del Kaiser, tal com es llegeix a Lletres a Tina, aquell conjunt de glosses (altrament titolat "Tina i la Guerra Gran") en el que D'Ors exposa definitivament el seu germanisme polític. No hi ha, per a aquest autor, "dues alemanyes", tal com venien sostenint els aliadòfils -com, per exemple, Gabriel Alomar: l'"Alemanya de la raó" i l'"Alemanya de la força" -o la de Goethe i la de Schmidt, tanmateix "la dels filòsofs" i "la dels mariscals"-, eren per a D'Ors una mateixa Alemanya, en la que feliçment, amb la unitat dels "homes d'esperit" i dels "homes d'acció", s'imposava a Europa una "cultura nova".¹⁸ Això significava, a parer d'Eugeni D'Ors, la "reconstitució mística de l'imperi de Carlemany", i, amb això, la possibilitat d'una definitiva "unitat d'Europa".¹⁹ L'autor del Glos. confiava, així, en la victòria bèl·lica d'Alemanya,²⁰ que no solament no posava en perill la "immortal" cultura mediterrània -reblava la seva opinió amb la de Barrès, arribat aquest punt-,²¹ sinó que amb el resultat d'aquella victòria, l'"Estat", s'arribaria, segons D'Ors, a l'assoliment de "la

cosa més antigermànica que pogués imaginar-se".²² "El Cèsar Guillem és el Cèsar Julià rediviu":²³ l'Alemanya no es podria dir, aleshores, que havia vençut "Roma". La victòria d'Alemanya, com a triomf de l'"Autoritat", seria, doncs, la més íntima victòria del llatí...²⁴

"La nostra paradoxa de la Gran Guerra -conclou- troba, en la lògica de les actituds individuals, la més bella, la més esclatant de les confirmacions. Aquell que se sentia i sabia enemic de l'esperit francès [acabava de posar l'exemple d'Unamuno], se sent i sap avui enemic d'Alemanya. Aquell, en canvi, que contradeia l'esperit germànic, veu sense massa temença la victòria ideològica dels alemanys".²⁵

La guerra europea originà la divisió dels noucentistes en aliadòfils i germanòfils. Entre aquests, a banda de D'Ors -que, com Cambó, no se'n confessà mai- es trobaven Bosch i Gimpera i Carles Riba, que amb Jordi Rubió, Esteve Terrades, Manuel de Montoliu, Màrius Vidal i Guardiola, Josep Mª Trias de Bes i d'altres, fundaren, el 1916, l'entitat Germanòfils de Barcelona.²⁶ La pol·lèmica derivada es reflectí més tard, però ben significativament, en l'ambient literari, a les pàgines de la revista avantguardista L'Instant, fundada per Joan Pérez i Jorba l'any 1918.

Mes, ¿com sostreure's de l'atracció germànica si, Prat de la Riba, la indiscutida autoritat moral i política -i ja no diguem per als noucentistes- entre els sectors socials conservadors catalans, s'havia anat proclamant, des de principis de segle, admirador de l'obra governamental,

(2ª Part, II, 4)

administrativa, urbanística, educativa i militar de l'Estat prussià,²⁷ fins al punt de fer acabar el seu històric llibre La Nacionalitat Catalana amb una exhortació a realitzar, tot citant Bismarck, "l'ideal de l'imperialisme alemany"?²⁸

L'impacte de la crisi europea: vers el "Partit de la Intel·ligència"

Així que començà la guerra europea, i amb l'al·legat de defensar la "unitat moral d'Europa", D'Ors es proclamà membre d'un ideal "Partit de la Intel·ligència",²⁹ una fórmula que alhora l'excusava de definir-se en relació als bàndols contricants.

Per a D'Ors, la conflagració bèl·lica significava en darrer terme un "problema moral", perceptible només per les "conciències fines", les úniques tanmateix que hi podien emetre dictamen: "L'unitat moral d'Europa és enèrgicament present en elles i elles són entristides per l'abaixament dels valors generals d'ètica i de cultura que el tràgic conflicte ha portat".³⁰ L'esclat bèl·lic fou tan colpidor per a l'autor del Glos., que aquest arribà a entreveure la repetició del trencament constitucional (institucional i ideològic: entre la classe treballadora i la intel·lectualitat dirigent, i alhora, un fet més greu encara, dins d'aquesta mateixa) que es donà anteriorment a Catalunya, amb el resultat de la Setmana Tràgica. Així, vaticinava a l'ensem:

"Les consciències fines callaran, quasi totes.
El poble, amb gran rapidesa pot canviar.

Instruments terriblement poderosos són posats en joc per arribar-hi. Instruments que preparen a Espanya un nou 1908 -amb l'aggravant que aquest cop la follia no serà com fou llavors espontània; sinó una vil follia d'encàrrec- o de compra".³¹

"Siguem intel.lectualistes purs", escrivia a l'endemà de la guerra,³² quan més enllà de les "multituds confoses" i dels "possidents egoïstes", es reclama d'una "nova casta", la de la "Intel.ligència", restauradora de l'"Harmonia" que aplega l'ideal burgès, la "Civilització", i l'ideal obrer, la "Justícia": "... formem, entre les castes en pugna, una nova casta, la més feble casta, però aquella que és la sal de la terra."³³ Els ja "professionals de la Intel.ligència" formen àdhuc "una classe distinta".³⁴ Per això celebra D'Ors la "invenció de l'intel.lectual" -amb els sofistes grecs, precisament: "Això, l'adquisició de la Intel.ligència articulada, és el pas més decisiu que la humanitat dóna, d'ençà de la invenció del llenguatge articulat".³⁵

Pel juliol del 1919, La Revista publica el text de la "Declaració d'independència de l'Esperit",³⁶ un manifest encapçalat per Romain Rolland, i fet públic aquell mateix any a L'Humanité de Paris. El signaven alhora Russell, Einstein, Duhamel, Zweig, Croce, Hesse, Romain, Mann i tant d'altres intel.lectuals europeus, al costat dels quals -"els grans Purs", dirà l'autor del Glos.-, autoproclamats "treballadors de l'Esperit", subscriuí Eugeni d'Ors el text de la crida.³⁷ Tot just aleshores concloïa la seva sèrie de glosses Història de les Esparregueres,³⁸ la darrera de les quals finia:

"Diva Intel.ligència, senyora del meu viure,
nord de tots els meus pensaments!".³⁹

D'Ors arriba a parlar, així, de la possibilitat d'una "República de la Cultura",⁴⁰ un destell de la qual havia vist en la recent ocupada, manu militari, localitat italiana de Fiume, a les ordres de l'aristòcrata Gabriele d'Annunzio.⁴¹

La quimera de la "Intel.ligència" no sols significà per a D'Ors un refugi contra la successió de sotracs socials i polítics esdevinguts a partir del 1914, sinó respecte de l'acompanyant crisi dels valors culturals, àdhuc de la funció atribuïda a la cultura. Si els intel.lectuals havien d'ésser "purs", llur comesa, la de la "Intel.ligència", havia d'ésser-ho també. Així composà, a l'estiu del 1919, "Grandeza y servidumbre de la Inteligencia", que pronuncià en conferència a la Residencia de Estudiantes, de Madrid.⁴² La idea central de la seva intervenció era la necessitat de rescatar la "Intel.ligència" de la seva exclusiva aplicació industrial i al servei de la Indústria -una acusació, de fet, que ja havia llançat l'any anterior, en lamentar-se d'haver entrat, l'art i la ciència, en l'"època positiva" de Comte.⁴³ La intel.ligència, en un dels texts més protofeixistes d'Eugeni d'Ors com és l'esmentat, no podia seguir essent "prostituída" per la "Indústria", però tampoc podia consistir en una "activitat lliure". La seva "grandesa" havia d'aconduir-se, com l'heroisme militar, amb la subjecció i la "servitud" a una "funció de totalitat".⁴⁴ D'Ors clama en favor d'una intel.ligència com a "força pura de l'esperit", no orientada, com succeí a tot el llarg del segle XIX, "... vers la producció industrial i comercial, vers la persecució

del diner, vers la procuració exclussiva del desenvolupament econòmic".⁴⁵ Però, ahora, havia de sotmetre's a una no explicitada "esclavitud", tal com es recull en el darrer paràgraf ("Hacia la nueva servidumbre") del text de l'al·ludida conferència, que transcrivim tot sencer, pel seu valor de compendi:

"Así nos alejamos de vuestro engaño seductor, ligero Protágoras, Abelardo cruento, rubio Rubens, Johnson impertinente, Sainte-Beuve mimoso, Filósofo del Colegio de Francia, Sabio dulce de Ginebra... No; la Inteligencia no puede ser ^{una} industria libre, que, cuando es libre, ya no es industria, y cuando es industria, no merece el nombre de Inteligencia. ¡Siglo XIX, el fracaso de tu tentativa nos ha humillado y nos ha ennoblecido a la vez! Sabemos que lo ordinario de nosotros no puede emanciparse; pero también sabemos que lo mejor de nosotros no puede venderse. Curvada la espalda por una secular fatiga, pero también ungida la frente con una luz inmortal, marchamos, viva en el alma la visión de nuestra grandeza, a ofrecer nuestros cuerpos a la más férrea servidumbre. Muden de esposas nuestras muñecas; Lenin, por tu hierro joven aquí, donde aún es bermeja la marca de las argollas de Cresco: mudárase el hierro; el bronce interior no se romperá...

*Dejad empero, por un instante, que, antes de entrar otra vez en el mutismo de pudor y taciturnidad que cubre los secretos terribles, lancemos al aire, de cara al mundo entero, el irrefrenable grito de nuestro orgullo; dejad que también nosotros gustemos un minuto en compañía la amargura noble de hablar de 'los sufrimientos poco sabidos y sobrellevados altivamente'; dejad que, entre nuevo y viejo peso de cadena, la mano, rápida, vaya a saludar, cuadrados nosotros, al capitán, que, desde su libro recio y sombrío, quiere acompañar nuestra definitiva entrada en la esclavitud con un redoble de tambores enlutados".⁴⁶

Si el cop del 1909 posà en qüestió el sentit de l'ideari noucentista, l'impacte del 1914, agreujat després per la crisi política general del 1917, suposà per a D'Ors la dramàtica oportunitat d'adonar-se que el seu programa de cultura havia de formular-se de bell nou, i enmig, a més, de la incipient desunió ideològica dels noucentistes -així ho reflectí, a partir del 1915, l'òrgan literari La Revista. L'inici de la guerra féu albirar D'Ors tot un horitzó diferent de cultura, en el sentit més ampli del mot, per a les nacions afectades:

"Ara, la crisi actual -escriu el 1915- és tan forta que el sentit ha de tenir un valor radical. No es pot tractar d'un usual canvi. L'avenir ens reserva per instrument de la guerra tota altra cosa que un usual canvi. Això que veiem són unes postrimeries -o una aurora. Una agonia- o una gestació... Per la primera resposta vota avui quasi tota l'oposició vulgar. No sentim parlar més que de fallides. Sentim tota hora: 'El socialisme ha fracassat; l'humanitarisme ha fracassat; han fracassat les nostres il·lusions de solidaritat humana, de progrés ètic'; recaiem en les fórmules antigues del patriotisme i de la immoralitat col·lectiva; recaiem en l'"Adversus hostis" i en el 'Force prime de droit'... -Mes pot pensar-se que les coses avui més oblidades i ocultes són les que naixeran més vigoroses demà. Pot pensar-se que avui la història està prenys i que allò que ahir fou només una anunciata, demà sigui una nadalia. Superacions nacionals, reforma moral... Ahir se'n parlava només. Eren anuncis. Demà naixeran. Naixeran amb forma, amb cos, en encarnació estatal, en precepte legal."⁴⁷

Per primera vegada, doncs -escriu D'Ors tot seguit-, dues idees "tindran vida": "Europa" i la "Vida Senzilla".⁴⁸ Si algun sentit^(tenia) "la magna crisi de civilització", com declarava uns dies més tard, aquell residia "... en que ella constitueixi una com liquidació de la "fi de segle" de què procedim".⁴⁹ Aquesta convicció, que sobrevisqué, amb tot, la que ell anomenà "Depressió" del 1917,⁵⁰ portà D'Ors a re-presentar el seu ideari "noucentista" com la versió catalana d'una ideologia pretesament cosmopolita i sol·licitada pel segle, àdhuc amb el seu nou i primordial caient. Així escriví "La cara del segle",^(*) a la primavera del 1917.... Però ja era massa tard, per bé que aquest text finalitzés:

"La tragèdia bèl·lica que aquest dies commou el món, sembla destinada, enmig del seu horror i de la seva cruència abominable, a apressar la maturació d'aquestes idees [les noucentistes] i la traducció d'elles a la vida pràctica general".

Entre la refutació de la democràcia liberal i del socialisme bolxevic,⁵¹ D'Ors expressarà, a l'endemà de la guerra, el seu malestar pel triomf dels aliats: "Sembla com si tinguéssim a l'horitzó l'amenaça de la Barbàrie", dirà entorn aquests, mentre proclama "Gutenberg, torna. Cal un gran remei, cal un gran remei".⁵² La causa de la derrota de l'Imperi Prussià es degué, en opinió manifestada per D'Ors en una posterior conferència a l'Escola Elemental

(*)

Vid. els Annexos al final del llibre.

(2ª Part, II, 4)

del Treball, a Barcelona, pel fet que "... els fills d'aquell Imperi s'havien oblidat d'aquelles valors morals que havien engendrat l'esperit de l'Imperi".⁵³ És a dir, com hem vist més amunt, dels valors desplegats per la noció fonamental, i "llatina", de l'"Autoritat".

"Heus aquí. Els imperis són caiguts. Els mapes del continent, estripats. Sotragades totes les idees. Subvertides totes les condicions del viure nostre. La humanitat entra decididament en una nova era".⁵⁴

Aquesta "nova era" seria, per al nostre autor, "una fase de pura Raó: la de Cultura". I, com sempre, la presència d'una idea mítica subsistent, amb el valor original de la classicitat, puix que confessa alhora, en la mateixa glosa, simptomàticament titulada "C'est la lutte finale"⁵⁵ -i tot reclamant-se d'un "esperit clàssic" que prefereix la "perfecció" al "progrés"-, que creu fermament en l'"adveniment d'un període d'estabilitat clàssica en la Humanitat", en el que l'"organització social" -i tot això s'escriu el 1919- s'assemblés a una escultura grega...

"Jo trobaria en que la societat inventés per fi un tipus clàssic d'estructura, que fés ja inútil la inserció en ella de les inquietuds del progrés, una gran font de noblesa i una ferma garantia de Serenitat".

El sospir classicista de D'Ors no és més que el lament romàntic, però del d'aquella classe de romàntics que, com els contrarevolucionaris francesos o els antiindustrialistes anglesos del segle XIX, apel·len la "Revolta" contra la "Revolució", o la "Cultura" -com acaba dient D'Ors- contra el "Pro-

(2ª Part, II, 4)

grés". Eugeni d'Ors fou el darrer dels romàntics catalans, però un dels primers intel·lectuals en registrar conscientment la improsperitat de la funció de l'intel·lecte que s'aferra encara al poder burgès, malgrat que reconeix que és un poder sense possibilitat d'explicar-se i d'explicar-lo a ell mateix. En el trànsit vigent aleshores del liberalisme a la democràcia, aquesta mena d'intel·lectuals desclassats i tradicionalistes només poguéren sadollar llur "sed de totalitat" -com escrivia D'Ors a "Grandeza y servidumbre de la Inteligencia"- amb el lliurament de facto a l'única burgesia intransigent amb l'adaptació democràtica, la de l'"aristocràcia de masses": la burgesia totalitària -Action Française, Fascio, Falange, Nationalsozialist Partei,...

"Autoritat" contra "Anarquia": Noucentisme i feixisme

La salutació d'orsiana als nacionalisme antiliberals europeus es féu immediatament després del primer malgany, el 1909, del programa cohesionador del Noucentisme. En el Glos. del 1910 veiem com s'elogia la "Joventut" italiana aplegada entorn el periòdic La Voce⁵⁶ -Croce, Gentile, Prezolini, Papini,...-, que aquell mateix any participaren en la fundació, a Florència, de l'Associazione Nazionalista Italiana, de la que sorgí el concepte polític de "socialismo nazionale".⁵⁷ Alhora, D'Ors feia un ben explícit elogi dels "interessants ideòlegs monàrquics" del nacionalisme francès,⁵⁸ que amplià, el 1912, a l'organització d'extrema dreta Action Française, dirigida per Charles Maurras, en la que per damunt del "conservatisme anglès" posa D'Ors totes les seves esperances. Els radicals de dreta francesos,

amb llur culte a la "Tradició" -aquí D'Ors exaltarà Joseph de Maistre, nogensmenys-, representen per a ell "el veritable esperit de la Raça", i confia que la seva acció "... no sabrà restar sense fruit".⁵⁹ La "civilització del Noucents" havia d'ésser una "lluita contra l'Anarquia", en la que la violència estaria àdhuc justificada, escriu D'Ors poc més endavant.⁶⁰ En el parer seu, la diferenciació dels valors socials "... és l'ordre i distinció, no de justícia".⁶¹ I encara: "Més val ordre que justícia, fou constant màxima goethiana, i ha estat constant pensament dels purs amics de la civilitat".⁶²

Lletres a Tina, suscitades per la guerra europea, confirmaran l'antítesi tradicionalista, represa per D'Ors, entre l'"Autoritat" i l'"Anarquia". Si l'autor del Glos. es posa de costat de l'imperi prussià i del germanòfils de l'Action Française,⁶³ és per entendre que ambdós -un per "obra", els altres per "esperit"- restablien a Europa la "Idea llatina immortal" de l'"Autoritat", fornidora de la sort final del Noucents.⁶⁴ L'"ordre i jerarquia" permetrien finalment "el domini del monstre de l'Anarquia", que fins aleshores no havia permès reeixir els ideals de "classicisme" i "civilitat" afigurats amb el nou segle.⁶⁵ D'Ors anomenarà doncs "Noucentistes" els militars alemanys i els ideòlegs dretans francesos, en suposar que llur unanimitat "... per un millor règim, règim d'ordre, de disciplina, d'autoritat apel.lava, de fet, les mateixes "normes del pur classicisme" que els noucentistes catalans pretenien presumptament aplicar "... a les qüestions estatals i socials".⁶⁶

En aparèixer, el 1915, la revista España, amb seu a Madrid, els membres de la qual -Ortega y Gasset, Pérez de Ayala, Maeztu, ...- qualificà D'Ors de "noucentistes",⁶⁷ s'escrivia en el Glos. que l'esmentada publicació, anunci de "tota una Espanya renovellada", hauria de clamar pel "nou temps de l'Autoritat": "Saludem, doncs -acabava D'Ors-, l'aparició d' 'España' -d'un Espanya nova- d'una Espanya de soldats -marcial i valents soldats- tots novells però ja avariats sòlidament en l'exercici i en la guerra".⁶⁸ Si "Socialisme" i "Nacionalisme" s'arribéssin a unir, escriu uns mesos després, "... no els resistiria ningú", manifesta exultant, i aleshores, segueix, "dretes i esquerres; reaccionaris i progressius; monàrquics i republicans; germanòfils i anglòfils", serien -i això ens dóna la pauta del ver social-nacionalisme orsià -"... modes i frases; paraules i flat de la veu".⁶⁹ ¿Quina "Espanya renovellada" i quin "Socialisme" podia desitjar D'Ors si encara, unes setmanes després, elogiava de nou Maurras i l'Action Française?⁷⁰ Així, el reclam de l'"Ordre" i de l'"Autoritat" es farà creixent en el Glos., especialment a partir del 1917, any que torna a citar Napoleó, ara com a l'"Ombra" -la de l'exemplar autoritat guerrera- que havia planat pel damunt dels bàndols contrincants en la guerra, així com el fenomen de més transcendència històrica desencadenat per ella: la revolució russa. "La revolució russa ha estat feta -encara!- per Napoleó", suscrivia.⁷¹ El "cant dels temps nous" reiterava D'Ors el 1919, havia d'ésser la "Marsellesa de l'Auto-ritat", no pas, precisava, la "Marsellesa de la Llibertat".⁷² En la gairebé mussoliniana glossa "L'home de demà", d'aquell

mateix any, celebra que les "palpitacions del temps" anunciïn "la restauració fervorosa de la Intel·ligència" amb els seus indisolubles efectes de "restauració de l'Autoritat".⁷³ Mercès a aquest doble esdeveniment presentit, l'"home del demà" podrà ésser, continúa D'Ors, "... un ésser molt disciplinat", de conducta "cada dia més racionalitzada".⁷⁴ No era estrany, doncs, que es proclamés de seguida deutor del llibre Authority. Liberty. Function, de Ramiro ^{de} Maeztu,⁷⁵ o s'entusiasmés alhora amb la sublevació militar de D'Annunzio a Fiume, un personatge en el que creia veure "les vindicacions polítiques de la Intel·ligència", i del que sostenia:

"... ha vingut a recordar que existeix encara, que existirà sempre, una manera de representació del poble, una representació no electiva, sinó, diríem, 'de dret diví', conferida implícitament a la magistratura de la Intel·ligència".⁷⁶

I a últim, de qui entenia D'Ors que representava "el nacionalisme amb futur", escrivia:

"Però amb noranta nou D'Annunzio a Alemanya, en lloc dels noranta nou sumisos, a l'hora decisiva, i amb uns quants més per l'estil a França i a Anglaterra, la Guerra mateixa s'hauria estalviat".

Només caldrà que prenguem en consideració glosses, fora ja de La Veu de Catalunya -com igualment desplaçat es trobava ja el seu autor en el propi context cultural i polític amb què s'havia fet-, com ara "Reflexions sobre el gremialisme"²⁷ i "L'Ordre",⁷⁸ del 1920, per a que ens fem una acabada idea, no escassa de fonament, del protofeixisme

(2ª Part, II, 4)

al que abocà el noucentisme orsià -i no per la força de cap precipitat accident, ni colimitant ni aliè.

Si el nacionalisme antiliberal d'un Taine o d'un Barrès era ja prou ben conegut a Catalunya -per exemple, i respectivament, a través de Torras i Bages i de Joan Maragall-⁷⁹ abans de l'entrada en escena de D'Ors i de la resta de noucentistes teòrics, no és aquest el cas de la variant radical-corporativista encapçalada, dins d'aquell mateix corrent de dreta reaccionària, per Charles Maurras, la introducció⁽ⁱ⁾ i coneixença de la qual es degué, a Catalunya, no sols a la literatura d'orsiana, sinó al publicisme polític o parapolític de noucentistes com Jaume Bofill i Mates, Josep Mª López-Picó, Josep Farran i Mayoral, Joan Estelrich, Josep Mª Junoy, Ramon Rucabado o Enric Jardí. Així, en una conferència donada l'any 1907 a la seu de la Lliga Regionalista, Jaume Bofill i Mates, tot propugnant una aristocràcia d'"especialistes", proclamava:

"La suprema direcció unipersonal representa l'harmonia final que combina totes les especialitats tècniques. Unitat de fi, complexitat equilibrada de funcions (...) L'aristocràcia política, composta d'especialistes, pot en moltes ocasions veure més lluny que els profans, gràcies a la seva peculiar ciència, al lloc eminent que ocupa, des del qual pot veure molt més extens el camp visual".⁸⁰

I entremig de cites de Torras i Bages i de Menéndez y Pelayo, amb la creença que sols la "Providència" era el garant d'un règim polític, concloïa el que hauria d'ésser fundador, el 1922, d'Acció Catalana -partit amb el que congeniaren la

(2ª Part, II, 4)

majoria dels antics noucentistes: "Amb el sistema que estudiem, queda anulada, per innecessària, l'opinió pública com a força de voluntat extraparlamentària". Els "partits polítics" eren, per a Bofill, senzillament "innecessaris" i "de fatals conseqüències"...⁸¹ Com faria més endavant D'Ors, també l'autor de La Muntanya d'Ametistes desitjava que aquell "senyal del temps" que era la conjunció del "nacionalisme" amb el "socialisme" s'arribés a imposar a la pràctica per tal de deslliurar Catalunya de l'"atomisme revolucionari".⁸² Al costat d'això, López-Picó admirava Maurras com el seu "mestre universal",⁸³ Jardí exhortava a "l'assalt de la Bastilla democràtica",⁸⁴ Rucabado sentenciava que "El liberalisme és la causa filosòfica de la immoralitat"⁸⁵ i Estelrich proposava seguir a Espanya el model de "descentralització" defensat per Charles Maurras i Charles Brun a França...⁸⁶

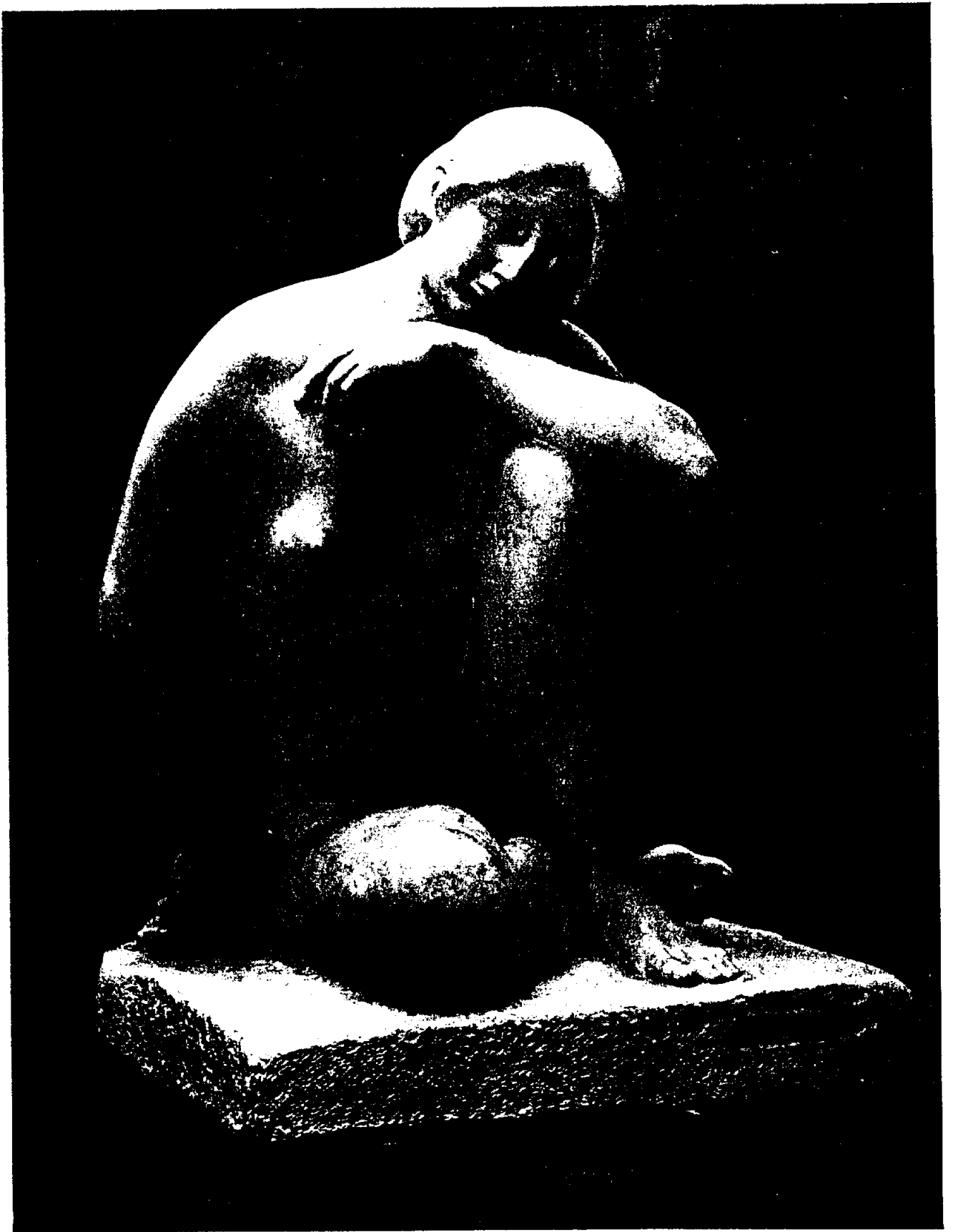
Es pot dir que en aquest lent transcórrer fins a la vora mateixa del feixisme, els noucentistes, o bona part d'ells, entre els quals cal comptar D'Ors primer de tots, seguien la mateixa direcció empresa per la classe social amb la qual s'establí des de ben aviat una relació de sosteniment recíproc. Ens referim a la que, sota les consignes de Cambó i de la Lliga Regionalista, creà, el 1917, les Juntes Militars de Defensa, sol·licità, així mateix, el 1923, la intervenció de l'exèrcit en el govern espanyol, i finançà -reiterant una vegada més el seu recurs històric a la força: recordem les fórmules Prim, Martínez Campos i Polavieja, al segle passat- els primers governs anticonsti-

(2ª Part, II, 4)

tucionals de composició igualment militar, en plena guerra civil espanyola. Els homes de la Lliga Regionalista serien els homes de la Dictadura,⁸⁷ de la mateixa manera que els del noucentisme més orsià, amb D'Ors com a capdavanter, serien, més tard, homes de la Falange Española.⁸⁸

Precisament aquell mateix any de 1917, que la burgesia catalanista animava la repressió militar contra el moviment obrer, Eugeni d'Ors pontificava, desmentint les seves tan aparents com esporàdiques vel·leïtats obreristes:

"A Catalunya, en els fets morals sobretot, es troba freqüentment aquestes capes d'ordre profund sota del fang espès de la posterior anarquia. I a estones penso que aquestes capes d'ordre profund mai les benefrem prou".⁸⁹

Josep Clarà. Repòs (1929). Marbre. Museu d'Art Modern de Barcelona.

Conclusions metodològiques

"He vist ombres i he cregut veure signes"

EUGENI D'ORS
Glossari, 1913

HA ESTAT propòsit d'aquesta recerca estudiar la producció teòrica noucentista des dels seus signes, i no des de les seves interpretacions ulteriors; i encara, davant d'aquells, volent sempre atendre els seus pressupòsits, escatint-ne el "pretext", més que els seus supòsits o arguments -llur "textualitat". Altrament, no hauriem sobrepassat el mer exercici escolàstic de literaturitzar uns texts a hores d'ara insignificants. La pretensió de posar a prova la pretesa cohesió d'un ideari i d'uns autors ha pogut més que l'impuls de deixar-los perviure en llur fins ara indiscutida consistència, des de la qual tota "lectura" és, indefectiblement, més abastadora i àdhuc amena.

Però ens ha semblat que aquesta darrera opció pecava, si més no, de lesa literatura, car la successió de lectures des d'aquesta posició aboca, com ja s'ha anat demostrant, a la pura il·legibilitat. El Noucentisme teòric sols és re·llegible en la mesura que hom prescindeix de la seva categoricitat original i del forçat tracte de discursivitat amb què posteriorment se l'ha anat petrificant. Hem volgut entrar, en una paraula, en

aquesta ja corporeïtat noucentista, per les seves fisures, i no des de la seva aureola escoliasta. L'hem intentat temporalitzar, primmirant abans el respecte històric que el canònic, sense amagar, per tant, la relativitat cultural -el risc de la gosadia- a què mena una aital consideració d'unes paraules que hem de saber ja, primer de tot, uns senyals del passat.

Per això, a les conclusions que hem arribat no hem volgut donar-les un sentit terminal, una caire "concloent", si val la redundància, sinó, fonamentalment, una significació metodològica. No ens ha importat tant la naturalesa i l'exhaustivitat dels resultats, com que la reflexió sobre els obtinguts aquí hagi creat un registre mínim per a analitzar de nou aquests i tots aquells altres que es puguin anar incorporant en estudis d'objecte coincident. Parlem, per tant, de conclusions únicament metodològiques, com aquelles que interessin més per la seva possibilitat generatriu de noves dades d'estudi que per la satisfacció copiosa o categòrica d'aquestes, irremissiblement condemnada, però, com tota definició cultural, a la caducitat. Aquelles conclusions són les següents:

[PRIMER] No es pot parlar d'una "filosofia noucentista".

L'articulat ideològic del Noucentisme no obeí ni derivà cap conceptualització filosòfica amb aquesta pretensió. No es pot parlar, en rigor, i tanmateix, del primat d'unes "idees filosòfiques" en l'ordre de la producció teòrica noucentista. Aquesta, si més no, dificultà el coneixement i assimilació dels debats filosòfics que aleshores es do-

naven a l'estranger, amb els quals a penes hi havia voluntat ni mitjans d'apropament.

[SEGON] El Noucentisme teòric es redueix pràcticament a l'obra teòrica d'Eugeni d'Ors. Sense que el seu exercici teòric pugui ésser considerat eminentment "filosòfic", l'obra de pensament d'Eugeni d'Ors dotà des del primer moment els continguts bàsics del Noucentisme teòric. La resta d'autors no tingué la volada i ni molt menys l'extensió teoritzant de D'Ors, els termes de la qual generalment hom es limitava a parafrasejar. Amb tot, cal reconèixer que tant en aquella època com després s'ha exagerat l'originalitat, consistència i pretesa transcendència del pensament orsià.

[TERCER] La bibliografia sobre el Noucentisme en general, i també particularment sobre els seus aspectes parcials, és encara insuficient. La majoria dels escassos treballs dedicats al Noucentisme es regeixen o bé per l'esperit apologètic o per l'ànim de censura imprecadòria, fenomen que ha condicionat alhora el desconeixement del seus factors condicionants i el seu escàs interès entre els estudiosos.

[QUART] Cal estudiar el Noucentisme teòric més enllà dels seus tòpics. Altrament, no fem més que transcriure insignificantment el seu propi discurs. "Arbitrarisme", "Clas- sicisme", "Civilisme", "Imperialisme", etc., no constitueixen els conceptes bàsics del discurs^s eig noucentista, sinó els termes retòrics amb què aquells relativament es manifesten com a metàfora.

[CINQUE] El Noucentisme, en la ideologia, no s'oposa al Modernisme. N'és la seva continuació. Hi ha, evidentment, importants factors de revisió generacional i, sobretot, un canvi, en els mitjans culturals i institucionals que comporten una rectificació estratègica en l'acció cultural, però els pressupòsits i els objectius d'un i altre són, malgrat les diferències de presentació, assimilables. La ideologia sencera no canvia: sols, visiblement, una de les seves regions, l'artística, qua canvia només formalment. El Noucentisme s'agrega al Modernisme i l'estabilitza, però no el reemplaça.

[SISE] El Noucentisme no és el reflex ideològic de la política de la Lliga Regionalista. Aquesta creença és històricament errònia i analíticament empobreïdora. Els teòrics del Noucentisme no eren els "intel·lectuals orgànics" de la Lliga, que ja tenia els seus. Entre els noucentistes n'hi havia una gran part que no s'assimilava conscientment amb aquell partit burgès, que els utilitzà com Franco, més tard, utilitzà en bloc l'Església, si és vàlida la comparació. El Noucentisme, en la literatura del seu promotor, ja figura, el 1904, en medis culturals que cap relació tenien amb la Lliga. Més tard, pogué actuar coincidentment amb ella -fins a un determinat moment, però-, mes no en funció d'ella. El reduccionisme sociològic ha vulnerat igualment la comprensió de l'exercici noucentista quasi tant -és, de totes maneres, més intel·ligent- com l'anecdotesme o l'hagiografia predominants.

[SETE] El Noucentisme era, en el fons, antiburgès. No sols no es devia a l'estratègia de la Lliga Regionalista

ni hi coincidia sempre, sinó que es projectà tothora com un moviment antiburgès, advers a la industrialització i al mercantilisme, tant com a l'individualisme i l'hedonisme dels seus protagonistes. L'aristocratització noucentista prescindi igualment de les masses populars i de les oligarquies econòmiques. L'educació noucentista es projectà vers una mesocràcia inexistent, a la que pretenien edificar amb els senyals nostàlgics, aristocratitzants, d'una petita burgesia inadaptada ara a les mutacions de la societat industrial (rentistes, petits propietaris, artesans, botiguers,...). El pessimisme tràgic de la minoria noucentista, malgrat que acabi posant-se de costat -un cop finida ja la vigència del Noucentisme com a ideologia-, dels burgesos monopolistes, coincidí amb el radicalisme petitburgès que donà origen al feixisme europeu. I si per una raó principal el "progressisme" noucentista no tingué gaire durada i, sobretot, incardinació social, fou perquè no existien en el país -a diferència d'Itàlia, Alemanya o França- les classes mitjanes a les que utòpicament s'adreçava.

[VUIRE] Entre els noucentistes hi havia diferents famílies ideològiques. Cal només tenir en compte L'Almanac del Noucentistes; o la reacció suscitada, uns anys després, per l'esclat de la guerra mundial o per la revolució russa. La coexistència d'actituds polítiques i estètico-culturals també de signe divers, per sota, és clar, de tot allò que estratègicament les unia, dona al Noucentisme, esguardat en bloc, l'ambivalència de quelcom que es manifesta en un primer moment com reactiu i prospectiu alhora, fatalista i voluntarista a l'ensem, tradicionalista i renovador con-

juntament. El purament polític i el purament cultural, així com el merament corporatiu i l'esquepament intel·lectual es conjuminaven alhora, en un ideari general, però no menys eclèctic, on la dimensió utòpica s'entrecreuava amb la nostàlgia de les antigüalles.

[NOVE] El terme "Noucentisme" no revesteix l'equivocitat de la paraula "Modernisme". Sovint es parla de "Modernisme" amb usos o significats diferents, provocat sens dubte per la imprecisió de l'objecte referit, sobre el que ni la crítica ni la historiografia han arribat a una conformació plausible. Així, pot significar des de la regeneració fins a la decadència. El mot i el concepte de Noucentisme ténen, en canvi, la univocitat suficient per a que se sàpiga ordinàriament de què hom parla quan s'utilitzen i qualsevulga predicació pugui ésser contrastada més fefaentment. Malgrat, però, aquesta unidimensionalitat, no hem d'oblidar que la fórmula "noucentista" és "categoria de categories" i que, en aquest sentit, és tant polisèmica com la de "modernista".

[DESE] Com a fenomen històric, el Noucentisme no és extrapolable a la modernitat. Intentar revalidar una categoria cultural inherentment lligada a un moment històric determinat seria una gesta tan anacrònica com inexpressiva. El Noucentisme no pot ésser ja per a nosaltres una categoria normativa, sinó un concepte històric.

:: :: ::

"... DIUEN QUE en tot bloc marmori dorm una perfecta estàtua, i que - l'única dificultat està a treure-la enfora. Podriem afirmar també, tal vegada: 'En tot poble dorm una civilització completa: és qüestió de fer-la sortir'."

EUGENI D'ORS, Glossari, 1909

Notes

Introducció: Un assaig de limitació del Noucentisme

1. "Invocació". Cnya., abril 1904, p. 75.
2. Eugeni d'Ors, "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", Cña., 170: 3, 1911.
3. D'Ors, El secreto de la filosofía (Barcelona, 1947).
4. Id., O.C.C., pp. 144-145.
5. Op. cit., la glossa "Sobre la dignitat de l'ofici de periodista", pp. 59-62.
6. Op. cit., p. 60.
7. Ibíd., p. 911.
8. Ibíd., p. 780.
9. Ibíd., p. 62.
10. Ibíd., p. 650.
11. Ibíd., p. 673.
12. Ibíd., p. 674.
13. Ibíd., p. 826.
14. Ibíd., p. 1015.
15. Ibíd., p. 1016.
16. D'Ors, "Principis d'escenografia", La Veu C., 3.VII.1912.
17. Id., O.C.C., p. 912.
18. Ibíd., pp. 21-22.
19. Ibíd., la glossa "Elogi dels mots", pp. 893-894.
20. D'Ors, "Las palabras imperiales", La Cat., 20: 101, 1908.

21. Id., Glossari 1914 (Barcelona, 1915), p. 383.
22. Id., O.C.C., pp. 502-504.
23. Ibid., p. 937.
24. Ibid., p. 1235.
25. D'Ors, Glossari 1911 (Barcelona, 1918), pp. 5-6.
26. Id., "No la llegeixi qui no sigui geòmetra", La Veu C., 5.V.1917.
27. Id., "Quelques pages du 'Glossari'", Els Amics d'Europa, febrer 1918.
28. Id., O.C.C., p. 981.
29. Ibid., p. 1544.
30. D'Ors, Glossari 1916 (Barcelona, 1918), p. 62.
31. Id., O.C.C., p. 56
32. Ibid., p. 421.
33. D'Ors, "A Ramon Llull", La Veu C., 30.VI.1915.
34. Ibid., loc. cit.
35. D'Ors, Glossari 1914, op. cit., pp. 94-95.
36. Id., "Aloysius Bertrand", La Veu C., 23.IV.1918.
Al final de la seva antologia La muerte de Isidro Nonell (Madrid, 1905), s'anuncia ja una traducció (no reeixida) del Gaspard a càrrec d'Eugeni d'Ors.
37. L'historiador Udo Rukser, Nietzsche in der Hispania (Berna, 1962), p. 287, troba correspost en el Glos. l'estil aforístic de Nietzsche. Em sembla una precisió difícilment demostrable.
38. Jaume Brossa, "L'esperit universalista", El Pobl., 11.XII.1907.

(Introd.)

39. Raimon Casellas, "Pròleg", dins E. d'Ors, Glossari 1906 (Barcelona, 1907), p. 14.
40. Ibid., p. 11.
41. Ibid., p. 9.
42. Ibid., p. 11.
43. Ibid., p. 12.
44. Joaquim Folch i Torres, "A propòsit de l'Almanac", La Veu C., 23.II.1911.
45. "Preàmbul a l'edició del 'Glossari' de Xènius", La Veu C., 5.II.1914.
46. "Edició Completa", La Veu C., 4.I.1915.
47. Carles Riba, "Les Planetes del Verdum", La Veu C., 5.X.1918.
48. Id., "Entre dos diletantismes", O.C., II (Barcelona, 1967), p. 302.
49. Vid., s/t, dins E. d'Ors, Filosofia del hombre que trabaja y que juega (Barcelona, 1914), p. 171.
50. Martí Casanovas, "Els escultors d'ara. Enric Casanovas", La Rev., 1: 15, 1915.
51. Id., "Notes per a una revisió crítica", La Rev., 27: 13, 1916.
52. Rafael Campalans, "Pròleg", dins E. d'Ors, Glosses de la Vaga de 1919 (Barcelona, 1919), p. 1
53. Joaquim Folguera, "Eugeni d'Ors", Les noves valors de la poesia catalana (Barcelona, 1976), p. 47.
54. Ibid., loc. cit. .
55. Ibid., pp. 49-50.

(Introd.)

56. Josep Mª Capdevila, Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina (1906-1920) (Barcelona, 1965), p. 28.
57. Ibíd., p. 80
58. Josep Pla, "Eugeni d'Ors", Homenots. Primera Sèrie (Barcelona, 1969). p. 286.
59. Ibíd., loc cit. .
60. Ibíd., p. 285.
61. Norbert Bilbeny, "Cinc glosses d'Eugeni d'Ors. Una revisió amb motiu del centenari", Serra d'Or, 261: 17, 1981.
62. Josep Pla, op. cit., pp. 291-292:
63. Maurici Serrahima, "Sobre el Noucentisme", Serra d'Or, 8: 8, 1964.
64. Joan Fuster, Literatura catalana contemporània (Barcelona, 1972). p. 151.
65. Ibíd., p. 156.
66. Vid., p. ex., E. d'Ors, "Visquen les oposicions!", El Poble C., 24.III, 1906, p. 1
67. Vid., O.C.C., pp. 75-77.
68. Ibíd., pp. 593-594.
69. Ibíd., pp. 652-653.
70. Ibíd., pp. 1480-1481. Hom pot trobar una definició pòstuma del Noucentisme en el llibre del mateix autor Gnòmica (Madrid, 1941).
71. E. d'Ors, Glossari 1914, op. cit., p. 204.
72. E. d'Ors, "La cara del segle", Quad., 4: 300, 1917.

73. Posteriorment al nostre Noucentisme, els italians Bucci i Bontempelli llençaren, entre el 1922 i el 1930, l'ideari cultural-estètic del "Novescentisme", entorn la revista 900. No es coneixen relacions mútues d'influència.
74. Josep Vicenç Foix, Catalans de 1918 (Barcelona, 1965), p. 31.
75. Josep Pla, "Eugeni d'Ors", Homenots. Primera Sèrie, op. cit., p. 289.
76. Ibid., p. 297.
77. Ibid., p. 299.
78. Maurici Serrahima, "Sobre el Noucentisme", op. cit. p. 9.
79. Ibid., p. 7.
80. Ibid., loc. cit. .
81. Eduard Valentí, El primer modernismo literario catalán y sus fundamentos ideològics (Barcelona, 1973), p. 25.
82. Ibid., p. 167.
83. Ibid., pp. 298-299.
84. Alexandre Cirici, L'Art català contemporani (Barcelona, 1971), p. 15.
85. Ibid., p. 37.
86. Enric Jardí, "Eugeni d'Ors", Diccionari de la literatura catalana (Barcelona, 1979), p. 525.
87. Albert Manent, "Noucentisme", Diccionari de la literatura catalana, op. cit., p. 504.
88. Francesc Pontbona, La crisi del modernisme artístic (Barcelona, 1975), p. 200.

89. Joan Fuster, Literatura ^(catalana) contemporània, op. cit., p. 154.
90. Josep Mª Castellet i Joaquim Molas, "Assaig d'interpretació històrica", Poesia catalana del segle XX (Barcelona, 1963), pp. 16-17.
91. Joan-Lluís Marfany, Aspectes del Modernisme (Barcelona, 1979). p. 33.
92. Id., "Reflexions sobre Modernisme i Noucentisme", Els Marges, 1: 57, 1973.
93. Ibid., loc. cit. .
94. Jordi Castellanos, Guia de Literatura Catalana Contemporània (Barcelona, 1973), p. 63.
95. Id., "Eugeni d'Ors: estratègia política i cultura", Avui, 4.XI.1979, p. 17.
96. Id., "Modernisme i Noucentisme", L'Avenc, 25: 32, 1980.
97. Alan Yates, Una generació sense novel·la? (Barcelona, 1975), p. 10.
98. Josep Murgades, "Assaig de revisió del Noucentisme", Els Marges, 7: 40, 1976.
99. Ibid., p. 41.
100. Ibid., p. 50.
101. J. Murgades, "Joan Fuster: Contra el Noucentisme", Els Marges, 14: 117, 1979.
102. Id., "Noucentisme", Ictineu. Diccionari de les ciències socials als Països Catalans (Barcelona, 1979), p. 345.
103. Jordi Casassas, Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política (Barcelona, 1980), p. 62.

104. Ibid., p. 79.
105. Ibid., p. 71.
106. Ibid., p. 79.
107. Vid. "Assaig d'interp etació històrica", op.cit., p. 15.
108. El primer modernismo literario.., op.cit., p. 17.
109. L'Art català contemporani, op. cit., p. 37.
110. Albert Manent, Josep Carner i el Noucentisme (Barcelona, 1969), p. 63.
111. "Modernisme i Noucentisme", op. cit., p. 36.
112. "Reflexions sobre Modernisme...", op. cit., p. 57.
113. Una generació sense novel.la, op. cit., p. 16.
114. "Assaig de revisió...", op. cit., p. 40.
115. Jaume Bofill i Mates,..., op. cit., p. 75.
116. Antoni Rovira i Virgili, El corrents ideològics de la Renaixença Catalana (Barcelona, 1966), p.91.
117. Enric Jardí, El Noucentisme (Barcelona, 1980), p. 17.
118. Literatura catalana contemporània, op. cit., p. 149.
119. "Cinco minutos de silencio", Nuevo Glossario (1920-1943), vol. I (Madrid, 1947), p. 136. El text original és de 1924.
120. Josep Pijoan, "Les obres de cultura i la Diputació", La Veu C., 23.X.1909.
121. E. d'Ors, "Del respecte", Glossari 1911, op. cit., pp. 39-40.

(Introd.)

122. Ibid., p. 40.
123. E. d'Ors, "L' 'Almanac dels Noucentistes' "; Glossari 1911, op. cit., p. 47.
124. Id., "Definició autèntica", La Veu C., 23.X.1911.
125. Id., "Un artista", La Veu C., 2.IV.1912.
126. Id., "In omnibus charitas", Glossari 1916, op. cit., p. 26.
127. Pere Coromines, "Xènies abans d'una representació de 'Fructidor'", O.C. (Barcelona, 1972), p. 1529.
128. Josep Carner, "L'èxit i la immortalitat", Cnya., 342: 323, 1914.
129. Joaquim Folch i Torres, "Cap d'any", La Veu C., 1.I.1914.
130. Estanislau Duran i Reynals, "La generació dels nostres pares", Cnya., 325: 55, 1914.
131. J.-Ll. Marfany, "Reflexions sobre Modernisme...", op. cit., p. 57.
132. A. Cirici, L'Art català contemporani, op. cit., pp. 35-36.
133. J. Fuster, Literatura..., op. cit., pp. 149-150 i 196-197.
134. Guillem Díaz-Plaja, Modernismo frente a Noventa y ocho (Madrid, 1951), p. 117.
135. L'ús del mètode generacional encara es deu a l'influx exercit per Ortega y Gasset, que ho recollí de les escoles vitalistes de l'època, i, entre no-saltres, per Jaume Vicens i Vives, a partir del seu -d'altra banda força interessant per a comprendre l'objecte d'aquest estudi- Industrials i polítics del segle XIX (Barcelona, 1961).

136. José Ortega y Gasset, En torno a Galileo, O.C. (Madrid, 1964), p. 38.
137. Es el cas dels Oller, Sardà, Yxart, Mestres, Matheu, Perès, Massó i Torrents, etc., contra els patriarques de la Renaixença: Milà i Fontanals, Rubió i Ors, Balaguer,... Vid. E. Valentí, El primer modernismo... (op. cit.), pp. 152-159.
138. A. Rovira i Virgili, Els corrents ideològics..., op. cit., p. 91.
139. J. Folch i Torres, "A propòsit de l'Almanac", op. cit. .
140. E. d'Ors, O.C.C., p. 1394.
141. Ciutat, "Llibre de Nadal-Reis" (Terrassa, 1910).
142. Joaquim Horta, ed. (Barcelona, 1911).
143. Vid. la crònica d'aquest homenatge a La Veu C., 2.III.1911, p.4.
144. E. d'Ors, "El que vol dir el pròxim dinar dels noucentistes", La Veu de C., 1.III.1911.
145. Ibid., loc. cit..
146. Joan Maragall, "Impresión de la Exposición Sunyer". Museum, 7: 251-259, 1911.
147. Cña., 170-171 (extra), 1911.
148. Vid. els extractes signats que aparegueren al setmanari Ciutat, a partir del seu nº 15 (1911).
149. Vid. la publicació de les conferències en la Revista anyal del C.A.D.C.I., 1911.
150. Vid. les respectives transcripcions o resums de les múltiples sessions, a La Veu C. d'aquests anys.

151. La bibliografia sobre l'obra cultural de Prat de la Riba com a president de la MC té ja una certa dimensió. Els aspectes institucionals-culturals de la MC són ben recollits als treballs: J.M. Ainaud de Lasarte, E. Jardí, Prat de la Riba, home de govern (Barcelona, 1973); Joaquim de Camps i Arboix, La Mancomunitat de Catalunya (Barcelona, 1968), i la col.laboració de diversos autors en el volum "La Mancomunitat de Catalunya", L'Avenc, 3, 1977.
152. E. d'Ors, "Els nous", La Veu C., 10.XI.1913.
153. Ibid.
154. A. Cirici, L'Art català contemporani, op. cit., p. 36.
155. J. Casassas, Jaume Bofill i Mates..., op. cit., p. 157.
156. F. Fontbona, La crisi del modernisme..., op. cit., p. 201.
157. J. Murgades, "Assaig de revisió...", op. cit., p. 41.
158. Jaume Bofill i Mates, Prat de la Riba i la cultura catalana (text del 1910; ed. pòstuma, Barcelona, 1979), p. 34.
159. Vid. la ressenya periodística a La Veu C., 29.VII. 1915.
160. Vid. l'"Index" d'aquest Glos. a La Veu C., 29.VI. 1918.
161. E. d'Ors, "Un Mir en l'Exposició", La Veu C., 18.VI. 1919.
162. L'anomenada "defenestració" d'Eugeni d'Ors ha fet córrer molta tinta. No és propi d'aquest treball referir-la en detall ni estudiar-la: es tractà

(Introd.)

d'un altercat personal entre alts funcionaris de la MC d'ideologia divergent. El "buit" de Prat de la Riba i la greu crisi ideològica i social del moment es deixaven fer notar de forma coincident. El resultat d'aquella destitució fou que D'Ors, el 9.I.1920, publicà la seva darrera glossa al diari de la Lliga, que extrems el seu radicalisme para-sindicalista i, finalment, s'instal·lés a Madrid, el 1923, i escriuís en castellà. L'Ors advers al nacionalisme català començaria a manifestar-se ja en la seva secció "Las obras y los días", al diari barceloní Las Noticias, empresa entre 1920 i 1922. Una mostra de la reacció catalana pot ésser la nota "'Xènius' a Valladolid", La Veu C., 8.VI.1920. D'altra banda, per a resseguir l'"afer" D'Ors, vid. les ressenyes, a La Veu C., dels dies 15, 16 i 17 de gener, i 3 de febrer del 1920. La resposta de D'Ors és a "Yo acuso", El Diluvio, 12.I.1920.

163. J. Molas, "El Modernisme i les seves tensions", Serra d'Or, 135: 52, 1970.
164. Josep Murgades, "Joan Fuster: Contra el Noucentisme", op. cit., p. 117.

Primera Part: I. La poètica "classicista"

1. Aspectes morfològics: la "Forma viva"

1. A. Yates, Una generació sense novel·la? op. cit., p. 116.
2. Les doctrines alomarianes del "Verb", dins la seva campanya per la "idiomatització", en tantes ocasions coincidents amb el Noucentisme, però al marge d'aquest, poden veure's delimitades al seu El Futurisme i altres assaigs (Barcelona, 1970), pp. 20-21, 79 i 107. (Edició pòstuma de texts del 1904-1906).

3. Josep Torras i Bages, La Tradició Catalana, O.C., IV (Barcelona, 1913), p. 55.
4. Emp., 9: 88-91; 10: 122-125; 12: 202-206, 1908.
5. Ibid., 9, p. 90.
6. Ibid., 12, p. 206.
7. "Linneu", La Veu C., 30.V.1918.
8. O.C.C., p. 605.
9. E. d'Ors, "El renovamiento...", op. cit., p. 3.
10. Ibid., p. 5.
11. Per a més texts d'orsians sobre la "normalització" de l'ús del català, vid.: "Reportatge de Xènius", El Pobl., 6.V.1905; "El Diccionari del Prof. Vogel", La Veu C., 8.I.1912; "Cuitem", La Veu C., 17.I.1912; especialment aquest darrer.
12. E. d'Ors, "Sobre una nova i rara manera d'escriure el català", Revista Escolar Catalana, 2: 5, 1913.
13. Id., O.C.C., p. 317.
14. Ibid., p. 647.
15. Ibid., p. 995.
16. Vid.: E. d'Ors, "La qüestió ortogràfica", La Veu C., 4.VIII.1911; Joan Maragall, "Dialectes i literatura", Emp., 7: 4, 1908 (text de la Ponència lègida en el Congrés Internacional de la Llengua Catalana).
17. E. d'Ors, "La Victòria de la Paraula sobre la Mort", El Pobl., 7.IV.1912.
18. Per la concepció del "ritme diví" en la "Paraula Viva", vid. J. Maragall, "Elogi de la Paraula",

O.C., I (Barcelona, 1970), pp. 664-665. Segons la correspondència escrita de D'Ors a Maragall, el primer va tenir durant força temps el projecte d'editar, per a una nova col·lecció de texts filosòfics dirigida per ell, l'Elogi de la Paraula i l'Elogi de la Poesia maragallians, en un sol volum que es titolaria Els elogis. El projecte no reeixí, però segons el testimoni dels corresponents en faltà ben poc.

19. J. Maragall, O.C., I, op. cit., p. 959.
20. J. Bofill, Prat de la Riba i la cultura catalana, op. cit., p. 112.
21. Ibid., p. 115.
22. Sobre els conceptes esmentats en Prat de la Riba, vid. els seus articles i parlaments recollits a Per la llengua catalana (Barcelona, 1918), Articles (Barcelona, 1934) i Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura, ed. a cura de J. Rubió i d'al. (Barcelona, 1974), pp. 23-151. Vid. alhora l'obra fonamental de Prat La Nacionalitat Catalana (Barcelona, 1978), cap. VI, VII i Apèndix (ed. original del 1906).
23. Vid. aquests aspectes de la poètica noucentista en: J. Murgades, "Assaig de revisió...", op. cit., pp. 50-53; i Jaume Tur, Maragall i Goethe. Les traduccions del Faust (Barcelona, 1974). pp. 40 i ss.
24. Vid. la traducció al català, per M. de Montoliu, del curs "Positivisme i idealisme en la ciència del llenguatge", dictat per Karl Vossler a les dependències de la MC, Quad., des del n° 1 del 1915 fins al 5 del 1917. Vid. també Martí Casanovas, "L'idealisme en la ciència del llenguatge", Quad., 3: 280-295, 1916.
25. E. d'Ors, "Michel Breal", La Veu C., 27.XI.1915.
26. J.G. Fichte, Discursos a la nació alemana, trad. A.J. Martín (Madrid, 1968), p. 95.

27. J.W. Goethe, Italianische Reise, Werke, XXVII (Stuttgart, 1907), p. 5.
28. J.Maragall, O.C., I, op. cit., p . 674.
29. Miquel Costa i Llobera, "La forma poètica", O.C. (Barcelona, 1947), pp. 437 i ss. (El text de la conferència fou reproduït ja a la revista pre-noucentista Art Jove, 15: 1-8, 1906).
30. Ibid., p. 441.
31. Ibid., p. 440.
32. Oscar Wilde, El crític como artista (Madrid, 1968), p. 150.
33. Joaquim Torres-García, Escrips sobre art (Barcelona, 1980), p. 70.
34. E. d'Ors, "Los salones de primavera en París", La lectura, vol. II: 265, 1906.
35. Id., O.C.C., p. 341.
36. Id., La Ben Plantada (Barcelona, 1980), p. 122.
37. Id., "Litúrgia", La Veu C., 13.VII.1915.
38. J. Torres-García, "De Arte", Oña., 213: 696, 1911.
39. Id., "Notes d'Art", La Veu C., 26.IX.1912.
40. Joaquim Folch i Torres, "La llei de les formes", Cnva., 284: 148-149, 1913.
41. Josep Aragay, La pintura catalana (Barcelona, 1916), p. 27, i "En Francesc Galí com a mestre", Vell i Nou, 1: 6, 1915.
42. Martí Casanovas, "La línia viva", La Rev., 23: 13, 1916. Vid. també "Classicisme, novoclassicisme", La Rev., 30: 25, 1917.

43. E. d'Ors, "Per a epíleg a uns articles d'en Gabriel Alomar", Gya., 7: 309, 1903.
44. Id., Gaz., El Pobl., 6: 3, 1904.
45. Id., O.C.C., p. 334.
46. Ibid., p. 696.
47. E. d'Ors, Glossari 1911, op. cit., p. 19.
48. Id., "Dels matissos de sentiment", La Veu C., 10.IV.1911.
49. Id., "L'ensenyança i els ulls", La Veu C., 26. IX.1913.
50. Id., "Luter", La Veu C., 19.VI.1918.
51. Id., "Del cubisme", La Veu C., 9.X.1911.
52. J. Torres-García, "Notes sobre Art", La Veu C., 11.IV.1912.
53. Ibid., loc. cit. .
54. J. Torres-García, "Darius de Regoyos", La Veu C., XI.1913. Per a més informació de la seva teoria idealista de la forma, vid., del mateix autor, Escrits sobre art, op. cit., pp. 44-52 (texts del 1912).
55. J. Folch i Torres, "La llei de les formes" op. cit., nº 286, p. 188. Vid. també, del mateix autor, "Elogi de l'ofici", Gya., 351: 466-467, 1914.
56. Martí Casanovas, "L'expressió i l'harmonia dins del procés del treball", Quad., 2: 138, 1917.
57. Feliu Elies, "L'Estil", Vell i Nou, 92: 210, 1919.
58. Jeroni Zanné, "Quelcom de poètica", Assaigs estètics (Barcelona, 1905), p. 11.

59. J. Maragall, O.C., I, op. cit., p. 669.
60. Ibid., pp. 1083-1082.
61. Miquel Utrillo, "Forma", Forma, 1: 8, 1904.
62. Raimon Casellas, "Gazeta de Belles Arts", La Veu C., 28.I.1904.
63. Vid., per a un estudi d'aquestes qüestions teòriques, Miquel Batllori, La trajectòria estètica de Miquel Costa i Llobera (Barcelona, 1955), pp.43-51.
64. Conferència donada a l'Ateneu de Barcelona el 28. V.1904, reproduïda a les seves O.C., op. cit., p. 442.
65. Vid. Enric Jardí, Història del Cercle Artístic de Sant Lluc (Barcelona, 1976).
66. Josep Torras i Bages, "Llei de l'Art", O.C., VI, op. cit., p. 136.
67. Manuel Milà i Fontanals, Principios generales de teoria estètica-literaria, O.C., I (Barcelona, 1896), pp. 128 i ss.
68. Friedrich Schiller, La educación estética del hombre, trad. M. García Morente (Madrid, 1968).
69. Vid. Norbert Bilbeny, "Alemanya i el Noucentisme: a propòsit de Fichte", Els Marges (en premsa).
70. "Ningú vol comprendre que la suprema i única operació de la naturalesa i l'art és la forma i, dins la forma, la seva especificació, de manera que arribi a ésser, sigui i romangui essent quelcom particular i significatiu", escriu Goethe al seu amic Zelter el 30.X.1808 (Sämtliche Werke, XX, p.192, Stuttgart, 1907).
71. Friedrich Nietzsche, Nachlass, Werke, XIV, ed. Förster, Leipzig, 1957, p. 818.

72. Vid., "Form und Wirkung", dins l'esmentat, en el text, Das Problem der Form in der bildenden Kunst (Strassburg, 1905), pp. 29 i ss., capítol en el que Von Hildebrand desenvolupa la seva teoria formalista de l'escultura -centrada en la "Wirkungsform".
73. Alexandre Hirici, "Alexandre de Riquer, capdavanter de correnties", dins J.M. de Riquer, Alexandre de Riquer. L'home. L'artista. El poeta. (Barcelona, 1978), p. 74.
74. E. d'Ors, "Los salones de primavera...", op. cit., pp. 260-261.
75. Id., "El notable escultor catalán Josep Clarà y algunas de sus principales obras", La Cat., 168: 819, 1910.
76. Id., "Aquells paisatges", La Veü C., 5.II.1912.
77. Id., Glossari 1911, op. cit., pp. 46-47.
78. Id., "Exit", La Veü C., 27.III.1911.
79. Id., "La lluita per la simplicitat", La Veü C., 20.XI.1912.
80. Id., "L'eliminació de les falses elegàncies", La Veü C., 22.XI.1912.
81. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 164.
82. Id., Glossari 1916, op. cit., p. 44.
83. Id., "Epigrames del diner fresc", La Veü C., 18. III.1919.
84. Id., "Capítol dels perfums", "La Veü C., 18. III.1912. Vid. també "De la claretat", La Veü C., 13.VII.1912.
85. Feliu Elies, "La ciutat lleja", El Pobl., 3, 18, 24 i 31.X.1910.

86. Miquel Utrillo, "Tres companys nous", Pèl & Ploma, 78: 38, 1901; "Joaquim Torres-García, decorador", ibíd., pp. 41-42.
87. Joan Maragall, "Presentació", O.C., I, op. cit. p. 830.
88. Id., "El drama musical de Mozart", ibíd., p. 799.
89. Vid., p. ex., "Ofici Espiritual de l'Art", O.C., VI, op. cit., pp. 182-183.
90. William Morris, Neuvelles de nulle part, trad. P. La Chesnais (Paris, 1902), p. 189.
91. Maurice Barrès, La jardin de Bérénice (Paris, 1891), p. 285.
92. Joaquim Torres-García, "La nostra ordenació i el nostre camí", Emp., 4: 188-190, 1907.
93. E. d'Ors, O.C.C., p. 1520.
94. Joaquim Folch i Torres, s/t, La Veu C., 5.X.1911.
95. E. d'Ors, "D'una carta", La Veu C., 12.XII.1913.
96. Joaquim Torres-García, "Notes sobre art", La Rev., 9: 6-7, 1915.
97. Martí Casanovas, "Josep Obiols", La Rev., 34: 105, 1917.
98. Josep Ferrater i Mora, "La Mesura", Les formes de la vida catalana i altres assaigs (Barcelona, 1980) (1^a ed., 1944), pp. 69 i ss.. La "continuitat", el "seny", la "mesura" i la "ironia" són, segons Ferrater, els trets irreductibles de la idiosincràsia catalana. Aquesta era exactament la visió orsiana d'aquest particular, de la qual, àdhuc la nomenclatura, Ferrater n'extreu l'ideari.
99. Vid. el subtil treball d'Agnes Heller El hombre del Renacimiento, trad. J.F. Ivars (Barcelona, 1980), pp. 253 i ss.

100. Id., O.C.C., p. 1387.
101. Id., La Ben Plantada, op. cit., p. 139.
102. Ibid., pp. 51-52.
103. E. d'Ors, "Com si encara fós Quaresma (X)", La Veu C., 7.V.1911.
104. Vid. la ^acontraposició d'orsiana entre el sentit "apol·lini" de la seva La Ben Plantada, encarnació de l'"harmonia", i el signe "dionisiac" d'El sentimiento trágico de la vida, d'Unamuno, que "es compon d'impuls, sobresalt, ubriaguesa, passió, inspiració trágica", Glossari 1914, op. cit., pp. 185-186.
105. Jaume Bofill i Mates, "Notes preliminars a 'La Muntanya d'Ametistes'", Emp., 16: 106, 1908.
106. M. Casanovas, "De doctrina estètica (IV)", Gnya., 346: 393, 1914.
107. Francesc Pujols, Recull d'articles (Barcelona, 1921), p. 143.
108. Josep Torras i Bages, "Del Verb artístic", O.C., VI (op. cit.), p. 89.
109. Id., "Llei de l'Art", ibid., p. 137.
110. Poètica d'Aristòtil, trad. I. Casanovas, Emp., 3-6: 148-297, 1907.
111. Ignasi Casanovas, "L'harmonia en l'Art", Emp., 5: 257, 1907.
112. Ibid., p. 259.
113. Ibid., p. 257.
114. Josep Mª Capdevila, "El concepte de creació en l'obra artística", Anuari de la Societat Catalana de Filosofia (Barcelona, 1924), pp. 305-314.

115. Manuel Milà i Fontanals, Principios generales...,
op. cit., p. 24.
116. Vid., Ch. Lalo, Notions d'esthétique (Paris, 1925),
pp. 56-65.
117. E. d'Ors, O.C.C., p. 111.
118. Ibid., p. 949.
119. Ibid., p. 1386.
120. E. d'Ors, La Ben Pl., op. cit., pp. 30-34.
121. Id., "A en Jordi Clarà", La Veu C., 26.VI.1911.
122. Id., "Enric Casanovas, noucentista", La Veu C.,
30.X.1911.
123. Id., "El somni de les escultures", La Veu C., 7.
XI.1911.
124. Id., "Les estàtues i la ciutat", La Veu C., 22.
XI.1911.
125. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 165.
126. Id., "Weltgeist zu Pferde", Quad., 4: 238, 1918.
127. Id., "Vernissatge", La Veu C., 29.VI.1919.
128. J. Folch i Torres, "José Clará y sus obras", La
Cat., 168: 817-818, 1910; "Les escultures de Jo-
sep Clarà", La Veu C., 11.V.1911.
129. Josep Lleonart, "Renunciament i mort", Cnya.,
337-344: 1914.
130. Alexandre Plana, "Esteve Monegal, escultor", Cnya.,
346: 390-391, 1914.
131. Josep Pla, Enric Casanovas (Barcelona, 1920).

132. Josep Llorens i Artigas, "El nu en l'escultura de Pau Gargallo", La MÀ Trencada, 4: 55-56, 1924.
133. Josep Mª de Sagarra, "Enric Casanovas", La MÀ Trencada, 1: 1, 1924.
134. Martí Casanovas, "Enric Casanovas. L'Escola d'Escultura Catalana", Cnya., 328: 103-104, 1914. Vid. també: "L'escultura catalana (I)", La Rev., 7: 10-11, 1916.
135. Id., "Els escultors d'ara. Enric Casanovas", La Rev., 1: 15, 1915.
136. Id., "Els escultors d'ara. Josep Clarà", La Rev., 4: 15, 1915.
137. Ibid., p. 16.
138. Id., "Els escultors d'ara. Esteve Monegal", La Rev., 3: 12, 1915.
139. Id., "L'escultura catalana (II)", La Rev., 8: 10, 1916.
140. Joan Maragall, O.C., I, op. cit., p. 188.
141. Josep Torras i Bages, O.C., VI, op. cit., pp. 16-17.
142. F. Schiller, La educación estética..., op. cit., Carta XXII. D'altra banda, la descripció d'una estàtua de Juno, a la Carta XV, és absolutament antològica en l'apreciació romàntica de l'art clàssic.
143. E. d'Ors, Glossari 1916, op. cit., p. 137.
144. Id., "El Giorgione", La Veu C., 22.IV.1918.
145. Joaquim Torres-García, "La nostra ordenació...", op. cit., p. 191.
146. Id., Escrits sobre art (Barcelona, 1980), pp. 53-61.

147. Id., "L'evolució de la pintura a Catalunya en el darrer quart de segle (I)", La Rev., 15.VIII.1916.
148. Joaquim Folch i Torres, "La crisi de la pintura francesa", La Veu C., 5.X.1911.
149. Martí Casanovas, "Valors", Gnva., 324: 35, 1914.
150. Id., "Comentaris del moment", Gnva., 327: 86, 1914. Martí Casanovas, com Rafael Benet i Josep Obiols, pintors, va ésser col.laborador de Joaquim Torres-García en la seva Escola de Decoració, a partir de 1913.
151. Per a la relació entre el funcionalisme artístic de les "handicrafts" i el pensament historicista en William Morris, vid.: Lily Litvak, A Dream of Archadia (Texas, 1975), pp. 14-15. Per a l'ornamentalisme victorià, en general, vid.: Julian Barnard, The Decorative Tradition (Londres, 1973).
152. O. Wilde, El crític como artista, op. cit., p.148. Influit alhora per Gautier, l'esteticisme wildià, com el de D'Ors, no escindia però l'art de la vida en general, ni la bellesa de la utilitat, com feren els esteticistes francesos (Ibid., pp. 147 i ss.).
153. G.C. Argan, "El revival", El pasado en el presente. El revival en las artes plásticas, la arquitectura, el cine y el teatro (Barcelona, 1977), p. 21.
154. E. d'Ors, "El record del Jardí", La Veu C., 6.VII. 1911.
155. Id., Glos., La Veu C., 8.XI.1915.
156. L. Litvak, Erotismo fin de siglo (Barcelona, 1979), pp.9 i ss.
157. Vid. la transcripció de la conferència inaugural, donada a l'Ateneu Barcelonès, a La Veu C., 21.III. 1914.
158. J. Folch i Torres, "Els bells jardins a'Itàlia",

La Veu C., 26.III.1914, "Sobre l'Art del Jardí",
La Veu C., 11.X.1915, "L'Art del Jardí Modern",
La Veu C., 18.X.1915, i "Els jardins hispano-àr-
bics i sa influència a Catalunya", La Veu C., 6.
XII.1915. Folch semblava seguir els tractats de
Corpechot -de qui traduí, en part, Les jardins
de l'Intelligence- i de Forestier, qui donà una
conferència a l'Ateneu Barcelonès, el 1915.

159. Nicolau Mª Rubió i Tudurí, Del Paraíso al Jardín
latino (Barcelona, 1981), pp. 49,56 i 104.

2. Aspectes poètics: el "Bon gust"

1. E. d'Ors, Gaz., El Pobl., 6: 3, 1904.
2. Id., Gaz., El Pobl., 9: 2, 1905.
3. Id., O.C.C., pp. 120, 234, 255, 264, 306 - 308, 381,
733-734, 951.
4. Id., "Pròleg" a J.M. López-Picó, Torment-Froment
(Barcelona, 1910), p. 16.
5. Id., La Ben Pl., op. cit., pp. 134-135.
6. Id., O.C.C., p. 656, i Flos Sophorum (Barcelona,
1914), p. 37. L'exaltació de Henri Poincaré, i
especialment del seu La valeur de la science (1905),
en el pròleg del qual es parla així mateix de "la
conquête de la Loi" i de la "regularité" imposada
a la natura, és un fet que periòdicament apareix
a les pàgines del Glos., sobretot a partir del
1911.
7. Rafael Benet, "Del clàssic en l'art i de l'exter-
nament clàssic", Ciutat, 5: 1, 1910.
8. Id., "Disquisicions pedagògiques en art: del lò-
gic procés sintètic (I)", Ciutat, 14: 19, 1911.
9. Joaquim Torres-García, "Notes sobre Art", La Veu
C., 11.IV.1912.

10. Ramon Rucabado, nota s/t, E. d'Ors, La filosofia del hombre que trabaja y juega (Barcelona, 1914), p. 190.
11. Martí Casanovas, "Notes marginals", la Rev., 23: 13-14, 1916.
12. Miquel Utrillo, "Tres companys nous", Pèl & Ploma, 78: 38, 1901.
13. J. Maragall, O.C., I, p. 669. D'altra banda, en una carta a Rahola (Ibid., p. 1083) del 1911, Maragall diu que en la seva poesia "... el concepte ve portat pel ritme de les paraules". Literàriament, el tema poètic del Ritme ja es recollia sistemàticament en l'estudi cèlebre de M. Guyau, Les problèmes de l'Esthétique contemporaine (Paris, 1884), pp. 175 i ss., en un partit pres contra la poètica del naturalisme artístic.
14. J. Torres i Bages, "Llei de l'Art", op. cit., p. 125.
15. Id., "L'equitat literària" (1908), O.C., VI, op. cit., p. 666 i ss.
16. M. Costa i Llobera, "La forma poètica", op. cit., p. 438.
17. I. Casanovas, "L'harmonia en l'Art", op. cit., p. 257.
18. Enric Prat de la Riba, "La segunda enseñanza", Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura (Barcelona, 1974), pp. 53-54.
19. Joan Bardina ("Pàgina Artística"), La Veu C., 22.I 1914.
20. Id., "Educació estètica: com s'ha de fer^u l'Escola primària", La Veu C., 5. II. 1914.
21. Id., O.C.C., p. 310.

22. Id., "El que vol dir el pròxim dinar dels noucentistes", op. cit.
23. Id., "De les pensades", La Veu C., 2.III.1911
24. Id., O.C.C., pp. 1.552-1.553.
25. Id., Glossari 1911, op. cit., pp. 24-25; "Elogi de l'oblit", La Veu C., 9. VIII. 1911.
26. Id., "El Palladio", La Veu C., 30.X. 1912.
27. Id., "Perilloses corrents", La Veu C., 27. IV. 1913.
28. Id., "Protesta", La Veu C., 21.VI.1915.
29. Id., De la Amistad y del Diálogo (Madrid, 1914), p. 24.
30. Id., "Meditació antipragmatista", La Veu C., 7.XII.1915.
31. Id., Glossari 1914, op. cit. p. 68. Unes pàgines abans (58-59), Ors declara "predecessor" dels noucentistes en la preocupació artística pel "gust" a l'escriptor Joaquim Ruyra, "esperit de finor".
32. J. Torres-García, "Una nova artista", Il·lustració Catalana, 24.XI.1907.
33. M. Costa i Llobera, "Divagacions estètiques. La senzillesa". Emp., vol. I: 154, 1907.
34. Sebastià Junyent, "Crítica de crítics", Jov., 46: 723, 1900.
35. Vid., p. ex., i del mateix autor: "Fires i festes", Jov., 138: 639-640, 1902.
36. René Wellek, Historia de la crítica moderna, vol. III (Madrid, 1972). pp. 82-83.
37. Sainte-Beuve, Causeries du Lundi, vol. I (París,

- 1857), p. 283. En el vol. III, defineix el gust com "... l'amor al senzill, al ponderat, a l'excels, al gran" (p. 391).
38. Diderot, Oeuvres (París, 1951), p. 1075.
39. Goethe, Oeuvres, ed. J. Porchat, Vol. X (París, 1863), p. 382.
40. Schiller, La educación estética..., op. cit., carta X.
41. Ibid., Carta XXVII.
42. Ibid., Carta XXIII.
43. Josuah Reynolds, D'una regla universal del gust (1776), en transcripció a La Veu C. ("Pàgina Artística"), a partir del 21.XII.1911.
44. E. d'Ors, O.C.C., p. 470. Vid. també, pp. 227, 277, 420, 574 i 828-829.
45. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 166. Pot veure's, si més no, els comentaris dedicats per l'autor al "poeta enlluernat" de Maragall, en "Signe de Joan Maragall en la història de la Cultura", J. Maragall, O.C., I, op. cit., pp. 1.258 i ss.
46. Francesc Pontbona, "El 'Noucentisme' y otras corrientes postmodernistas", Cataluña (div. autors), vol. II (Madrid, 1978), p. 247.
47. Joaquim Folch i Torres, "La llei de les formes", op. cit. p. 148.
48. La Veu C., a partir del 8.XII.1919.
49. I. Casanoves, "L'harmonia en l'Art", op. cit. p. 257.
50. Joaquim Folch i Torres, "Davant l'obra de Puvis de Chavannes", La Veu C., 23.X.1913.
51. Raimon Casellas, "Sant Lluç", La Veu C., 28.I.1904.

52. Alexandre Cirici, "El Modernismo", Cataluña, Vol. II, op. cit., p. 237. Vid. també, del mateix autor, "Entorn de Torres-García", Serra d'Or, 166: 46-50, 1973.
53. Joaquim Torres-García, "Impresiones", Pèl & Ploma, 78: 34-35, 1901.
54. Id., Historia de mi vida (Montevideo, 1934), p. 69.
55. Ibid., p. 72.
56. M. Rodríguez-Codolà, La pintura en la Exposición Universal de París, 1900 (Barcelona 1903), pp. 38-39.
57. R. Casellas, Etapas Estètiques, vol. I (Barcelona, 1916), pp. 20-29.
58. Les primeres cròniques sobre Puvis de Chavannes a Catalunya es deuen al dibuixant i comentarista Josep Lluís Pellicer, en el Diari Català del 1880. Alexandre Cortada també en parlà a L'Av., el 1893, així com Santiago Rusiñol, a Luz, el novembre del 1895. Aquest com Alexandre de Riquer, l'arribà a conèixer personalment a París. De Riquer, junt amb els germans Llimona i Dionís Baixeras, tots del Cercle de Sant-Lluc, dedicaren un curs d'homenatge, el 1898-1899, al pintor francès, del que s'anticipà l'"Assaig crític sobre l'obra de Puvis de Chavannes", de Baixeras, a La Veü C., 14.VIII. El 1898, la revista Luz dedicà un número extraordinari, animat per De Riquer, al simbolista francès -amb col. laboracions de Casellas, Utrillo, Pellicer, Roviralta, ...-, mentre que Francesc Miquel i Badia, a La Vanguardia del mateix any, s'hi afegia en la "campanya" en pro de Puvis. Pèl & Ploma parlà també sovint, el 1899, de la pintura d'aquest.
59. Per la influència del Pre-Rafaelisme a Catalunya, vid.: Lily Litvak, A Dream of Archadia, op. cit.,

- pp. 200-204. Per a les seves influències internacionals, vid.: Hans Hinterhäuser, Fin de siglo. Figuras y mitos (Madrid, 1980), pp. 117-118.
60. A. Cirici, "Alexandre de Riquer, capdavanter...", op. cit., p. 72.
 61. Josep Torras i Bages, O.C., IX (Barcelona, 1925), p. 459.
 62. E. d'Ors, "Record", El Pobl., 5.XII.1904.
 63. Id., "La pintura mural d'en Baixeras al Seminari", El Pobl., 17.XII.1904.
 64. Id., "Saló Parés", El Pobl., 8.IV.1905.
 65. Id., La Corte de los Poetas, diversos autors (Madrid, 1905), p. 197.
 66. Vid., Guillermo Díaz-Plaja, Estructura y sentido del Novecentismo español (Madrid, 1975), pp. 138-141, i Modernismo frente a Noventa y ocho (Madrid, 1951), pp. 18-19.
 67. E. d'Ors, "Contes", El Pobl., 6: 3, 1904.
 68. Id., O.C.C., p. 1237.
 69. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 69, i La Veü C., 1.I.1919.
 70. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 49.
 71. Id., "Edgar Poe", La Veü C., 26.VII.1918.
 72. Citat per R.L. Delevoy, Diario del Simbolismo (Barcelona, 1979), p. 12.
 73. E. d'Ors, "El Nadal veritable", La Veü C., 26.XII.1911.

74. Id., "Penèlope", La Veu C., 18.V.1917.
75. J.L.L. Aranguren, La filosofia de Eugenio d'Ors (Madrid, 1945), p. 17.
76. Vid., J.P. Richard, "Vigny", Etudes sur la Romanisme (París, 1970), pp. 169 i ss., on es veurà l'interessant teoria de la "matérialisation symbolisante" descoberta per l'autor en l'obra del literat francès.
77. Vid., Ph. Wheelwright, The Burning Fountain. A study in the language of Symbolism (Londres, 1968), p. 69.
78. Vid., M. Fagiolo, "Los grandes iniciados. El revival Rose + Croix en el período simbolista", G.C. Argan i d'al., El pasado en el presente..., op.cit., pp. 95-127. Ultra el "liturgisme" simbolista que amara La Ben Plantada, vegi's altres narracions o paràboles que recullen en D'Ors aquest esperit, com les narracions de La muerte de Isidro Nonell, op. cit., el "Pròleg" del Catàleg Exposició Inglesa (Barcelona, 1914), i el text "Pròleg a una versió de John Keats", La Veu C., 19.III.1919.
79. Vid., A.N. Whitehead, Symbolism: its Meaning and Effect (Nova York, 1959).
80. J. Torres-García, "Impresiones", Pel & Ploma, 78: 34, 1901.
81. Id., "Angusta et augusta", Universitat Catalana, 5: 72, 1904. Vid. també: "La nostra ordenació...", op. cit., p. 190; "Joan González", Emp., 8: 61, 1908; i Escrits sobre Art, op. cit., pp. 34, 46, 50 i 63 (texts del 1912).
82. Id., "Els paisatges d'Ivo Pascual", Emp., 11: 24, 1908.
83. Id., Escrits sobre Art, op. cit., pp. 31-33, 51-52, 64-65, 71-72; "Pintura i escultura literària", Emp., 10: 115-116, 1908.

84. Id., més aspectes de la seva poètica simbolista a "La nostra ordenació...", op. cit., i Escrits sobre Art, op. cit., pp. 43 i 95.
85. Martí Casanovas, "Els escultors d'ara. Enric Casanovas", op. cit., p. 15.
86. Alexandre Plana, Joaquim Sunyer (Barcelona, 1920), pp. 20-21.
87. Feliu Elies, "La pura realitat", Vell i Nou, 79: 421, 1918.
88. Rafael Benet, Simbolismo (Barcelona, 1953), p. 5.
89. Ibid., pp. 6-7, 31 i ss.
90. Ibid., p. 12.
91. Josep Carner, "A propòsit de Maeterlinck", Universitat Catalana, any II: 69, 1901.
92. Ibid., p. 85.
93. Eduard Valentí, El primer modernismo..., op. cit., p. 191. Vid. també l'estudi coincident, però posterior, de Lily Litvak, "Maeterlinck en Catalunya", Revue des Langues Vivantes, 34: 1968.
94. Vid., J.W. Kronik, "Rubén Darío y la entrada del simbolismo en España", Poemas y ensayos para un homenaje (Madrid, 1976), i J. Giordano, "Darío a la luz del simbolismo", El Simbolismo, J.O. Jiménez, ed. (Madrid, 1979), pp. 126-159.
95. Gregorio Martínez Sierra i els catalans d'origen Eduardo Marquina i Enrique Díez-Canedo, exerciren, des de Madrid, un important paper intermediari en aquesta relació.
96. M. de Montoliu, "Prefaci", La Vida Nova (Barcelona, 1903), p. 7.
97. Manuel Milà i Fontanals, Teoria romàntica, ed. M. Jorba (Barcelona, 1977) (text del 1847), p. 81.

98. Alexandre Cirici, El arte modernista catalán (Barcelona, 1951), p. 47.
99. Vid. Edmund Wilson, El castillo de Axel (Madrid, 1977), p. 27 i ss.
100. Raimon Casellas, Etapas estètiques, vol. II, op. cit., pp. 147 i ss.
101. Josep Torras i Bages, O.C., VI, op. cit., p. 108.
102. Manuel Rodríguez Codolà, La pintura en la Exposición Universal..., op. cit.
103. Joan Brull, "Arnold Böcklin", Jov., 53: 128-130, 1901.
104. Per a un coneixement de la crítica simbolista francesa -la que més influí a Catalunya-, vid., per la literatura, els articles precursors de Pierre Leroux a la Revue Encyclopedique de 1831; l'Art Romantique, de Ch. Baudelaire (París, 1885, ed. post.); "Le Symbolisme", de J. Moréas, a Le Figaro, 18.IX.1886; "M. Paul Verlaine et les Poètes 'symbolistes' et 'décadents'", de J. Lemaitre, a Revue Bleue, 7.I.1888; i La Renaissance de l'Idéalisme, de F. Brunetière (París, 1896). Fou també molt notòria la producció crítica de Joseph Pèlladan, Anatole France, Maurice Denis, Paul Bourget, Henri Régner i Jules Renard, centrada especialment al Mercure de France i a la Revue des Deux Mondes. Per a la pintura, vid.: "Lettres de Gauguin à André Fontainas", L'Amour de l'Art, març 1921, pp. 80 i ss.; A. Aurier, "Le symbolisme en peinture", Oeuvres posthumes (París, 1893), pp. 215-216; R. de Gourmont, "Les premiers Salons", Mercure de France, maig 1892; i A. Séon, L'art et l'idée (París, 1892). El Mercure, així com la Gazette des Beaux Arts, eren els principals mitjans de difusió de la nova crítica artística, inspirada en el darrer Zola i en Gautier.
105. Galvano della Volpe, Crítica del gusto (Barcelona, 1966), p. 94.

106. Renato Barilli, "Soggettività e oggettività del linguaggio simbolista", L'Arte Moderna, vol. II (Milà, 1967), p. 12.
107. Es la diferència que hi ha entre evocar i definir per mitjà de les imatges, com ens recorda també la batalla de Mallarmé contra el "comme". L'al·legoria satura el concepte, li dóna un caire finit; el símbol, el sublima, li dóna un caire infinit. Vid.: Goethe, Maximes et réflexions, Oeuvres, vol. I, op. cit., pp. 473-474; i els estudis de R. Wellck, Historia de la crítica moderna, vol. I, op. cit., pp. 245-261, i G. della Volpe, Historia del gusto (Madrid, 1972), p. 105. L'esmentada concepció és assumida quasi literalment per Coleridge en el seu The Statesman's Manual, Complete Works, vol. I (Nova York, 1853), p. 438, així com pel teòric francès Albert Mockel, als seus Propos de littérature (París, 1894), reed. al volum Esthétique du Symbolisme (Brusel·les, 1962), p. 85.
108. Vid., G. della Volpe, Crisi dell'estetica romantica, Opere, vol. III (Roma, 1973), p. 60.
109. Roland Barthes, Mythologies (Paris, 1957), p. 229.
110. Vid. la traducció al català d'un discurs crític de Zola, a L'Av., 31.V.1893.
111. Vid.: La Rev., gener-juny 1936.
112. Vid. L. Litvak, A Dream of Archadia, op. cit., p. 13, i pp. 15 i ss. per a la influència a Espanya.
113. Cebrià de Montoliu traduí una antologia de Ruskin, John Ruskin: fragments (Barcelona, 1901), i el cèlebre Natura (Barcelona, 1903), del mateix autor.
114. Miquel Costa i Llobera, O.C. (Barcelona, 1947), p. 446.
115. E. d'Ors, "Adolf von Menzel", El Pobl., 18: 2-3, 1905.

116. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 170.
117. Jordi Castellanos, Guia de Literatura Catalana Contemporània (Barcelona, 1973), p. 66.
118. Josep Carner, "El diàleg estètic", La Veu C., 3.IX.1914.
119. Jaume Bofill i Mates, "Notes preliminars a 'La Muntanya d'Ametistes'", Emp., 16: 107, 1908.
120. Tomàs Garcès, "Conversa amb Bofill i Mates", Revista de Catalunya, 1: 27, 1927.
121. Raimon Casellas, Etales estètiques, vol. II, op. cit., pp. 159 i ss.
122. Id., Etales estètiques, vol. I, op. cit., p. 166.
123. Sebastià Junyent, "L'honradesa de l'art pictòric", Jov., 39: 614, 1900.
124. Id., "La veu dels retaules", Jov., 148: 801, 1902.
125. Ignasi Casanovas, "L'harmonia en l'Art", op. cit., pp. 262-263.
126. E. d'Ors, "Glosa d'Art", O.C.C., pp. 1012-1013.
127. Id., "Història exemplar i lamentable de la ceràmica del Delft", La Veu C., 9.X.1912.
128. Id., "Pròleg" al projecte de l'Escola Superior de Belles Oficis de la Diputació de Barcelona (1914), citat per Jordi Galí a Prat de la Riba, propulsor de la llengua i la cultura, op. cit., p. 254.
129. Id., Glossari 1916, op. cit., p. 50.
130. Id., "No la llegeixi qui no sigui geomètra", La Veu C., 5.V.1917.
131. Id., "Botticelli", La Veu C., 30.IV.1918. Els cu-

bistes més abstractes -Braque, Gris,...-, que D'Ors mai acceptà, venien a significar aquesta "inventio" desplaent als noucentistes. Una curiosa postal enviada a Sunyer des de Suïssa (13.IX.1913), diu: "Estic als Alps (...) no per motius d'art, sinó per raó d'oxigen -i fred tènic-, i per a no veure ni estivejants de Sitges, ni -el que potser és pitjor- cubistes de Céret". Notí's la sarcàstica "raó d'oxigen"...

132. Id., Cinquenta años de pintura catalana (manuscrit inèdit), 1923, "Col.lecció Plandiura", Hemeroteca Municipal de Barcelona, folis 7-8 i 60.
133. Joaquim Torres-García, "Impresiones", op. cit., p.34.
134. Id., "Els paisatges d'Ivo Pascual", op. cit., p.24.
135. Id., "Joan González", op. cit., p. 66.
136. Id., "La qüestió de l'Art a l'escola", La Veu C., 26.I.1911, i "L'evolució de la pintura a Catalunya en el darrer quart de segle. I", La Rev., 15.VIII.1916, p. 14.
137. Rafael Benet, "Disquisicions sobre pedagogia en art", Ciutat, 15: 18, 1911.
138. Joaquim Folch i Torres, "Joaquim Torres-García", Cña., 226: 64-65, 1912.
139. Martí Casanovas, "De doctrina estètica. I", op. cit., p. 325.
140. Id., "Notes marginals. La línia viva", op. cit. p. 13 "Etapas estètiques", de Raimon Casellas", La Rev., 26: 10, 1916; i "Objectivisme dels valors estètics", Quad., 3: 236-242, 1917.
141. Josep Aragay, La pintura catalana, la seva herència i el seu llegat (Barcelona, 1916), pp. 13-15, i 18-19.
142. Id., "La pintura catalana, la seva herència i el seu llegat. III", La Rev., 16: 13, 1916.

143. Feliu Elies, "Situació i valor de les arts plàstiques a França", La Rev., 38: 164-166, 1917.
144. Id., "A propòsit del 'Concepte General de la Ciència Catalana', llibre famós de Francesc Pujols. III", Vell i Nou, 80: 438, 1918.
145. Alexandre Plana, Joaquim Sunyer (Barcelona, 1920), p. 8.
146. Com a transició al formalisme, el Noucentisme coincideix - i en certs aspectes, recull, a través de D'Ors - amb la moderna ^{escola} idealista-formalista de l'estètica alemanya: Von Hildebrand, Wölfflin, Riegl, Schlosser, Dvorak, Fiedler i altres seguidors de Burckhardt. L'empremta hegeliana i l'oposició a les teories positivistes del milieu -això darrer els vinculava a l'idealisme estètic de l'Einfühlung, de la psicoanàlisi i de l'obra de l'Institut Warburg - els menà a donar una primàcia intel·lectual a la percepció -i de la recerca d'unes constants formals -davant l'obra d'art (el "Reine sichtbarkeit" oposat al sentiment), com en el cas contemporani dels noucentistes.
147. Goethe, Oeuvres, vol. X, op. cit., p. 371.
148. M. Milà i Fontanals, Principios generales de Teoría Estètica-Literaria, op. cit., pp. 109-110.
149. E. d'Ors, O.C.O., p. 202.
150. Id., "Les gràcies del Vuitcents: la Moda", La Veü C., 27.III.1912.
151. Id., "Enric Casanovas, noucentista", La Veü C., 30.X.1911.
152. Id., "De l'estructura", La Veü C., 1.VI.1911.
153. Id., "Conversa", La Veü C., 7.III.1912. D'Ors ja havia parlat, i força, de Cézanne, l'any primer del Glos., tot just quan acabà de morir el pintor.

El 1936 aparegué, en francès, una monografia d'Eugeni d'Ors dedicada a aquest artista, Paul Cézanne (Paris, 1936), en la que el qualifica novament de "mestre i precursor", "clàssic" i incluíu "noucentista".

154. Id., "El teatre de pura contingència", La Veu C., 6.XII.1911.
155. Id., "Teatre cubista", La Veu C., 5.XII.1911.
156. Id., "Pel cubisme a l'Estructuralisme", La Veu C., 1.II.1912. Vid. també, del mateix autor: "Conversa", La Veu C., 7.III.1912; "Idees sanes", La Veu C., 19.III.1912; "Cubisme", La Veu C., 25.IV.1912; i "El cas Duchamp", La Veu C., 29.IV.1912.
157. Joaquim Torres-García, "Consideracions al voltant del cubisme", La Veu C., 22.II.1912. Vid., també, del mateix autor: Escrits sobre Art, op. cit., p. 55.
158. E. d'Ors, "Conversa", op. cit.
159. Id., "En el Saló d' Artistes Francesos", La Veu C., 21.IV.1917.
160. Id., "Simple cronologia", La Veu C., 22.IV.1917.
161. Id., "Les quatre tradicions", La Veu C., 24.IV.1917.
162. Ibid.
163. Id., "Una promoció", La Veu C., 28.IV.1917. Vid. també: "La pintura francesa", La Veu C., 20.IV.1917, i "Els hereus", La Veu C., 25.IV.1917.

3. Aspectes tipològics: el "Clàssic"

1. Joaquim Ruyra, "El sentiment estètic en el moment de la sensació", O.C., p. 669.
2. El professor Lluís Segalà, qualificat per D'Ors com a "noucentista" i "restaurador de l'hel·lenisme entre nosaltres" - La Veu C., 16.III.1911-, era

el director de la col·lecció "Biblioteca de Autores Griegos y Latinos".

3. E. d'Ors, O.C.C., p. 241.
4. Ibid., p. 556.
5. Ibid., p. 950.
6. Ibid., p. 1173. Vid. també la glossa "Jean Moréas", ibid., pp. 1312-1313.
7. Id., "Atraure", La Veu C., 22.III.1911.
8. Id., "Atavisme", La Veu C., 27.II.1912. Vid. també: "Del parlar dels grecs", La Veu C., 14.III.1912, i "Es preparen grans coses", La Veu C., 26.III.1913.
9. Id., "Aristides", La Veu C., 26.III.1918.
10. Josep Farran i Mayoral, "Teatre i classicisme", op. cit., p. 14.
11. Joaquim Torres-García, Escrits sobre art, op. cit., p. 105. Vid. també el seu Història de mi vida, op. cit., pp. 72 i 134-135.
12. Tres països es "disputaven" el liderat grecòfil. A França, amb Chénier, Renan ("Prière sur l'Acropole"). Leconte de Lisle, Moréas, en la literatura; Puvis de Chavannes, Rochegrosse, Bourdelle, a les arts plàstiques. A Alemanya, Goethe, Hölderlin, Fr. Schegel, Burckhardt, Nietzsche (especialment el seu Wissenschaft und Weisheit im Kampfe, de 1875) i tants altres, en les lletres; Von Marées, Böcklin en la pintura. I a Anglaterra -a on el Greek revival es donà amb més plasticitat-, amb Arnold (imprimí el mot "Helenism"), Shelley ("We are all Greeks", escriví), Wilde, Pater, etc. en la literatura, i Strudwick, Alma-Tadema, Crane, Poynter, i molts altres, en la pintura. Coincident amb el restauracionisme conservador, la prioritat dels grecs en la cultura corresponia a la que la

burguesia estava donant en la mateixa educació escolar i professional: el "grec" investia prestigi entre les classes dominants, i alhora des-historificava aquestes davant els nous compromisos històrics amb les classes populars. Vid., p. ex., R. Jenkyns, The Victorians and Ancient Greece (Oxford, 1980), pp. 227 i ss.

13. Vid.: Josep Miquel Guàrdia. "Antics i moderns", L'Av., 3: 65, 1892; Santiago Rusiñol, Carta a I. Bo i Singla, La Voz de Sitges, 20.I.1895.
14. Miquel Costa i Llobera, O.C., op. cit., p. 778. Vid. també: M. Batllori, La trajectòria estètica de Miquel Costa i Llobera (Barcelona, 1955), pp. 28-41.
15. Eugeni d'Ors, "L'ànima bohèmia", La Creu del Montseny, 23.IV.1899, i "Marina", Lo Pensament Català, 27.V.1900.
16. Id., "Fragments de la 'Metafísica de l'inquietud'", Universitat Catalana, 1: 10, 1904.
17. Id., "Reportatge de Xènius", El Pobl., 8.VIII.1905.
18. Id., "Reportatge de Xènius. Mitologia", El Pobl., 2.IX.1905.
19. Id., O.C.C., pp. 53-54.
20. Vid. : id., O.C.C., pp. 80, 101, 212, 455, 497, 951, 1150 i 1359.
21. Id., en la glosa "Europa" (La Veu C., 9.III.1911), anterior a La Ben Pl., havia escrit: "... res ens interessa tant als mediterranis com afirmar en tota cosa la victòria de l'element estètic, de l'art." Vid. la corroboració d'aquest pensament en l'antigermanisme artístic de "Els austriacs a la 'Villa d'Este'", La Veu C., 8.II.1912.
22. Id., Glos. 1914, op. cit., p. 64.
23. Id., "Lletres a Tina", Glos. 1914, op. cit., p. 258.

24. Ibíd., pp. 256-259:
25. Id., "En defensa del Mediterrani en la Gran Guerra (II)", La Rev., 3: 6, 1915.
26. Ibíd. (IV), La Rev., 5: 5, 1915.
27. Id., Glossari 1916, op. cit., p. 87.
28. Id., Oceanografia del tedi (Barcelona, 1948) (text del 1916), p. 76.
29. Id., "Temistocles (III)", La Veu C., 25.III.1918.
30. Joaquim Torres-García, "La nostra ordenació...", op. cit., pp. 190-191; "Notes sobre Art", La Veu C., 2.X.1913, i "L'evolució de la pintura a Catalunya (I)", op. cit., p. 15.
31. R. Benet, "Disquisicions" op. cit., p. 19; R. Rubcabo, s/t, La filosofia del home que treballa..., op. cit., pp. 193-195.
32. Martí Casanovas, "L'escultura catalana (III)", op. cit., p. 11.
33. Adhuc Ortega y Gasset, coetani dels noucentistes, passà per aquesta fase. Vid. el seu Artículos (1902-1913), O.C., I (Madrid, 1957), p. 469, i "El home mediterráneo", El Imparcial, 13.VIII.1911.
34. Eduard Valentí, Els clàssics i la literatura catalana moderna (Barcelona, 1973), p. 34.
35. Francesc Cambó, "Barcelona. Pasado, presente y porvenir", Cña., 254: 506, 1912.
36. E. d'Ors, O.C.C., pp. 609, 971 i 1279-1280.
37. Id., La Ben Pl., op. cit., p. 154.
38. Id., "Il Romanticismo in Germania", per A. Fari-nelli", La Veu C., 2.IV.1911.

39. Carta, datada a París, de D'Ors a Maragall, 4.VII. 1909 (Arxiu Maragall). Vid. també: Au Grand Saint Christophe (París, 1932). p. 87.
40. Vid., p. ex., l'Humà, massa humà i La voluntat de poder, del pensador prussià.
41. J. Ortega y Gasset, "Pidiendo una biblioteca", El Imparcial, 21.II.1908.
42. Juan Valera, "La libertad en el Arte", Disertaciones y juicios literarios (Madrid, 1878), p. 64.
43. E. d'Ors, O.C.C., p. 550.
44. Ibid., pp. 614-615 i 921.
45. Ibid., p. 1078.
46. Id., "Darío de Regoyos", La Veu C., 29.I.1912.
47. Id., Glossari 1916, pp. 47 i 54-55.
48. Id., "Frederic Clascar", 23.II.1919.
49. Id., "Shakespeare", La Veu C., 26.XI.1919; "Miquel Angel", La Veu C., 28.XI.1919.
50. Vid. Victor Tapié, Barroco y clasicismo (Madrid, 1978), p. 197 i ss. La meditació orsiana d'aquesta polaritat es reproduïa, alhora, en l'obra d'importants teòrics, com el mateix Tapié, Wittkower, Panofski, ... influïts sens dubte pel corrent historicista-formalista alemany de Burckhardt-Wölfflin.
51. Raimon Casellas, "Pròleg", E. d'Ors, Glossari 1906 (Barcelona, 1907), pp. 16-17.
52. Pere Coromines, Revisió dels valors del segle diu nou, O.C., p. 1080.
53. Ibid., p. 1082.

54. Segons Blanché, ni Romanticisme ni Classicisme són "categories" estètiques. Certament, no constitueixen un a priori, però tampoc designen un "estil" o una "escola" artística. Consisteixen en una "noció-híbrida", segons aquell autor, en la que es conjuga la generalitat de la categoria amb l'historicitat de l'estil (Vid. R. Blanché, Des catégories esthétiques, op. cit., p. 121.) La pol·lèmica entre el Clàssic i el Romàntic excedeix l'anàlisi i emmascara alhora les posicions estètico-polítiques que amb aquest pretext es pretenen manifestar entorn el fet cultural.
55. José Ortega y Gasset, Artículos..., op. cit., pp. 462-463 i 71-75. També Oscar Wilde havia distingit entre ambdós extrems, posant-se del costat del clàssic, això és, de l'"equilibri": "El renacimiento inglés del Arte" (1882), dins El Crítico como Artista, op. cit., pp. 140-144.
56. Per a Goethe, el clàssic era el sà, el natural, mentre que el romàntic -preocupat com estava per purgar-se del seu Werther- era l'inorgànic i el malaltís: "La majoria de les produccions modernes -deia a Eckermann- són romàntiques, no com a novel·les, sinó com a febles, mòrbides o malaltisses; les antigues són clàssiques, no com a velles, sinó com a fortes, fresques, joioses i sanes" (Eckermann, Gespräche mit Goethe, ed. H.H. Houben, vol. II (Leipzig, 1948), p. 264.
57. Eduard Valentí, Els clàssics i la literatura catalana moderna (Barcelona, 1973), p. 18.
58. Vid. el seu proclassicista "Antics i Moderns", L'Av., 3: 65-72, 1892.
59. Vid.; "L'art i la moda", op. cit., p. 140.
60. Vid.: "Pròleg" a la Poètica d'Aristòtil, Emp., 2: 56-61, 1907.
61. L'anomenada "febre d'Horaci", tan reflectida, ulteriorment, a la revista Catalunya, entre el 1903

i el 1905, fou manifestada per Costa i Llobera vers el 1880 (vid. carta a Rubió i Lluch, 10.III. 1879, O.C., p. 993), i sembla ésser que per la lectura de Carducci, que com la d'altres horacians com Leconte de Lisle o el nostre Manuel de Cabanyes, el poeta mallorquí freqüentava. Vid.: J. Medina, "Horaci en la literatura catalana", Els Marges, 7: 93-106, 1976; i M. Batllori, La trajectòria estètica de Miquel Costa i Llobera, op. cit., pp. 39-42.

62. Vid.: C. Miralles, "Clàssics i no entre Modernisme i Noucentisme a Catalunya", Boletín del Instituto de Estudios Helénicos, 1: 127, 1972; G. Díaz-Plaja, Estructura y sentido..., op. cit., p. 126; J. Tur, Maragall i Goethe, op. cit., p. 64; i C. Riba, "El tema de Nausica", dins Joan Maragall, O.C., II, op. cit., pp. 1028 i ss.
63. O.C., I, op. cit., p. 968.
64. E. d'Ors, O.C.C., p. 897.
65. E. d'Ors, O.C.C., pp. 968-969.
66. Ibid., p. 921.
67. Ibid., pp. 1204-1206.
68. Ibid., p. 1325.
69. Id., "Introducció al Cicle de Conferències d'Educació Civil" (1909), Revista Anyal del C.A.D.C.I., 1911, p. 9.
70. Id., O.C.C., p. 1251.
71. Ibid., p. 1336.
72. Ibid., p. 1524.
73. Ibid., p. 1525-1526.
74. Id., Grandeza y servidumbre de la Inteligencia (Madrid, 1919), p. 23.

75. Id., La Ben Plantada, op. cit., pp. 69 i ss.
76. Vid.; Ramón Rucabado i Josep Farran i Mayoral, La filosofia del hombre que trabaja y que juega, op. cit., p. 130.
77. E. d'Ors, Glossari 1911, op. cit., p. 44.
78. Id., "Boixos i gravats i notes escrites per Joaquim Torres-García", La Veu C., 30.VI.1913. Vid. també: "Leibnis", La Veu C., 29.V.1918.
79. Id., "L'estatueta de l'amistat pública", La Veu C., 25.IV.1913.
80. Id., "Leonardo", La Veu C., 5.I.1918.
81. Id., "Palladio", La Veu C., 27.VII.1918.
82. Id., "Antoni Canova", La Veu C., 22.V.1918.
83. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 102.
84. Ibid., p. 92.
85. Id., "Winckelmann", La Veu C., 12.II.1918.
86. Id., "Francis Jammes", La Veu C., 30.I.1912, i "Elemir Brouges", La Veu C., 7.IV.1915.
87. Id., "Marcial", La Veu C., 7.III.1918.
88. Id., "Penèlope", La Veu C., 18.V.1917.
89. Id., "Pico della Mirandola", La Veu C., 17.IX.1918.
90. Josep Farran i Mayoral, "Els nostres iconoclastes", Estil, 13: 1, 1907; 14: 13, 1907. Id., "Teatre i Classicisme", op. cit., I, p. 12.
91. Jaume Bofill i Mates, "Clasicismo nacional", La Cat., 14: 4, 1908; "Notes preliminars a 'La Muntanya d'Amestistes'", op. cit., p. 108.

92. Rafael Benet, "Del clàssic en l'art i de l'exter-
nament clàssic", Ciutat, 5: 2, 1910; "Disquisicions
sobre pedagogia en art", op. cit., p. 13; "Tiziano,
Cña., 267: 716, 1912.
93. Joaquim Torres-García, Escrits sobre Art, op. cit.,
pp. 38-41 i 83 i ss; "L'evolució de la pintura a
Catalunya", op. cit., I, p. 14; Historia de mi vi-
da, op. cit., pp. 147-148.
94. Martí Casanovas, "Les pintures murals d'en Torres-
García", Cnya., 313: 586, 1913; "Notes marginals.
Novoclassicisme", La Rev., 29: 15, 1916; "Notes
marginals. Classicisme", La Rev., 28: 16, 1916;
"Classicisme, Novoclassicisme", La Rev., 30: 25-
27, 1917; "L'Escultura Catalana", op. cit., III,
p. 11.
95. Alexandre Galí, "Introducció a l'Humanisme. A pro-
pòsit del curs Miquel Angel", Ciutat, 14: 9, 1911,
96. J.M. Junoy, Conferències de combat (1919-1923)
(Barcelona, 1923), pp. 11 i ss.; J.M. López-Picó,
"Maurice Barrès", La Rev., 33: 80-81, 1917; J. Pla,
Enric Casanoves, op. cit., p. 20 (Pla insistí molt
en la fórmula del "grec" en art com a únic remei
contra l'"anarquia"; vid. també "Enric Casanoves",
Vell i Nou, 2: 37-40, 1920.)
97. Feliu Elies, "A propòsit del 'Concepte General de
la Ciència Catalana'...", op. cit., III, p. 438.
98. Carles Riba, "La nostra expansió literària", La
Veu C., 5.VI.1919.
99. Joan Crexells, "Divagacions sobre l'esperit ger-
mànic", La Rev., 169-174: 249, 1922.
100. Id., "Els clàssics i la joventut", La història a
l'inrevés (Barcelona, 1968), p. 81 (text del 1924).
101. Ibid., pp. 80 i 94 (texts del 1924-1925).
102. Ibid., pp. 83 i 92 (texts del 1924-1925).

103. A França, d'on era originari, el classicisme modern reaccionari es desenvolupà a partir de la restauració de l'Imperi, però cobrà una forta embranzida a partir del 1870, amb el nacionalisme tradicionalista, en què es donà un culte romàntic al passat clàssic, tot i veure en el Romanticisme una malaltia: Renan, Sainte-Beuve, Pelladan, Nisard, Brunetière, etc., continuats després amb l'"École Romaine" dels Lemaitre, Moréas i Maurras. Aquest classicisme reactiu entrà a Espanya amb el Simbolisme literari (Vid.: F. Araujo, "Del Simbolismo al Classicismo", La España Moderna, 157: 181-183, 1902), de la mà d'ideòlegs artístics com Gregorio Martínez Sierra, a Madrid, i D'Ors mateix, a Barcelona. La nova ideologia classicitzant percuí altres teòrics, com els joves Ortega y Gasset i Benedetto Croce, en un terreny ja temptejat de més antic, a Castella i Itàlia, respectivament, per Juan Valera i Gabriele D'Annunzio. (Vid.: J. Ortega y Gasset, "Sobre los estudios clásicos" (1907) i "Teoría del Clasicismo" (1907), Artículos (1902-1913), op. cit., pp. 66 i ss.; B. Croce, "Classicità e romanticismo", Filosofia, Poesia. Storia (Milà, 1955), p. 214).
104. Joaquim Folch i Torres, "La llei de les formes", op. cit., p. 188.
105. Vid.: Lily Litvak, A Dream of Archadia, op. cit. pp. 191-204 i 236-237.
106. Ricardo Gullón, Direcciones del Modernismo (Madrid, 1963), p. 72.
107. G.C. Argan, "El revival", El pasado en el presente..., op. cit., pp. 7 i 25.
108. Albert Aurier, "Les peintres symbolistes", Oeuvres posthumes (París, 1893), p. 303.
4. Aspectes funcionals: l'"Art regenerador"
1. E. d'Ors, "Poc a poc, poc a poc", La Veü C., 27. IV.1912, i "El cas Duchamp", La Veü C., 29.IV.1912.

2. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 55, i Lletres a Tina, op. cit., p. 254.
3. Id., "El gènere de gènere", La Veu C., 12.II.1919.
4. Id., Cincuenta años de pintura catalana, op. cit., p. 23.
5. Pompeu Gener, "De la idea de l'art en els últims filòsofs del segle XIX (II)", Jov., 53: 123, 1901.
6. Josep Torras i Bages, La Tradició Catalana, op. cit., pp. 74 i ss.
7. Francesc Pujols "La característica de l'art mediterrani", Mediterrània, 1: 6-7, 1915.
8. Romà Jori, "Art Jove", Vell i Nou, 6: 4, 1915.
9. Martí Casanovas, "Les pintures murals de Joaquim Torres-García. Post-comentari", Gnya., 317: 648, 1913, i "Tradició d'Art Nacional a Catalunya", Gnya., 318: 659, 1913.
10. Maurice Barrès, Le jardin de Bérénice (París, 1891), p. 170. Un semblant racialisme el trobem, molt abans, en Schiller (vid., p. ex., la seva carta a Goethe del 24.VIII.1794), i, ja no diguem, en el primer teòric de la relació entre l'art i la raça, Winckelmann.
11. E. d'Ors, carta a Joan Maragall, Madrid, 16.VI.1904.
12. Joan Maragall, "La independència de Catalunya" (1897), O.C., I, op. cit., p. 739.
13. Id., "Arte y Patria" (1901), O.C., II, op. cit., p. 624.
14. Raimon Casellas, La Vanguardia, 20.XI.1892.
15. Josep Torras i Bages, O.C., VI, op. cit., pp. 234 i ss.

(- a part de l' "Amiel vigatà" -)

16. La glossa més llarga escrita per D'Ors fou la que endegà pel retorn dels catalans de fora, Clarà, Smith, Torné -Esquius, Gosè, Sert,... (Vid.: "Brindis", La Veu C., 27.XII.1912), per tal que seguissin l'exemple de Joaquim Sunyer.
17. Jaume Bofill i Mates, Prat de la Riba i la cultura catalana (text del 1910) (Barcelona, 1979), pp. 101-107.
18. Joaquim Torres-García, "Els nous arquitectes", La Veu C., 24.XI.1919.
19. Martí Casanovas, "Classicisme. Novoclassicisme", op. cit., pp. 24-28, i "Notes marginals. La línia viva", op. cit., p. 14.
20. Josep Francesc Ràfols, "Envers una depuració de l'Arquitectura Catalana", Vell i Nou, 2: 57, 1920.
21. Joaquim Folch i Torres, "Art i Nacionalisme", La Veu C., 11.IX.1913; "Davant l'obra de Puvis de Chavannes", La Veu C., 23.X.1913; i "Imperialisme artístic. Per l'art nacional", La Veu C., 29.I. 1914.
22. Josep Aragay, La pintura catalana, la seva herència i el seu llegat (Barcelona, 1916), pp. 39-42, i El nacionalisme de l'art (Barcelona, 1920), pp. 15 i 42-50.
23. J. Folch i Torres, "Imperialisme artístic...", op. cit. .
24. E. d'Ors, "Més sobre la pintura mural de Baixeres al Seminari", El Pobl., 7.I.1905.
25. Id., "Un àlbum de Capiello", El Pobl., 15.VIII.1905.
26. Id., O.C.C., p. 543.
27. Id., "Los salones de primavera...", op. cit., p. 25.
28. Id., O.C.C., pp. 1534-1543.

29. Id., "L'amor a l'ofici. Bernard Palissy", Ciutat (Llibre Nadal-Reis) (Terrassa, 1911), reproduït parcialment a Aprendizaje y heroismo, del mateix autor (Madrid, 1915) (vid., p. 20).
30. Joaquim Torres-García, "Angusta et augusta", op. cit., p. 71.
31. Martí Casanovas, "Les pintures murals de Torres-García", op. cit., p. 586.
32. Joaquim Folch i Torres, "Cap d' any", La Veu C., 1.I.1914.
33. Joan Alcover, "Humanització de l'art", O.C. (Barcelona, 1951) (Text del 1904).
34. Gabriel Alomar, El futurisme i altres assaigs (Barcelona, 1970), pp. 69-74 (texts del 1907).
35. Ignasi Casanovas, "L'harmonia en l'art", op. cit., 257 i ss.; Carles Cardó, La doctrina estètica del Dr. Josep Torras i Bages (Barcelona, 1919), p. 24.
36. Raimon Casellas, Etapes estètiques, I, op. cit., p. 103.
37. Sebastià Junyent, "Els museus de Barcelona", Jov., 106: 121, 1902, i "L'art i la moda", op. cit., p. 118.
38. Joan Llimona, "Insistent", La Veu C., 13.V.1918.
39. Josep Torras i Bages, O.C., IX, op. cit., pp. 463-469 i 477.
40. Id., O.C., VI, op. cit., pp. 45, 50-51, 67, 72 i ss. i 133.
41. Ibid., p. 205.
42. Id., "L'equitat literària", O.C. (Barcelona, 1948), p. 667.

43. Vid. el célebre text de M. Guyau, Les problèmes de l'Esthétique Contemporaine (Paris, 1891; 1ª ed., 1884), especialment el "Prefaci", les idees del qual foren recollides per Menéndez y Pelayo en la seva Historia de las Ideas Estéticas en España, ben coneguda de joves com D'Ors.
44. La creença en el paper "salvador" de l'art prové modernament de l'Aufklärung alemany, primer amb Kant i immediatament després amb Schiller, représ ulteriorment pels moralistes anglesos i pels "regeneracionistes" llatins finiseculars, quan teoritzaven sobre el fet artístic. Vid. també: G. Della Volpe, Crisi dell'estetica romantica, Opere, vol. III (Roma, 1973), on s'exposa molt bé la confrontació post-romàntica entre el "modern" vitalisme i el "decadent" esteticisme, o entre la Vida com a fi de l'art i l'Art com a fi de la vida.
45. Cnya., 333: 1914.
46. E. d'Ors, O.C.C., pp. 779 i 792-793.
47. Ibid., p. 1239.
48. Ibid., pp. 1329-1330.
49. Id., "L'amor a l'ofici. Bernard Palissy". Ciutat (Llibre Nadal-Reis), (Terrassa, 1911). Text reproduït i ampliat després al Glos., 9.II.1911, i a Aprendizaje y heroismo (Madrid, 1915).
50. Id., Glossari 1911, op. cit., p. 43, i "El que vol dir el pròxim dinar dels noucentistes", La Veu C., 1.III.1911.
51. Id., "El que vol dir el pròxim dinar...", op. cit.
52. Id., "Beníssim", La Veu C., 20.V. 1911.
53. Id., "La Sra. Verdaguer i Callís, noucentista", La Veu C., 14.XII.1911.

54. Id., les glosses subtitolades "Prèdica a l'Aprenent": "La Santetat dels oficis", 18.I; "El bon ceramista", 23.I; "El noble llinatge dels orfebres florentins", 29.I; "Jardins perfectes", 8.II; i "L'aprenent", 3.III; totes de La Veu C. del 1913.
55. Id., "La ciència de Leonardo", La Veu C., 19.VII. 1913.
56. Id., "Obertura de curs. L'aristocràcia i els joves", La Veu C., 2, 3, 4, 5 i 6.X.1913. Vid.: Benedetto Croce, "L'aristocrazia e i giovani", Cultura e vita morale (Bari, 1914) (Text del 1911), pp. 193-199.
57. Id., "Als escultors de la fusta", La Veu C., 17. XII.1913.
58. Id., Glossari 1914, op. cit., p. 57.
59. Id., Aprendizaje y heroismo, op. cit., pp. 16-22.
60. Id., "Els nous gravadors al boix", La Veu C., 11. II.1917, i "Heretatge", La Veu C., 8.IX.1917.
61. Id., "Perill", La Veu C., 30.XII.1919.
62. Joaquim Folch i Torres, "La llei de les formes", op. cit., pp. 187-188.
63. Vid., per ex.: M. Casanovas, "Les pintures murals de Torres-García", op. cit., p. 588; J. Lleonart, "Programa-resumen de un curso-comentario a la vida de Benvenuto Cellini", Revista de Educación, 3: 163-164, 1911; A. Badrinas, "Los Talleres de Arte Industrial Alemanes", Museum, 11: 383-418, 1913; J. Bordàs, "El perill del diletantisme", Vell i Nou, 15.V.1915; R. Benet, "L'art en la vida i en les coses de l'home", La Veu C., 3.V.1915; M. Rodríguez-Codolà, "Arte Decorativo para lo venidero", Museum, 5: 189-197, 1916.
64. Josep Garner, "La dignitat literària", La Veu C., 4.VI.1913, p. 4.

65. Gabriel Ferrater, Sobre literatura (Barcelona, 1980).
66. En el cèlebre "Dinar dels Noucentistes", l'any 1911 i amb motiu de la presentació de l'Almanac dels Noucentistes, es posà expressivament com a cap de taula un tipògraf barceloní (Glos., La Veu C., 13.I. 1912). Vid. també, en referència al moviment dels Bells Oficis: La Veu C., 23.VIII.1915, 4.X.1915; Quad., 4: 72-88, 1916.
67. Des del 1892 se celebrà a Barcelona l'Exposició d'Indústries Artístiques, on es recolliren mostres del coetani moviment europeu de les indústries artístiques, aconduït pels membres de l'Art and Crafts anglès. Una fita d'aquesta consonància catalana amb la moderna preocupació pel disseny dels productes manufacturadors fou la fundació, el 1903, del Foment de les Arts Decoratives. Vid.: Alexandre Cirici, "Las Artes Decorativas revividas", El Arte Modernista Catalán, op. cit., pp. 187 i ss.
68. J. Torras i Bages, "La Bellesa en la vida social", O.C., VI, op. cit., pp. 199 i 207.
69. Ibid., "Llei de l'Art" (1905), pp. 128-129.
70. Sebastià Junyent, "Les exposicions de Belles Arts de Barcelona", Jov., 64: 299, 1901.
71. La Cat., 1: 5-6, 1907.
72. Gabriel Alomar, El futurisme, op. cit., p. 101.
73. L'anti-industrialisme de Morris i de l'Art and Crafts prové en línia directa de Ruskin, Carlyle i Coleridge. El romanticisme antimaquinista d'aquests fou matissat després -tot recuperant l'art per a la indústria- per Morris, tal com ho farien Viollet de Duc a França i Hans Poelzig i el Werkbund, a Alemanya. Vid. el llibre de Morris (ben conegut d'Eugeni d'Ors) News from nowhere, en trad. al francès ("Nouvelles de nulle part") de La Chesnais (París, 1902), pp. 104, 113-114 i 163.

Primera part: II. L'estètica "arbitrària"

1. L'anti-mecanicisme: l'"Albir".

1. E. d'Ors, "Extensió de les ensenyances especulatives", Congrés Universitari Català (Barcelona, 1905), pp. 117-119.
2. Id., "Religio est Libertas", ponència presentada al III Congrés Internacional de Filosofia (Heidelberg, 1908), Glossari 1914, pp. 37-42.
3. Vid., per a les presentacions més sistemàtiques d'aquest dualisme, els seus: La filosofia del hombre que trabaja y juega (antologia a càrrec de R. Rusabado i J. Farran i Mayoral) (Barcelona, 1914), Introducción a la filosofía (Buenos Aires, 1921), Gnòmica (Madrid, 1941) i El secreto de la Filosofía (Barcelona, 1947).
4. Els fenòmens irreversibles..., op. cit., pp. 2-8 i 13-16.
5. Ibid., pp. 3,11,13 i 16.
6. Id., La filosofía del hombre que trabaja..., op. cit., p. 79; "Alfred Fouillé", La Veu C., 25.VII.1912.
7. Id., "Tres metafisicians", La Veu C., 21.V.1918; "Cournot", La Veu C., 9.XII.1918; i, sobretot, "Cournot i l'encadenament de les idees fonamentals", setze conferències donades entre el 7.XII.1918 i el 29.III.1919, recollides en text mecanografiat a la Biblioteca de Catalunya.
8. Id., "Per la síntesi", La Creu del Montseny, 4.III.1900.
9. Id., "Carta als Reis", La Renaixença, 6.I.1900.
10. Id., "Mitologia", El Pobl., 2.IX.1905; "Les ciutats arbitràries", El Pobl., 21.X.1905; i "A l'endemà de l'impressionisme", El Pobl., 19.VIII, 21.X i 2.XII.1905.

11. Id., O.C.C., p. 27.
12. Ibid., p. 93.
13. Ibid., p. 166.
14. Ibid., p. 171.
15. Ibid., p. 221.
16. Ibid., p. 235.
17. Ibid., p. 242.
18. Ibid., pp. 280 i 287.
19. Ibid., pp. 458 i 1255.
20. Ibid., pp. 611 i 858-859.
21. Ibid., la sèrie de glosses "Guia de l'Albir en els nerviosos i escrupolosos", pp. 976-1009, pertanyents al Glos. 1909.
22. Id., Carta a Joan Maragall, París, 1.VI.1909 (Vid. també la carta, datada a Munic, del 15.III.1910) (Arxiu Maragall, Barcelona).
23. Id., "Religio est Libertas", op. cit., pp. 34-35 i 43-46.
24. Id., "El renovamiento de la tradición intelectual catalana", op. cit., p. 5; "Una contribución a la filosofía", Cfia., 175: 81-82, 1911; i "Com si encara fós Quaresma.IX", La Veu C., 29.IV.1911.
25. Id., la sèrie "Set glosses de Filosofia", iniciada a La Veu C. a partir del 3.III.1911 i fins el 19.V.1911; La filosofía del hombre que trabaja..., op. cit., pp. 12-13, 37 i 75; i Glossari 1914, op. cit., pp. 157-159.
26. Id., "Un quadre sinòptic", La Veu C., 26.V.1913.

27. Id., "Escoles", La Veu C., 25.III.1913, i "La filosofia dels jardins de França", La Veu C., 29.X. 1913.
28. Id., "Els jocs pensadors", 2.I; "Joseph Bertrand", 18.I; "Mantegna", 26.IV; "Mantegna", 26.IV; i "Kepler", 12.XII, tot dins de La Veu C., 1918. Vid. també de D'Ors: Història de les Esparregueres (1919) (Barcelona, 1948), p. 191, i "El signe de Joan Maragall en la història de la Cultura", dins Joan Maragall, O.C., I, op. cit., p. 1259.
29. Id., "Un quadern de Psicologia", Quad., 1: 4, 1917.
30. Sobre l'idealisme d'orsità, vid.: J.M. Capdevila, Eugeni d'Ors. Etapa barcelonina (1906-1920) (Barcelona, 1965), pp. 13-14; M. Serrahima, "Sobre el Noucentisme", Serra d'Or, 8: 487-489, 1964; M. García Morente, "Introducción" a R. Rucabado i J.M. Farran i Mayoral, La filosofia del hombre que trabaja..., op. cit., pp. 24-26; J.L. Aranguren, La filosofia de Eugenio d'Ors, op. cit., pp. 37 i ss.; i J. Ferrater i Mora, Les formes de vida catalana (Barcelona, 1955), pp. 177-185.
31. Francesc Pujols, "La filosofia de l'Ors", Concepte General de la Ciència Catalana (Barcelona, 1918), p. 135.
32. Vid.: L'avenir de l'Intelligence, de Charles Maurras (París, 1903), de la que D'Ors se'n féu ressó en un dels escrits més característics del seu període crític (1917-1919), Grandeza y servidumbre de la Inteligencia (Madrid, 1919). S'ha de veure també l'influx exercit sobre l'"arbitrarisme" orsià per un altre nacionalista com Enric Prat de la Riba, atesos els al·legats a l'"imperialisme" que també, per a Prat, ha de regir en la personalitat individual (La nacionalitat catalana, op. cit., pp. 108-109 i 112). Una proposta de lectura en aquesta clau "imperialista" de la filosofia d'orsiana ha estat feta per Josep Murgades en "Assaig de revisió del Noucentisme", op. cit., pp. 45-49.

33. E. d'Ors, O.C.C., p. 120.
34. Ibid., p. 683.
35. Ibid., pp. 684-685, 1146 i 1373.
36. Ibid., p. 1132.
37. Ibid., p. 1147.
38. Ibid., p. 1259.
39. Id., carta a Joan Maragall, 16.VI.1904 (Arxiu Maragall).
40. Id., O.C.C., p. 637.
41. Ibid., pp. 614, 626 i 809.
42. Id., "Renouvier", La Veu C., 26.IV.1913. Vid. també O.C.C., pp. 818-820.
43. Id., O.C.C., pp. 1496-1513 i 1517. Vid. també: "Simmel", La Veu C., 13.V.12.
44. Ibid., pp. 1428-1435 i 1464 i ss. La tasca divulgadora de D'Ors en matèria filosòfica tingué una importància cabdal. Va ésser iniciada el 1908, amb motiu de la seva participació en el Congrés Internacional de Filosofia, celebrat a Heidelberg, on conegué Boutroux, Croce, Windelband, i d'altres. Vid.; O.C.C., pp. 808-810. Els treballs publicats per ell i pels seus alumnes -Farran i Mayoral, Estelrich, Crexells,... -als Quad. i als Arxius de l'Institut de Ciències, en són una bona mostra. L'avenç informatiu se centrà, en el període 1915-1919, en els dominis de la lògica i l'epistemologia -hom parlava ja de Russell, Couturat, Hilbert, Peano, Einstein, Poincarè, Mach, Helmholtz-, de la psicologia -tot esmentant documentadament Freud, Wundt, Fechner, James- i de la pedagogia -amb l'estudi d'autors com Dewey, Herbart, Lotze, Natorp, Claparède i Montessori.

45. Ibíd., 815-816; "Contra Croce", La Veu C., 18.III.1911; "Salutació a Croce", La Veu C., 20.III.1911; "La originalitat de la 'Filosofia dello Spirito'", La Veu C., 3.IV.1911; "La Itàlia del Croce contra la Itàlia del D'Annunzio", La Veu C., 27.V.1915.
46. Id., O.C.C., pp. 1041-1043 i 1059-1061.
47. Id., "Dewey i Fichte", La Veu C., 17. 18. 19. 20, 22 i 23.XI.1915. Vid. també O.C.C., pp. 814 i 1140 i ss.
48. Id., O.C.C., pp. 811-813 i 1094-1095; "Royce", La Veu C., 13.II.1917; i "Royce i Baldwin", La Veu C., 14.II.1917.
49. Id., "La originalitat de la 'Filosofia dello Spirito'", op. cit.
50. Id., "Menéndez y Pelayo", La Veu C., 31.V.1912.
51. Id., "Cada día més fàcil", La Veu C., 10.VI.1911.
52. Id. La Veu C., 6.X.1911.
53. Id., "Un Amiel vigatà", La Veu C., 3.V.1913. Text reproduït a O.C.C., p. 3-17.
54. Id., Lletres a Tina, op. cit., p. 204; Glossari 1916, op. cit., p. 44; i "Penèlope", La Veu C., 18.V.1917.
55. Id., Glossari 1914, op. cit., "Introducció"; "La cara del segle", op. cit., p. 300.
56. Id., "Defensa del Mediterrani en la Gran Guerra", op. cit., p. 3. Vid. també: "Curs de Dialèctica", Arxius de l'Institut de Ciències, 1: 10-11, 1918.
57. Ultra el fet cultural de revitalització del fet religiós en la branca del modernisme català a la que D'Ors estava adscrit, hem de pensar que l'interès d'orsità per l'"Escolàstica" (vid. Per la síntesi) hauria estat molt probablement suscitat per la represa adelerada del tomisme i del lul·lisme pels

clergues "catalanistes" -Torras i Bages, Vives i Tutó, Bové, Clascar, Pou i Batlle, Avinyó, Font i Sagué,...-, que des de les revistes La Creu del Montseny i Lo Pensament català (D'Ors col.laborà amb aquesta) difonguéren, entre el 1899 i el 1901, els conceptes de "filosofia nacional catalana" i "ciència nacional catalana". Per a la primera es proposava unes vegades al tomisme, unes altres el lul.lisme (per ex., Torras i Bages i Pou i Batlle, respectivament). Vid. també l'antologia "El pensamiento catalán", Cña., 6 i 13.I.1912.

58. D'Ors entengué que per a l'abast civil de la filosofia a Catalunya calia alhora reivindicar una "Escola Catalana de Filosofia" (Vid. "Habla Eugenio d'Ors", op. cit., p. 93). La necessitat d'adequació del pensament amb els orígens cultural-nacionals la posà també de relleu a propòsit d'uns comentaris de la figura i obra del filòsof danès Harald Høffding (O.C.C., pp. 753-754) i del català Ramon Llull (vid. "Llull", La Veu C., 25, 26 i 28.V.1918).
59. E. d'Ors, "Curs de Dialèctica", op. cit., p. 11. L'enfrontament de Plató i Aristòtil -en favor del primer- és constant en tota la producció d'Eugeni d'Ors, qui associava el "Noucents" amb el retorn del "platonisme" ("... una llei constant del nostre pensament"). Les primeres formulacions d'aquell antagonisme esquemàtic les trobem en la correspondència adreçada a Maragall (vid. cartes del 29.IV.1904, s/d 1907 i 1.VI.1909). Així mateix, vid.: O.C.C., pp. 134, 366, 565, 875, 1012, 1267, 1386-1388 i 1524; Glossari 1911, op. cit., p. 12; "El sol de Plató", La Veu C., 10.IV.1912; "Veus", La Veu C., 14.I.1913; s/t (Glos.), La Veu C., 23.IV.1913; i Lletres a Tina, op. cit., p. 300. Per a comprendre millor el concepte orsià de filosofia, vid.: F. Pu-jols, Concepte general..., op. cit., pp. 134-136; J.L. Aranguren, La filosofia de Eugenio d'Ors, op. cit., pp. 21-32 i 135-136; J.M. Capdevila, Eugeni d'Ors..., op. cit., p. 25; M.Serrahima, "Sobre el Noucentisme", op. cit., p. 9; J. Ferrater i Móra, Les formes de la vida catalana, op. cit., pp. 176-183; i J. Fuster, Literatura catalana contemporània, op. cit., pp. 129-130 i 155-156.

60. Jaume Brossa, "Regeneracionisme i Modernisme", op. cit., pp. 25-29.
61. Gabriel Alomar, El futurisme..., op. cit., pp. 38-40 i 87-88.
62. Ernest Vendrell, Escrits (Barcelona, 1911), entre altres de les seves obres que ressenyem a la Bibliografia.
63. Vid. el lúcid, encara que inacabat estudi d'Eduard Valentí, El primer modernismo..., op. cit., pp. 299-300.
64. Així, per exemple, mentre l'any 1906 D'Ors es traslladà a París per a seguir els cursos de Bergson, Ortega, alhora, s'instal·là a Marburg per a estudiar amb Cohen. O, un altre, si el català escriví per primer cop sobre Freud el 1911, Ortega féu altretant aquell mateix any -des de La Prensa de Buenos Aires. Ambdós, que s'ignoràren mútuament i sols haurien de coincidir en empreses ocasionals, com la concurrència a la revista España i a les activitats de la Residencia de Estudiantes, de Madrid, tingueren una idèntica admiració per autors com Valera, Maetzu, Barrès, Croce, Dilthey, Simmel i, sobretot, Goethe.
65. Vid.; Norbert Bilbeny, "Ortega y Gasset y el 'Noucentisme'", La Vanguardia, 27.XII.1980.
66. Joan Crexells, "Benedetto Croce", Primers Assaigs (Barcelona, 1933), pp. 163 i ss.
67. Benedetto Croce, "Il programma della 'Critica'", Conversazione critiche. Serie siconda. Opere, X (Bari, 1942), p. 355. (Text del 1902).
68. Id., "Per la rinascita dell'idelismo", Cultura e vita morale (Bari, 1914) pp. 35-43. (Text del 1908).
69. Altres aspectes, quelcom més que anecdòtics, com la passió recíproca per Goethe i el "classicisme",

la participació d'ambdós en la direcció pública dels afers de cultura, llur "neutralisme" davant el conflicte del 1914 i la coincident evolució vers el feixisme, no farien més que ratificar la relació evocada en un ordre més abstracte.

70. Vid.: N. Bilbeny, "Alemanya i el Noucentisme: a propòsit de Fichte", Els Marges (en premsa); J. Ferrater, Les formes..., op. cit., pp. 178-179.
71. E. d'Ors, O.C.C., pp. 92, 565, 823 i 1145, i "Dewey i Fichte", op. cit.
72. Id., O.C.C., p. 1146.
73. Archives de Neurologie, 1: 42-54, 1910.
74. Joan Crexells, Las verdades absolutas, dins Primers Assaigs, op. cit.. Vid., també: N. Bilbeny, Joan Crexells en la filosofia del Noucents (Barcelona, 1979), pp. 105 i ss.

2. El post-pragmatisme: el "Joc"

1. E. d'Ors, O.C.C., pp. 477 i ss.
2. Ibid., p. 1009.
3. Id., "De les reials jornades", op. cit., p. 118.
4. Id., "El nuevo intelectualismo", La filosofia del hombre que trabaja y juega, op. cit., p. 38.
5. Id., "Sòcrates i Diògenes", La Veu C., 26.II.1913.
6. Fredrich Schlegel, Frammenti critici e scritti di estetica, ed. V. Santoli (Florència, 1937), p. 42.
7. E. d'Ors, O.C.C., pp. 758-759.
8. Id., "El residu en la mesura de la Ciència per l'Acció", Rev. Est., any III (1908), pp. 130-131.